

**Управління
розвитком**
Харківський національний
економічний університет

Студентська
науково-практична конференція
"Тенденції соціально-економічного
розвитку регіонів України"

Секція 1
"Сучасний соціально-економічний
розвиток регіонів"

Секція 2
"Стан демографії та екології в регіоні"

2 квітня 2008 року

Збірник наукових статей
видається 2 рази на рік

№ 4, 2008

Харків. Вид. ХНЕУ, 2008

Засновник і видавець

ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Реєстраційний номер свідоцтва КВ №5948 від 19 березня 2002 р.

Затверджено на засіданні вченої ради університету.

Протокол №7 від 29.02.2008 р.

Редакційна колегія

Пономаренко В. С. — докт. екон. наук, професор (головний редактор)

Афанасьєв М. В. — канд. екон. наук, професор

Внукова Н. М. — докт. екон. наук, професор

Грігорян Г. М. — докт. екон. наук, професор

Гриньова В. М. — докт. екон. наук, професор

Дікань Л. В. — канд. екон. наук, професор

Дороніна М. С. — докт. екон. наук, професор

Іванов Ю. Б. — докт. екон. наук, професор

Кизим М. О. — докт. екон. наук, професор

Клебанова Т. С. — докт. екон. наук, професор

Левикін В. М. — докт. техн. наук, професор

Малярєвський Ю. Д. — канд. екон. наук, доцент

Назарова Г. В. — докт. екон. наук, професор

Орлов П. А. — докт. екон. наук, професор

Пушкар О. І. — докт. екон. наук, професор

Трийд О. М. — докт. екон. наук, професор

Українська Л. О. — докт. екон. наук, професор

Хохлов М. П. — докт. екон. наук, професор

Ястремська О. М. — докт. екон. наук, професор

Редакція збірника наукових статей

Зав. редакції **Сєдова Л. М.**

Редактори: **Замазій О. Є.**

Гергеша А. В.

Голінська О. Г.

Дуднік О. М.

Новицька О. С.

Новицька Л. М.

Нещеретна О. М.

Комп'ютерна верстка **Копитько Н. О.**

Адреса видавця: 61001, Україна, м. Харків, пр. Леніна, 9а

Телефони:

(057)702-03-04 — головний редактор

(057)758-77-05 — зав. редакції

E-mail: vydav@ksue.edu.ua

Відповідальність за достовірність фактів, дат, назв, імен, прізвищ, цифрових даних, які наводяться, несуть автори статей.

Рішення про публікацію статті приймає редакційна колегія. У текст статті без узгодження з автором можуть бути внесені редакційні виправлення або скорочення.

Редакція залишає за собою право їх опублікування у вигляді коротких повідомлень і рефератів.

При передрукуванні матеріалів посилання на збірник обов'язкове.

Підписано до друку 31.03.2008 р.

Формат 84×108 1/16. Папір MultiCopy.

Ум.-друк. арк. 11,0. Обл.-вид. арк. 13,86. Тираж 500 прим. Зам. № 203.

Ціна договірною.

Надруковано з оригінал-макета на Riso-6300 61001, м. Харків, пр. Леніна, 9а.
Видавництво ХНЕУ.

- © Харківський національний економічний університет, 2008
- © Видавництво ХНЕУ, 2008
- дизайн, оформлення обкладинки
- © Управління розвитком, 2008

Секція 1

Сучасний соціально-економічний розвиток регіонів

УДК 330.3(477.64)

Козерятська І. М.

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК ЗАПОРІЗЬКОЇ ОБЛАСТІ

Для розбудови в Україні демократичного суспільства та соціально орієнтованої ринкової економіки особливого значення набуває впровадження сучасної моделі сталого розвитку, яка створює передумови набуття Україною повноправного членства в Європейському Союзі.

Шляхи забезпечення стійкого економічного зростання, утвердження інноваційних технологій розвитку та соціальної переорієнтації економічної політики визначені в Посланні Президента України до Верховної Ради України "Європейський вибір. Концептуальні засади стратегії економічного та соціального розвитку України на 2002 – 2011 роки" (червень 2002 рік) та Стратегії економічного та соціального розвитку України (2004 – 2015 роки) "Шляхом європейської інтеграції", схваленої Указом Президента України від 28.04.2004 р. №493/2004.

Нормативно-правовою базою розробки Стратегії сталого розвитку Запорізької області до 2015 року є Конституція України, закони України "Про місцеве самоврядування в Україні", "Про місцеві державні адміністрації", "Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України", "Про стимулювання розвитку регіонів", Постанова Кабінету Міністрів України від 21.07.2007 р. №1001 "Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2015 року" та інші відповідні акти Президента України, Кабінету Міністрів України (за текстом Стратегії).

Для врахування світового досвіду стратегічного планування за спеціальним Меморандумом про взаєморозуміння між Міністерством економіки України, Канадським інститутом урбаністики, Закарпатською та Запорізькою обласними державними адміністраціями, підписаному 25.04.2006 р. у м. Торонто, ініційований проект "Україна – Канада: регіональне врядування та розвиток", мета якого – створення демократичного процесу участі громадськості в розробці й реалізації ефективної регіональної політики, що сприятиме сталому регіональному розвитку. Запорізька та Закарпатська області стали пілотними в Україні щодо розробки Стратегічних планів розвитку областей з урахуванням світового досвіду залучення громадськості.

У рамках проекту враховуються положення нової регіональної політики, яка проголошена постановою Кабінету Міністрів України від 21.07.2006 р. №1001 "Державна стратегія регіонального розвитку на період до 2015 року".

Вихідним принципом планування стала сформульована місія: спрямування об'єднаних зусиль влади, бізнесу та громадськості (стейкхолдерів) на збереження й розвиток потенціалу та традицій Запорізької області задля поліпшення життя мешканців кожної територіальної громади.

Очікується, що досягнення стратегічних цілей програми забезпечить:

підвищення соціальної активності та відповідальності за майбутнє свого регіону мешканців області;

поліпшення умов проживання та гармонійного розвитку людини;

підвищення рівня зайнятості й подолання безробіття;

зростання доходів населення регіону та, як наслідок, підвищення якості життя;

збільшення надходжень до місцевих бюджетів.

Потужний потенціал Запорізької області здатний забезпечити результативність здійснюваних у регіоні трансформаційних перетворень в органічному поєднанні економічних, соціальних і гуманітарних сферах.

У Запорізькій області можна виділити такі сильні сторони:

1) сприятливі природнокліматичні умови, які дозволяють розвивати курортно-рекреаційний та аграрний потенціали;

2) значний науково-освітній потенціал, висококваліфіковані кадри;

3) розвинутий індустріальний сектор;

- 4) забезпеченість області продуктами харчування власного виробництва;
- 5) значні енергогенеруючі потужності.

Але на противагу сильним сторонам існують і слабкі сторони, через які виникають проблеми в розвитку області:

- 1) значний рівень техногенного навантаження на навколишнє природне середовище, загрошення екологічних проблем;
- 2) значний рівень зносу основних виробничих фондів;
- 3) незадовільний технічний стан автомобільних доріг;
- 4) проблеми із забезпеченням якісною питною водою;
- 5) недостатній рівень газифікації населених пунктів;
- 6) незадовільний стан охорони здоров'я, високий рівень захворюваності на хвороби системи кровообігу, новоутворення, вроджені аномалії;
- 7) повільний розвиток будівництва, зокрема будівництва житла;
- 8) значна частка збиткових суб'єктів господарювання.

Ринкова економіка не має проблеми дефіциту товарів і послуг, але передбачає конкуренцію їх якості. Конкуренція виробників вимагає все нових рішень та науково-технічних досліджень, які підвищували б ефективність виробництва за рахунок використання наукового потенціалу.

Найважливішим завданням для регіонального розвитку є підвищення рівня та якості життя населення. Саме цей показник лежить в основі оцінки ефективності суспільного розвитку і залежить він від забезпеченості населення необхідними благами й послугами, досягнутого рівня їхнього споживання й ступеня задоволення потреб [1].

Реалізація стратегії розвитку області до 2015 року дозволить підвищити якість життя населення за рахунок поліпшення, перш за все, умов життя, праці завдяки реалізації пріоритету "Запорізький край – екологічно безпечний для проживання регіон". Реалізація цього пріоритету можлива за умови фінансової підтримки екологічних програм, у тому числі на безповоротній основі, міжнародними установами і організаціями за рахунок підвищення ефективності управління природоохоронними видатками на основі сучасних найкращих практик; постійного розвитку й удосконалення технологій знешкодження, переробки та іншого використання відходів тощо. У свою чергу це має вплинути на комфортність проживання, стан здоров'я населення і в довгостроковій перспективі забезпечити більшу тривалість життя.

Упровадження цілеспрямованих заходів за другим пріоритетом "Запорізький край – історико-культурний та курортно-туристичний центр національного та міжнародного значення" сприятиме поліпшенню морально-психологічного клімату в суспільстві, задоволенню духовних потреб, підвищенню освітнього рівня населення та вихованню молоді на прикладах історико-культурної спадщини Запорізького краю.

Слід зазначити, що успішна реалізація двох перших пріоритетних напрямів посилять інвестиційну привабливість Запорізької області і сприятиме економічному розвитку шляхом оптимізації внутрішньообласних та зовнішніх міграційних потоків, підвищення трудової мобільності населення одночасно зі зростанням його доходів за рахунок збільшення якісних робочих місць (з рівнем заробітної плати та умов праці відповідно до євростандартів).

Таким чином, поступово через можливість самореалізації кожного громадянина, з одного боку, буде досягнуто стабільності в суспільстві, з іншого – збільшиться статок мешканців області. Все це сприятиме формуванню середнього класу, що забезпечить зменшення рівня та глибини бідності населення.

Умови життя поліпшуватимуться, як наслідок позитивних зрушень у сфері праці, побуту та дозвілля, які буде забезпечено в основному в результаті реалізації пріоритету "Запорізький край – інвестиційно-приваблива територія з високотехнологічними індустріальними та аграрними комплексами".

Окрім трьох основних пріоритетів розвитку Запорізького краю, необхідним є впровадження державного дирижизму (не тільки для даної області, а й для усіх інших). Він є основою методів керування економічними процесами у Франції та Росії (Франсуа Перру, 1903 – 1987 рр. — французький економіст, автор "концепції домінування" та принципів індикативного планування) [2].

У Франції національні проекти мають структурний характер та направлені на збереження та посилення конкурентоздатності держави на світовому ринку за рахунок розвитку наукоємних технологій та інноваційної сфери. У Росії національні проекти мають в більшості соціально-орієнтований характер [2].

Запорізький регіон, маючи потужні містостворюючі підприємства та потребу у вирішенні накопичених питань соціально-орієнтованого характеру, також має змогу стати полігоном для впровадження більш швидкого, в часі, економічного методу – державного дирижизму. Але для розробки та впровадження цього методу необхідні проведення досліджень на основі досягнутих результатів у Франції та Росії.

Ефективність того чи іншого методу управління економікою можна оцінювати на основі показників, отриманих методом порівняльного аналізу більшості промислово розвинутих країн Європи: річне збільшення індексу цін – не більше 3 – 5%;

темпи зростання грошової маси повинні відповідати темпам зростання виробництва — не більше 3 – 5% за рік;

рівень дефіциту держбюджету — не більше 3 – 5% від ВДВ (валова додаткова вартість);

державний борг — не більше 60% від ВДВ;

коливання курсу гривні – 1 – 2% на місяць;

об'єм золотовалютного запасу – не менше 8% ВДВ;
відношення поточних платежів з обслуговування зовнішнього боргу – не більше 20% від доходу експортних операцій;
рівень накопичень в ВДВ – не менше 10%;
частка імпортованих товарів на внутрішньому ринку – не більше 30 – 40%;
рівень безробіття – не більше 15 – 20% від загальної кількості працездатних;
рівень інфляції – не більше 5%;
індекс бідності – не більше 30 – 40%;
індекс Джині – в діапазоні 0 – 0,260 [3].

Маючи конкретні параметри економічної мети, сучасні методи та наукові розробки, можна забезпечити надійний соціально-економічний розвиток будь-якого регіону України, в тому числі і Запорізької області.

Література: 1. <http://www.bank.gov.ua> 2. Андрианов В. Д. Основные концепции госрегулирования экономики. – М.: Издательский гуманитарный центр "Владос", 2002. – 324 с. 3. Норт. Д. Институциональні зміни: рамки аналізу // Питання економіки. –1997. – №3.

УДК 658(477)

Михалушко С. М.

ЕКОНОМІКА ДОНБАСУ: РЕАЛІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Сьогодні Донбас є лідером серед регіонів України за показником розвитку економіки та промислового потенціалу. Підводячи підсумки 2007 року, можна зазначити, що, не дивлячись на політичну кризу в країні, Донецька область продовжує динамічно розвиватись. Тому аспекти розвитку Донбасу, які розглядаються в даній статті, є актуальними.

Загальний обсяг промислової продукції в Донбасі за 2007 рік, порівняно з минулим роком, збільшився на 7,7%. Економічний розвиток спостерігається на всіх видах промисловості, крім вугільної. Проте динаміка металургійної галузі все ж уповільнилася. Це пов'язано з посиленням конкуренції на зовнішніх ринках металу внаслідок експортних поставок з боку Китаю. В цій країні йде завершення підготовки до Олімпіади 2008, а це означає, що її внутрішні потреби в металі зменшаться. Фактором стабільності для вітчизняних металургів може стати розвиток внутрішнього ринку металу.

Серед інших видів промисловості високий показник розвитку має виробництво будівельних матеріалів – приріст на 24,7%. Є збільшення виробництва в хімічній, а також у легкій промисловостях.

Початок 2008 року в промисловій галузі стабільністю не відрізняється. Непоганий приріст у машинобудівництві (порівняно з січнем 2007 року на 32,7%), у виробництві електроенергії (на 11,9%). У той же час гірші показники, порівняно з 2007 р., демонструють металургія, хімічна, легка промисловості та ін.

На відміну від промисловості аграрний комплекс має набагато гірші результати за підсумком минулого року – на 9,3% знизився обсяг продукції сільського господарства Донецької області; на 28% зменшився валовий збір зерна, на 15% – овочів. Немає розвитку і у тваринництві.

Початок цього року не вніс позитивні зміни в аграрну сферу. Виробництво м'яса зменшилося порівняно з 2007 роком на 5%, а надої молока – на 12,2%. Ці цифри можна обґрунтувати нестачею та високими цінами на корм. Тому марно сподіватися на стабілізацію цін на яловичину та овочі в найближчі місяці.

До речі, рівень інфляції в минулому році був найвищим після 2000 р. Підвищилися ціни на продукти харчування, непродовольчі товари (на 3%), послуги (на 8,8%). У середньому на харчові продукти витрачається 55% від частки витрат. Тому підвищення цін особливо відчує категорія громадян з невисокими прибутками, де частка витрат ще вища.

У цьому році ціни продовжують зростати, в тому числі й на продукти харчування (4,4%). Це пов'язано з тим, що запаси старого врожаю вже закінчуються, а до нового ще далеко.

Щодо заробітної плати, то на початку 2008 р. вона складає 1 745 грн., що на 5,1% відсотків нижче порівняно з січнем 2008 р. Найвищий рівень заробітної плати у працівників морського транс-

порту (3 842 грн.), а найнижчий – у легкій промисловості (954 грн.). Проте середня платня по області дещо вища, ніж в цілому по Україні.

Стан інвестиційного розвитку Донеччини весь час покращується. Пріоритетною сферою інвестування є промисловість.

Основним джерелом капітальних вкладів залишаються власні кошти підприємств та організацій.

Значний внесок у розвиток області роблять іноземні інвестування: 558 млн. доларів – з Кіпру (станом на перше січня цього року), 169 млн. доларів – з Великобританії та 128 млн. доларів – з Німеччини. На частку цих країн припадає близько 60% усіх іноземних інвестувань. За минулий рік обсяг прямих іноземних інвестувань виріс більш ніж у півтора раза і на початку 2008 р. досягнув 1,4 млрд. доларів США.

У галузевій структурі інвестування на першому місці стоїть металургія, на другому – операції з нерухомістю та надання послуг суб'єктам підприємницької діяльності, на третьому – виробництво будматеріалів.

Донеччина зробила вагомий внесок в економіку країни, проте високий рівень матеріального статку та трудового потенціалу не сприяє демографічному розвитку, підвищенню рівня освіти, охорони здоров'я, покращенню умов проживання та соціальної сфери. Традиційною та актуальною проблемою залишається захист навколишнього середовища. За всіма цими критеріями регіон займає останнє 27 місце серед усіх регіонів України [1].

Перспективи розвитку області визначає спрямування на соціально-економічний розвиток Донеччини на 2007 – 2011 рр. Її головною метою є підвищення якості життя за рахунок структурних змін в економіці.

Для досягнення основної мети визначені основні пріоритети соціально-економічного розвитку області на період до 2011 р. До них відносяться:

- реалізація угоди по регіональному розвитку Донецької області між Кабінетом Міністрів України та обласною радою;

- покращення інвестиційної діяльності з метою надходження інвестицій; науково-технічний розвиток Донецької області;

- запровадження енергозберігаючих заходів і технологій у всіх галузях економіки;

- реформація та розвиток житлово-комунального й водопровідно-каналізаційних господарств; розвиток агропромислового комплексу;

- розвиток малого та середнього бізнесу;

- реалізація програм з охорони здоров'я жінок і дітей, подолання туберкульозу та СНІДу.

Для реалізації цієї програми планується нарощування обсягів конкурентоспроможної продукції, більш інтенсивний розвиток внутрішнього ринку. Припускається нарощування темпів зростання виробництва в машинобудуванні для переобладнання інших галузей в економіці.

З метою забезпечення заходів і завдань програми соціально-економічного розвитку області був розроблений план інвестиційних проектів (державне фінансування). Вони будуть спрямовані на будівництво та модернізацію інфраструктури, будівництво й реконструкцію об'єктів соціально-культурного призначення (заклади освіти, культури, охорони здоров'я, спорту), реалізацію проектів за об'єктами комунальної власності. Планується зберегти збільшення надходжень прямих іноземних інвестицій в економіку області.

За висновками реалізації заходів і завдань Програми соціального розвитку Донецької області на 2007 – 2011 рр. передбачається отримати наступні результати:

- приріст обсягу виробництва кожного року збільшуватиметься на 4%;

- будуть збільшуватися обсяги виробництва в машинобудуванні, легкому та харчовому виробництві;

- до 65% у загальному обсязі реалізованої продукції збільшиться кількість продукції, яка відповідає міжнародним стандартам якості;

- економія паливно-енергетичних ресурсів кожного року складатиме 750 тис. тон;

- валова продукція сільського господарства зросте на 17,3%;

- скоротяться заборгованості в місцеві бюджети;

- обсяги інвестицій в основний капітал збільшаться в 1,8 раза;

- середньомісячні реальні прибутки на душу населення збільшаться в 1,2 рази;

- рівень безробіття скоротиться до 4%;

- населення буде забезпечене комунальними послугами високої якості.

У Програмі соціально-економічного розвитку Донецької області на 2007 – 2011 рр. стоять цілком конкретні завдання з розвитку економіки регіону та покращення життя нашого населення.

Якщо ніякі кризи, які в Україні фактично ніколи не закінчуються, не перешкоджають виконати поставлені в програмі завдання, то протягом наступних п'яти років життя громадян Донецької області нехай потроху, але постійно буде покращуватися. Це є привід для оптимізму [2].

Література: 1. <http://donetskstat.gov.ua> 2. <http://www.donoda.gov.ua> 3. <http://donetsk.life.dn.ua>

ЭКОНОМИЧЕСКИЕ И ПОЛИТИЧЕСКИЕ ЭФФЕКТЫ ОТ ПРИВАТИЗАЦИИ ОАО "ТУРБОАТОМ"

Наполнение государственного бюджета является важной проблемой в Украине как на макроуровне, так и на региональном уровне. В последние годы она решается за счет приватизации, однако споры о ее целесообразности не утихают уже много лет. И новый их виток мы можем наблюдать сегодня, а значит эта тема не теряет актуальности. Поэтому хотелось бы ее рассмотреть на примере нашей области.

Сегодня приватизация ОАО "Турбоатом" является одним из наиболее резонансных процессов, так как целесообразность его разгосударствления до конца не доказана, потому объектом исследования является оценка целесообразности смены формы собственности данного предприятия. Так как существуют абсолютно противоположные мнения относительно этого вопроса, то целью работы выступает оценка превосходства аргументов одной из двух сторон. А следовательно, задачи ставятся следующие: анализ аргументов "за" и аргументов "против" [1].

Кабинет Министров Украины на своем официальном сайте обнародовал распоряжение (№81-р от 16 января 2008 г.) о первоочередной продаже в 2008 г. госпакетов акций 19 предприятий, среди которых – 75,22% акций ОАО "Турбоатом", что превосходит контрольный пакет и он позволяет практически безраздельно управлять заводом, а также внедрять изменения в саму структуру предприятия. При этом государство практически теряет всякий контроль, так как Фонд госимущества (ФГИ) владеет 75% акций, и 0,22% принадлежат другим властным структурам, остальные находятся в руках руководства и коллектива. Данную идею, как уже говорилось, поддерживают Кабинет Министров Украины и ФГИ [2].

Планируемая стоимость продажи составляет 79 454 780 грн., однако для оценки ее рациональности нужно немного углубиться в специфику предприятия, но прежде оценим данную сумму в государственных масштабах. Для примера: доходы бюджета Харьковской области в 2007 г. составляют 2 156 982 тыс. грн., отсюда видно, что даже на уровне области номинальная стоимость "Турбоатома" не особо велика, а в государственном масштабе и вовсе незначительна. Однако в то же время независимые эксперты оценивают "контрольный пакет" в 300 – 500 млн. долл., а в ближайшее время 1 млрд. долл., так как "Турбоатом" в 2007 г. в сравнении с 2006 г. увеличил объем реализации продукции на 38,3%. Чистая прибыль предприятия по итогам 2007 г., по предварительным данным, достигла 43,2 млн. грн., что в 5,6 раза выше показателя, утвержденного финансовым планом. В 2007 г. "Турбоатом" перечислил 35 млн. грн. налогов, что на 30% больше, чем в 2006 г. Доля экспорта в товарном выпуске составила 70,1%, что говорит о международной востребованности продукции. Средняя зарплата — 1 700 грн. (рабочих-сдельщиков — 2 850 грн.), что на 63% больше, чем в 2006 г., что говорит и о значительном социальном секторе предприятия. Но данный уровень развития не временное явление, об этом говорит то, что общий объем заказов с подтвержденным финансированием и сроками поставок составляет 552,2 млн. грн., что позволяет говорить о запланированном на 2008 г. росте объема производства предприятия на 10%, объема реализации – на 53% [1].

Однако это лишь финансовый аспект вопроса. Но не следует забывать о том, что это предприятие, производящее уникальное оборудование, не производимое больше ни кем в мире. В то же время без него не может обойтись энергетика ни одного государства. Поэтому продажа "Турбоатома" грозит и так обсуждаемой ныне энергетической независимости Украины. Поэтому для того чтобы сделать окончательный вывод о целесообразности продажи данного предприятия, было рассмотрено два аспекта – финансовый и политический, из которых следуют следующие выводы:

- не целесообразно продавать предприятие за цену, которая окупится за полтора года;
- не стоит менять собственника, когда рост реализации продукции достигает 38%;
- когда существует проблема энергетической независимости, не стоит продавать предприятие ее обеспечивающее.

Литература: 1. www.kharkov.gov.ua 2. www.kabmin.ua 3. www.ukrstat.ua

© Булкин С. М., 2008

ІНВЕСТУВАННЯ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ

Інвестиційна діяльність відіграє важливу роль розвитку продуктивних сил у регіонах. Державне регулювання інвестиційного процесу спрямоване на стимулювання джерел нагромадження всередині країни, широке залучення зарубіжного підприємницького капіталу. Актуальність цієї проблеми полягає в тому, що вихід української економіки з кризи пов'язаний передусім з відтворенням інвестиційного процесу, а, отже, залучення інвестицій є одним із завдань економіки.

Однією з проблем щодо інвестиційної діяльності України є скорочення внутрішніх інвестицій, що не компенсується притоком у країну іноземного капіталу, масштаби якого не відповідають потребам нашої економіки. Причиною цього є те, що Україна розглядається як держава з високим ризиком для іноземного капіталу. До країни, де вітчизняний інвестор практично не вкладає кошти у розвиток виробництва, важко залучити й іноземного інвестора. Залучення іноземних інвестицій має здійснюватися з урахуванням цілей та завдань державних програм структурної переорієнтації виробництва, цільових програм міжгалузевого і галузевого розвитку, конверсії та розвитку експортного потенціалу, а також внутрішньої й зовнішньої кооперації продукції виробничо-технічного призначення, приватизації державних підприємств із залученням іноземного капіталу.

Український ринок досі відносно нерозвинений, якщо не вважати м. Київ – столицю, яка вже залучила інтерес західних компаній. На сьогоднішній час у нерухомість України інвестують кошти переважно девелопери, оскільки об'єктів якісної комерційної нерухомості в країні відносно мало – інвесторам майже нічого купити, навіть якщо в них виникає таке бажання.

Державна інвестиційна політика передбачає широке використання і позабюджетних асигнувань через відповідні фонди. Позабюджетні фонди можуть виступати інвесторами в розрахунок на отримання доходів від інвестицій для додаткового фінансування своїх витрат [1, с. 275].

Пріоритетні напрями, що потребують державної підтримки в реалізації інвестиційних проектів за рахунок державного бюджету, визначаються Міністерством економіки України і Міністерством фінансів України за участю інших органів виконавчої влади.

Найбільш потенційні приватні інституційні інвестори – це комерційні банки, які здійснюють переважно короткострокове кредитування найприбутковіших торгово-посередницьких операцій, а не інвестування [1, с. 284].

Державна інвестиційна політика має будуватися з урахуванням регіональних інвестиційних програм. Адже включені до державної програми інвестиції будуть реалізовуватися, а об'єкти будуватимуться в конкретних регіонах на певних територіях, економічні інтереси яких не можна не враховувати. Для активізації інвестиційної діяльності на рівні регіонів може бути використаний такий економічний важіль, як диференціація ставок місцевих податків, а також центральних і регулюючих податків у частині, що спрямовується до регіональних бюджетів.

Місцеві органи влади створюють імідж своїх територій як місця життєдіяльності об'єкта вигідного вкладання капіталу. Головний акцент при цьому робиться на перевагах не тільки природних, економічних, соціальних, екологічних, культурних і політичних елементів, а й на результатах людської діяльності. Всі ці елементи можуть бути об'єктами вкладання капіталу інвесторів, об'єктами купівлі-продажу, але тільки у своїй сукупності вони визначають ціну території як товару.

Кожен регіон виробляє свої підходи до активізації інвестиційної діяльності: одні мають надію на розширення дотацій із центрального бюджету щодо підтримки вугільної промисловості, інші – намагаються мобілізувати власні ресурси через місцеві податки та інші канали, треті – сприяють розвитку недержавного сектору і залученню його фінансових ресурсів у вигляді інвестицій в економіку. В кожному з цих випадків інвестиційна політика регіону будується з урахуванням специфічних чинників. При її проведенні намагаються використати наявні переваги для залучення як вітчизняних, так і зарубіжних інвесторів [2, с. 153].

Сьогодні багато експертів говорять, що Україна стане "наступною Польщею", закріплюючи це цифрами. Зростаючі доходи багатомільйонного населення країни створюють попит на офіси та магазини, а географічне положення країни – з одного боку, Росія, з іншого – Польща, Румунія, Угорщина, відповідає вимогам промисловців. У стратегічному плані Україна лежить на межі Європи з Азією. Тому в даний час багато експертів вважають Україну найвідповіднішим ринком для інвестицій [3].

Сьогодні Президент України В. Ющенко запрошує усіх зацікавлених партнерів до участі в перспективних інвестиційних проектах в Україні. Одним з прикладів перспективних інвестиційних проектів для іноземного бізнесу є проект, що стосується підготовки до проведення "Євро-2012" [4].

Отже, для вдосконалення політики залучення зарубіжних інвесторів слід звернути увагу на такі проблеми:

вирішення питання власності, особливо на нерухоме майно і землю, згідно з існуючими міжнародними нормами;
здійснення політики протекціонізму з метою підтримки вітчизняних товаровиробників та захисту перспективних галузей економіки.

Для поліпшення інвестиційного клімату влада могла б робити більше: активніше боротися з корупцією, розвивати ринки капіталу і вдосконалювати правову базу.

Література: 1. Стеченко Д. М. Розміщення продуктивних сил і регіоналістика: Підручник. – К.: Вікар, 2006. – 396 с. 2. Голиков А. П. Размещения производительных сил и регионалистика. Учебное пособие / А. П. Голиков, А. Г. Дейнека, Н. А. Казакова. – Харьков: ООО "Олант", 2002. – 320 с. 3. <http://www.investor.net.ua/ru/news/info-29489.html> 4. <http://elvisti.com/node/73769>

УДК 339.92:341.221.4(477)

Романюк А. И.

ПРОБЛЕМА ИНТЕГРАЦИИ И ИНТЕРНАЦИОНАЛИЗАЦИИ ЭКОНОМИКИ УКРАИНЫ

Украина находится на этапе развития, когда она должна решить пути направления интеграции экономики, ведь интеграция в мировое сообщество неизбежно, без этого невозможна дальнейшее стабильное развитие экономики.

Украина получила шанс вступления в ГТО, создает свободные экономические зоны, является членом ГУУААМ. На данном этапе необходимо поставить новые цели в международной интеграции.

В данный момент необходимо выявить наиболее приемлимые для экономики Украины пути интеграции в мировое сообщество, поставить задачи и цели интернационализации и интеграции экономики страны, определить место Украины в международном разделении труда.

Цель работы – определить те проблемы, которые связаны с интеграцией и интернационализацией Украины.

Актуальной остается проблема поддержания отношений Украины со странами СНГ. Ученые Л. Л. Тарангул и Г. И. Евтушенко считают, что "интегрируясь в Европейские структуры, Украина не должна терять экономико-хозяйственные связи со странами СНГ. Ведь пока еще 70% объемов экспорта – импорта приходится на страны СНГ, в частности на Россию" [1]. Экономически невыгодным является разрыв хозяйственных связей прежнего единственного народнохозяйственного комплекса. При интеграции в международное сообщество не стоит забывать об устаревших ресурсоемких технологиях нашей страны, что существенно снижает ее конкурентоспособность на международном рынке. Г. П. Журавлева дала определение интеграции: "Интеграция — это форма интернационализации хозяйственной жизни, объективный процесс переплетения национальных хозяйств и проведения скоординированной экономической политики на национальном и международном уровнях в различных формах: свободной торговли, таможенных союзов, общих рынков, экономических союзов, валютно-экономических и политических союзов" [2]. Но тогда возникает вопрос, какими могут быть последствия такого процесса, например, если мы вступим все же в ГТО? Открыв границы, Украина станет выгодным рынком сбыта для развитых западных стран, где практически для них будет отсутствовать конкуренция. Следовательно, Г. П. Журавлева утверждает, что одни страны являются получателями выгод, другие — донорами [2]. Можно смело утверждать, что Украина будет донором, а в Европе ее приветствуют только как огромный свободный выгодный рынок сбыта, а не как партнера. Не стоит ли Украине задуматься над изменением курса и сближением с СНГ? Экономисты Л. Л. Тарангул и Г. И. Евтушенко утверждают, что "страны СНГ имеют приблизительно одного уровня ресурсоемкие устаревшие технологии, что существенно снижает конкурентоспособность их продукции на мировом рынке. Повышая объем торговли и экономического сотрудничества, страны СНГ смогут: повысить собственную экономическую, а следовательно, и общую безопасность; заменить старые на собственные новейшие технологии; достойно интегрироваться в европейские и мировые экономические структуры" [1]. Но Е. Ф. Борисов говорит о некоторых преимуществах интеграции Украины в западное развитое экономическое пространство, он говорит, что "интеграционные объединения развивающихся стран имеют иной характер. Последние заинтересованы в экономической интеграции потому, что сотрудничество

помогает им воспользоваться выгодами производственной специализации и открывает доступ к необходимым для развития природным богатствам и другим экономическим ресурсам, в том числе новыми технологиями" [3]. Но ниже он говорит, что "такие страны расширяют сотрудничество путем коллективной опоры на собственные силы. Формы и типы таких группировок многообразны: это торговые блоки, организации по созданию совместных проектов, валютные союзы, инвестиционные организации и товарные ассоциации" [3]. Таким путем пошли страны Азии, Африки и Латинской Америки.

Проблемой международного разделения труда занимались еще А. Смит и Д. Рикардо, которые первыми предположили, что для страны выгодной может быть не только продажа, но и покупка товаров на внешнем рынке, участие в МРТ. Г. П. Журавлева рассматривала труды этих ученых и выявила, что "А. Смит на основе своей теории абсолютного преимущества доказывал выгодность МРТ. Он утверждал, что если какая-нибудь страна может снабжать нас каким-нибудь товаром по более дешевой цене, чем мы сами в состоянии изготовлять его, гораздо лучше покупать его у нее на некоторую часть собственного промышленного труда, прилагаемого в той области, в которой мы обладаем некоторым преимуществом. Именно поэтому, несмотря на то, что в выборе специализации производства продукции А. Смит большую роль отводил рынку, он считал необходимым при рассмотрении этого вопроса учитывать преимущества страны — естественные (климатические условия, обладание некоторыми природными ресурсами и т. п.) и приобретенные (обычно обусловленные технологией производства)" [2].

Украина может получить специализацию на международном рынке как экспортер полезных ископаемых (в частности рудных), сталепроката, продуктов химической промышленности, но более разумно было бы заручиться поддержкой своих соседей (стран СНГ) по примеру Азиатских, Африканских и стран Южной Америки. Это могло бы облегчить трансформацию и адаптацию нашей экономики при выходе на международный рынок.

Литература: 1. Тарангул Л. Л. Розміщення продуктивних сил: Посібник / Л. Л. Тарангул, І. О. Горленко, Г. І. Свтушенко. – К.: Б. в., 2000. – 264 с. 2. Журавлева Г. П. Экономика: Учебник. – М.: Юристъ, 2001. – 504 с. 3. Борисов Е. Ф. Экономическая теория: Курс лекций для студентов высших учебных заведений. – М.: Общество "Знание" России, 1996. – 354 с.

Хоменко М. І.

УДК 330.3(477)

СУЧАСНИЙ СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЕНЕРГОРИНКУ УКРАЇНИ

Економічна безпека України тісно пов'язана з енергетичною складовою. Саме тому ця проблема є дуже актуальною в наш час. Увесь спектр проблем, починаючи із закупівлі палива для електростанцій до ефективного використання електроенергії, визначає енергетичний потенціал держави. Значну роль в управлінні енергетикою України відіграє Оптовий ринок електроенергії (ОРЕ) [1, С. 3 – 7].

Цією проблемою займається багато видатних вчених. Серед них: А. К. Шидловський, Г. К. Воронівський, А. І. Замулко, М. Т. Стрелков, В. М. Кальченко та багато інших.

Електроенергія є особливим товаром. Вона має кількісні й якісні характеристики. Кількість електричної енергії визначається спеціальними пристроями – лічильниками електричної енергії. Якість електричної енергії зумовлена чотирма показниками: відхилення напруги, відхилення частоти, несинусоїдальність і несиметрія напруги. Електроенергія виробляється на електричних станціях (АЕС, ТЕС, ГЕС та ін.). Первинним джерелом енергії може бути: уран, природний газ, вугілля та ін. Електроенергія оптово продається в ДП "Енергоринок" відносно відповідних цін: АЕС – 8,38 коп./КВт\год.; ТЕС – 20,9 коп./КВт\год.; ГЕС – 6,09 коп./КВт\год. Оптова середня ціна продажу – 13,58 коп./КВт\год. Інші складові: витрати НЕК "Укренерго" (на транзит) – 0,37 коп./КВт\год.; витрати на ДП "Енергоринок" – 0,04 коп./КВт\год.; фінансування інвестиційних проектів – 1,6 коп./КВт\год.; сплата втрат електроенергії в магістральних мережах – 0,43 коп./КВт\год.

Середня оптова ціна придбання електроенергії в ОРЕ – 16,42 коп./КВт\год. [2, с. 242 – 365].

© Хоменко М. І., 2008

Україна зробила перші кроки в реформуванні електроенергетики. Розподілено функції генерування, передачі, розподілу та збуту електроенергії. Запроваджена і діє модель оптового ринку електричної енергії (ОРЕ). Є два різні способи організації енергетичних компаній:

1) вертикально-інтегровані компанії, куди входять генерування, транспортування, розподіл та збут. Прикладами такого енергоринку є Франція, Росія й Україна (в дореформений період) та більшість штатів США;

2) поділ галузі на сегменти – генерування, транспорт, розподіл і збут. Прикладами такого енергоринку є Велика Британія, декілька штатів США, Швеція, Норвегія, впроваджується в Україні та в Росії.

Поділ галузі на сегменти обов'язково запроваджується в країнах з розвиненими ринковими відносинами, як засіб подальшого розвитку ринкових відносин [3, с. 377 – 383].

Відокремлюють сегменти природної монополії (транспортування і розподіл), які підлягають держрегулюванню. Щодо конкурентної спроможності сегментів ринку (генерування, збут), то вони підлягають держрегуляції. Приватизація енергетичних компаній проводиться фондом державного майна в Україні через продаж акцій. Першими були приватизовані – Київобленерго, Житомиробленерго, Рівнообленерго, Кіровоградобленерго і Севастопольобленерго.

На сьогодні українським законодавством заборонено приватизації: АЕС, магістральних електромереж напругою вище 220 кВ, систем диспетчерського управління об'єднаною енергосистемою України.

Серед багатьох варіантів моделей енергоринку була прийнята та розвивається протягом останніх років модель одного покупця. Ця модель організації ринку створюється на основі договору багатьох сторін, який зобов'язує всі великі генеруючі джерела продавати свою продукцію оптовому покупцю ГП "Енергоринок", а всі енергопостачальні організації купувати електроенергію в оптового постачальника (рисунок).

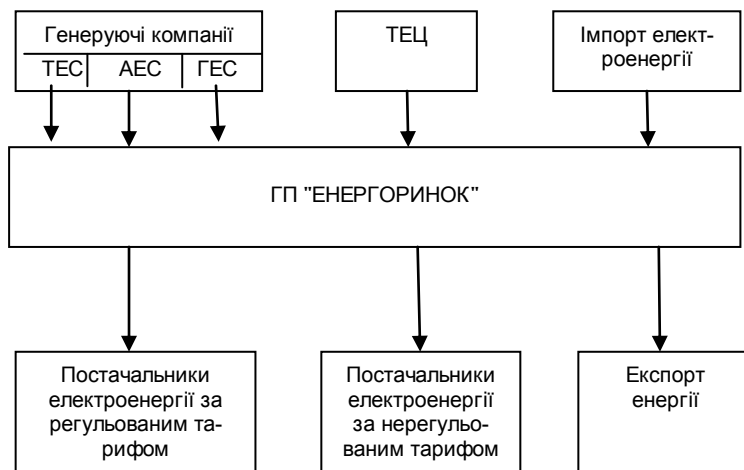

Рис. Структура ОРЕ

Крім моделі, наведеній вище, світовий досвід розвитку електроенергетики знає 3 моделі енергоринку:

1) монополія на всіх рівнях: виробники не конкурують між собою та споживачі не мають права вибору виробників або тільки одна компанія є постачальником;

2) конкуренція на оптовому ринку: компанії, що спеціалізуються на розподілі, купляють електроенергію безпосередньо у виробників та поставляють її через мережу споживачу;

3) конкуренція на роздрібному ринку: в цьому випадку всі споживачі мають право вибору свого постачальника електроенергії. Вони мають відкритий доступ як до мережі, що передає, так і до мережі, що розподіляє [4, с. 360 – 370].

Основні позитивні риси ОРЕ України:

1. Прості умови та механізми взаємозв'язків за наявності великої кількості продавців і покупців.

2. Планування оптимального режиму, генеруючи джерела на основі заявок.

3. Формування єдиної усередненої ціни на електроенергію в кожний конкретний період.

Основні проблеми енергоринку:

1. Недостатня кількість потужності виробників електроенергії (зумовлена запасами палива і станом обладнання).

2. Недостатня кількість заявок маневреності виробників (можливості ТЕС і ГЕС).

3. Недостатня кількість у холодному резерві блоків, здатних компенсувати втрати потужності за короткі проміжки часу.

4. Неоптимальний графік продажу електроенергії атомним станціям.

5. Невиконання домовленостей одним постачальником може призвести до зміни оптової ринкової ціни для усіх постачальників.

Вирішення зазначених вище проблем можливе такими шляхами:

- 1) переходом від витратних до стимулюючих методів регулювання;
- 2) поступовим підвищенням тарифів для регульованих компаній до рівня покриття довгострокових граничних витрат;
- 3) скороченням перехресного субсидування;
- 4) переходом від ринку "одного покупця" до ринку двохсторонніх контрактів і ліберизації ринку електроенергії відповідно до Концепції функціонування та розвитку оптового ринку електричної енергії України [5, с. 18 – 30].

Література: 1. Шидловський А. К. Проблеми електроенергетики України // Зб. "Моделювання та керування енергосистемами. – 2007. – С. 3 – 7. 2. Замулко А. І. Енергоринок та тарифна політика України у сфері електроенергетики / А. І. Замулко, В. Ф. Іншеков // Зб. доповідей "Управління енерговикористанням". – К., 2002. – С. 242 – 365. 3. Стрелков М. Т. Моделі ринку електроенергії та управління // Зб. доповідей "Управління енерговикористанням". – К., 2002. – С. 377 – 383. 4. Шидловський А. К. Палино-енергетичний комплекс України на порозі третього тисячоліття / А. К. Шидловський, М. П. Ковалка. – К.: Українські енциклопедичні знання, 2001. – С. 360 – 370. 5. Кальченко В. М. Система регулювання енергетики України // Энергосбережение, энергетика, энергоаудит. – 2006. – №5. – С. 18 – 30.

Кузьміна Д. І.

УДК 338.24(477.5/6)

СТРАТЕГІЧНЕ УПРАВЛІННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИМ РОЗВИТКОМ СХІДНОГО РЕГІОНУ УКРАЇНИ

Поява проблеми вдосконалення стратегії соціально-економічного розвитку Східного регіону України викликана досить об'єктивними причинами (глобалізацією соціальних і бізнес-процесів, науково-технічним прогресом). Існуючі у XXI ст. методи й форми довгострокового та поточного планування, засновані на оптимізуючому моделюванні, науково-технічному й економічному прогнозуванні, за допомогою яких прагнули визначити тенденції розвитку суспільства, напрямки та характер діяльності організацій, були досить ефективні, але вони виявилися не ідеальними.

Розробкою цього питання почали займатися ще у кінці XX ст. Проблематика стратегічного управління докладно досліджена в багатьох роботах як вітчизняних, так і іноземних авторів. Ці дослідження враховані певним чином. Такі економісти, як Л. Абалкін, В. Бурк'є, О. Віханський, І. Герчікова, М. Моїсєєв, Б. Соловйов, Б. Райзберг, Р. Фатхутдінов, а також М. Алле, І. Ансофф, П. Друкер, М. Кастельс, Ф. Котлер, М. Портер, А. Стрікленд, А. Томпсон, Д. Тапскотт, Дж. Харвей, М. Хаммер, К. Холінг та інші висували ідею стратегічного управління регіонами.

Зараз змінюється тенденція розвитку суспільства. Усе більше уваги приділяється соціальним потребам, захисту прав споживачів, стають актуальніші проблеми соціально-економічного розвитку, природокористування, екологічної рівноваги, а також освіти. Істотно зростає динамічність і невизначеність факторів та процесів у соціально-економічних системах. Це докорінно змінює господарську ситуацію, значно збільшуючи її розмаїтість, складність. Виникає необхідність реформування існуючої системи поглядів на управління. Жорстко регламентовані системи управління виявилися не в змозі вирішувати завдання ефективного функціонування в умовах нестабільності й невизначеності зовнішнього середовища. Виникла методологія стратегічного управління, завданням якого є досягнення поставлених цілей і забезпечення відповідності потенціалу соціуму вимогам середовища, в якому він функціонує, в умовах динамічних змін.

Східний економічний район є другим за розвитком після Донецького. Цей район має сильні та слабкі сторони з економічної точки зору. Родючі чорноземи, значні поклади корисних копалин (нафта і природний газ, залізні руди, будівельні матеріали та ін.), розвинена промисловість підтверджують економічний потенціал даного регіону [1].

Але поряд із цим існують і великі соціально-економічні проблеми:

територіальна нерівномірність розвитку виробництва (основне виробництво зосереджено в Харкові, Полтаві, Сумах і Кременчуці);

© Кузьміна Д. І., 2008

застаріла матеріально-технічна база (такі гіганти, як ХТЗ, завод ім. Малишева, "Турбоатом", ВО "АвтоКрАЗ", обладнані старим устаткуванням, що не відповідає новітнім технологіям); ускладнення демографічної ситуації (депопуляція, "старіння нації"); безробіття;

незадовільний стан автомагістралей, залізничних шляхів та ін. [2, с. 97].

Неспроможність ефективно управляти регіонами, економічна криза, поглиблення інфляції, політична нестабільність та інші негативні явища спричинили погіршення розвитку регіонів. Саме тому починається пошук шляхів подолання кризи. Стратегічне управління, як вихід з даної ситуації, є найоптимальнішим рішенням.

Таким чином, ознайомившись з працями деяких вчених, можна виділити шляхи покращення соціально-економічного стану Східного регіону. Спочатку необхідно запровадити децентралізацію, тобто розширення повноважень органів місцевого самоврядування. Органи місцевого самоврядування мають розробити програму розвитку регіону, до якої повинні входити такі напрямки: оновлення матеріально-технічної бази та технологій виробництва; залучення іноземного капіталу; максимальне використання місцевих ресурсів, за умови зменшення відходів подальша переробка залишків виробництва; сприяння розвитку легкої промисловості та аграрного сектору; ремонт і будівництво доріг; створення сприятливих умов для рівномірного розвитку регіону; забезпечення високого рівня соціального захисту населення; подолання безробіття шляхом створення нових робочих місць; покращення умов для розвитку малого та середнього бізнесу; створення культурно-освітніх програм, надання пріоритету культурному розвитку суспільства; викоренення корупції в усіх ешелонах влади.

Отже, з перерахованого вище можна виділити те, що Східний регіон має ряд проблем, але й великий потенціал. Тому подальша розробка стратегічного управління і запровадження його на практиці має стати поштовхом для високого економічного розвитку. Але поки держава й органи місцевого самоврядування не запровадять дану політику, досягнення економічної, політичної та соціальної стабільності є неможливим. Саме тому влада повинна приділяти увагу усуненню цих проблем, а не вирішувати власні суперечки.

Література: 1. itl1493@online. kharkov. ua 2. Симоненко В. К. Регионы Украины: проблемы развития. – К.: Б. и., 2005. – 212 с. 3. Андронникова Н. Г. Модели и методы оптимизации региональных программ развития / Н. Г. Андронникова, С. А. Бфркалов, В. Н. Бурков, А. М. Котенко. – К.: ИПУРАН, 2001. – 60 с. 4. Гаврилов А. И. Региональная экономика и управление. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2002. – 240 с. 5. Поповкін В. А. Регіонально-цілісний підхід в економіці. – К.: Наукова думка, 2005. – 220 с.

УДК 342(477)

Карптан Е. О.

ГРАНИЦЫ УКРАИНЫ – СИМВОЛ НЕЗАВЕРШЕННОГО ГОСУДАРСТВЕННОГО СТРОИТЕЛЬСТВА

Об актуальности данной проблемы не приходится спорить. За неполные 17 лет независимости Украина чуть ли не каждый год становилась ареной международных политических скандалов, непосредственно связанных с претензиями соседних государств к линии существующей государственной границы. На сегодняшний день проблема демаркации и делимитации границ нашего государства негативно сказывается на его международном имидже и обуславливает ряд проблем внутри самой страны. Изучением этой проблемы занимается ряд политических деятелей современного Украинского государства и соседствующих государств: Л. Кучма, В. Путин, В. Ющенко, В. Тарлев, М. Воронин, В. Пустовойтенко, В. Шова, Т. Бесеску, Ф. Банфи, А. Лукашенко.

Цель изучения этого вопроса предельно ясна – скорейшее и благоприятнейшее разрешение сложившейся ситуации для Украины, укрепление дружественных взаимоотношений с соседствующими странами, залогом которых станет четкое согласование границ.

Промедление в решении стоит Украине колоссальных убытков: потоки незаконных мигрантов, контрабанда, просачивающиеся в страну сквозь "ветхую" границу, уменьшение темпов разработки континентального шельфа Черного моря в связи с украино-румынским пограничным конфликтом и многие другие неблагоприятные факторы для развития нашего государства.

© Карптан Е. О., 2008

Госграница составляет 6 992,98 км, из них сухопутная часть – 5 637,98 км, морская – 1 355 км. Протяженность границы со странами СНГ составляет 5 602,24 км, достигая 80% общей длины госграницы, со странами Европейского Союза – 1 390,74 км [1].

Общая протяженность границы между Украиной и Российской Федерацией – 2292,6 км [2]. Сухопутный участок границы с Российской Федерацией протяженностью 1 972,04 км делимитирован согласно Договору между Украиной и Россией об украинско-российской государственной границе, заключенному 28.01.2003 г. [1]. Однако, как известно, договор не разрешил полностью проблемы договорно-правового характера между государствами. Основной причиной этого является тот факт, что работы по демаркации еще не начаты в связи с отсутствием полноценно сформированной демаркационной комиссии, российская ее часть так и не была учреждена. Остро стоит вопрос о разграничении Азовского моря, в особенности Керченского пролива. Конфликт вокруг этой территории разворачивается с 1996 года (самым ярким примером стало строительство Россией без предварительного согласования с Украиной соединительной дамбы между косой Тузла, принадлежащей РФ, и островом Тузла, относящимся к Украине), однако и по сей день устранить его не удается. Российская сторона не желает признавать прежде существующую с 1954 года административно-территориальную границу между РСФСР и УССР, по которой и была проведена настоящая линия государственной границы между Россией и Украиной. Украинская сторона стоит на позициях "унаследования" советского варианта разделения, российская сторона настаивает на совместном пользовании акваторией Керченского пролива без установления границ в нем [3].

Последствия общего пользования проливом известны: бесконтрольное прохождение пролива суднами обеих стран, как результат – ноябрьская катастрофа. Если с Россией возникают споры насчет отдельных участков госграницы, то с Беларусью таковая определена лишь номинально. Украина и Беларусь имеют 1 084,2 км совместной границы, задекларированной в мае 1997 года Договором о государственной границе, однако он не был ратифицирован Национальным собранием Беларуси, по этой причине демаркационные работы так и не начались [1].

Украинско-молдавская граница протяженностью в 1 222 км делимитирована согласно договору 1999 года, демаркационные работы начались в 2002 году [1].

Проблемными участками являются: гидроузел Днестровской ГЭС-2, южный участок Одесской области, где несогласованно 6 участков, и район Приднестровья. Споры по поводу разделения имущества ГЭС-2 согласно демаркации и признания строения ГЭС украинской собственностью не стихают, в то же время основным камнем преткновения в молдавско-украинских отношениях является вопрос о судьбе участка дороги длиной в 7,77 км, которая проходит в районе молдавского населенного пункта Паланка. Дополнительный протокол к молдавско-украинскому договору подтвердил тот факт, что дорожное покрытие и земля, по которой она проходит, являются собственностью Украины. Передача участка дороги Одесса – Рени осуществлялась в форме территориального обмена, Молдавия получила выход к побережью Дуная [2]. Договоренность была достигнута частично, так как молдавская сторона в феврале 2002 года по акту передала лишь дорожное покрытие без прилегающего земельного участка.

Крайне напряженной атмосферой характеризовались политические диалоги последних 10 лет с Румынией. Общая украинско-румынская граница протяженностью в 613,8 км наиболее проблематична в районе острова Змеиный, где идет разграничение континентального шельфа с перспективными залежами нефти и газа. Украинская сторона ссылается на пункт 1 статьи 121 Конвенции ООН по морскому праву, согласно которому остров влияет на делимитацию континентального шельфа. Румыния же утверждает, что Змеиный – это скалистое образование, так как в соответствии с пунктом 3 статьи 123 Конвенции ООН по морскому праву скала не может влиять на разграничение шельфа и экономических зон [1].

В июне 2003 года в Черновцах был подписан договор между Украиной и Румынией, подтверждающий линию госграницы, определенную в 1961 году. Договором также подтверждается украинская принадлежность острова Змеиный и определяются точки делимитации континентального шельфа [4]. Срок действия договора определен в 10 лет, однако 19 ноября 2004 года Румыния подала заявление в Международный суд ООН для разграничения континентального шельфа и исключительных экономических зон в Черном море на границе двух стран [3].

Обустройство и надлежащая защита границ Украины должны обеспечить эффективную борьбу с контрабандой и незаконной миграцией, особенно из стран СНГ, так как Украина является транзитным пунктом в Западную Европу. На сегодняшний день одним из самых ярких последствий несовершенности государственного регулирования режима границы есть проблема нелегальной миграции. На сегодняшний день количество мигрантов в 25, а по некоторым подсчетам и в 45 – 50 раз превышает допустимую квоту в 0,1% населения. Таким образом, растет отток средств в теневой сектор. Дополнительным фактором тревоги является тот факт, что для многих мигрантов Украина становится не транзитным, а конечным пунктом миграции, в результате чего наша страна может стать своеобразным "грубым фильтром" для стран Центральной и Западной Европы [4].

Слишком медленные темпы демаркации границы Украины ставят государство в невыгодное социально-экономическое положение. Также небольшое количество таможенных переходов создает множество проблем на приграничных территориях, связанных, прежде всего, с централизацией и распределением финансов [5].

Затягивание с разграничением экономзон ведет к приостановлению их разработки и освоения, следственно, к невозможности привлечения туда иностранного капитала. Так, на лондонском инвестиционном саммите, посвященном Украине, мировой бизнес заинтересовался энергетичес-

ким сектором української економіки, в частині залежаними нафти і газу в недрах шельфу Чорного моря. Однак на даний момент питання про встановлення меж з Румунією не вирішено, тому розробка шельфу не може бути і речі.

Налагодження міжнародних зв'язків з сусідніми країнами є найважливішим аспектом на шляху розвитку сильного державства. Поки наше державство має претензії на значительну частину протяженості своїх меж, існує питання про незавершеність державного будівництва, оскільки ні одне повноцінне державство не може існувати без чітко окресленої функціонуючої лінії кордону.

Література: 1. <http://news2000.org.ua/e/28178> 2. Зеркало тижня. – 2001. – №26(350). – 14 – 20 липня. 3. <http://podrobno.com.ua> 4. http://www.gov.ua/control/publish/article?art_id=16577600 5. <http://www.day.kiev.ua/78400> 6. Зеркало тижня. – 2002. – №13(388). – 6 – 12 квітня.

УДК 339.5

Пуґач Н. Ю.

ЗОВНІШНЯ ТОРГІВЛЯ: ПРОБЛЕМИ ЇЇ РОЗВИТКУ

Зовнішня торгівля України стала суб'єктом міжнародних економічних відносин лише на початку 90-х рр. ХХ ст. З виходом України на світові ринки очікувались певні якісні зміни науко-інтенсивної спрямованості як у економіці в цілому, так і в експортно-орієнтованих галузях. Та цього не сталося [1, с. 86 – 89]. На нинішньому критичному етапі суспільної трансформації України в умовах глибокої системної кризи вкрай потрібна принципово нова національна економічна стратегія – стратегія відродження й розвитку в умовах глобалізації і глобальної інтеграції.

Мета роботи полягає в тому, щоб проаналізувати, які проблеми існують у зовнішній торгівлі в Україні.

Станом на 1990 рік Україна була високорозвинутою промисловою державою з унікальним науково-технічним і інтелектуальним потенціалом. Сьогодні законом світового розвитку стає закон глобалізації, закон глобальної інтеграції. Наша країна не увійшла в жоден глобальний процес не тому, що не хотіла, а тому, що не готова за рівнем міжнародної конкурентоспроможності, за рівнем ефективності нашого державного менеджменту. З цієї ж причини Україна не увійшла й у європейський інтеграційний процес [2, с. 355 – 371].

Зовнішньоекономічні зв'язки України здійснюються у складних умовах, на які впливають зовнішні і внутрішні фактори. Це погіршення кон'юнктури на традиційних для українських товарів зовнішніх ринках, а також пасивна позиція влади України щодо розробки стратегії розвитку конкурентоспроможного експортно-орієнтованого національного товаровиробника, падіння національного виробництва тощо.

Зовнішня торгівля і проблеми її розвитку завжди цікавили вчених та політичних діячів. Відомими вченими в цій сфері, що розглядали проблему зовнішньої торгівлі, були: А. Сміт, Д. Рікардо, серед сучасних вчених – це Хекшер та Оллін.

Зовнішня торгівля має для України велике значення. Стан зовнішньої торгівлі реально відображає ситуацію, яка склалася в економіці України [3, с. 103 – 107].

У процесі розвитку будь-якої країни необхідно приділяти велике значення зовнішній торгівлі, що свідчить про необхідність формування напрямків розвитку економіки в цій сфері, а також можливі способи подолання проблеми.

Починаючи з 2002 р. намітилася негативна тенденція витіснення українських товарів із найпривабливіших ринків – ЄС і Північної Америки.

Основа товарної структури експорту становлять недорогі метали та вироби з них, продукція хімічної промисловості, мінеральні продукти. У загальному обсязі імпорту товарів переважають мінеральні продукти, машини, устаткування, продукція хімічної промисловості, засоби транспорту.

Характерною рисою зовнішньої торгівлі є те, що експорт чорних металів та виробів з них і продукції хімічної промисловості збільшуватиметься повільнішими темпами, порівняно з рештою галузей, передусім через нижчі темпи зростання зовнішнього попиту на цю продукцію. Водночас завдяки інвестиціям у нові технології підприємства чорної металургії, машинобудування, хімічної та харчової промисловості зможуть поліпшити якість продукції, і в такому разі частка продукції з порівняно високим ступенем оброблення в експорті в подальшому збільшиться [4, с. 146 – 152].

© Пуґач Н. Ю., 2008

Проте на протипагу експорту виступає ліцензування, яке має як позитивні, так і негативні сторони. Ліцензування порівняно з експортом дозволяє обходити певні торговельні обмеження, оскільки виробництво здійснюється на території країни призначення тощо. Одночасно ліцензування притаманні й серйозні недоліки: порівняно і з експортом, і з власним виробництвом воно обмежує можливості контролю за якістю та процесом реалізації продукції; необхідним атрибутом ліцензування разом з передачею технологій є передача комерційних таємниць та ноу-хау, що не підпадають під захист законів про інтелектуальну власність і можуть бути використані у виробництві іншої продукції, тощо [5, с. 29 – 30].

Для покращення стану зовнішньої торгівлі і торгівлі взагалі Україні необхідно чітко окреслити напрямки розвитку. Так, експортна політика України спрямована переважно на: забезпечення сприятливих умов для виходу країни на світовий ринок; реалізацію на світовому ринку товарів, з яких країна має порівняльні переваги; підтримку вітчизняних експортерів і творців конкурентоспроможної продукції; стимулювання змагальності вітчизняних підприємств із закордонними; підвищення серійності вітчизняного виробництва конкурентоспроможної продукції з метою розширення її вивезення; створення технологічно пов'язаних, конкурентоспроможних (на міжнародних ринках) виробництв, здатних нарощувати товарний експорт.

Необхідно зазначити напрямки оптимізації імпорту в Україні: проведення радикальної раціоналізації енерго- та матеріалоспоживання, поширення заощадливих технологій у виробництві та в побуті; перехід на використання альтернативних імпорتنих енергоносіїв; збільшення розвідок та власного видобутку нафти й газу, більш повний видобуток паливних родовищ; обмеження ввезення на територію України тієї продукції, яка заважає становленню молодих галузей обробної промисловості та тих сфер виробництва, що не встигли вчасно реформуватися та лише переходять на шлях ринкової діяльності тощо [6, с. 59 – 77].

Література: 1. Одягайло Б. М. Міжнародна економіка: Навч. посібник. – 2-ге вид., випр. і доп. – К.: Знання, 2006. – 408 с. 2. Солонінко К. С. Міжнародна економіка: Навч. посібник. – К.: Кондор, 2008. – 384 с. 3. Козик В. В. Міжнародні економічні відносини: Навч. посібник / В. В. Козик, Л. А. Панкова, Н. Б. Даниленко. – 6-те вид., стер. – К.: Знання, 2006. – 384 с. 4. Міжнародна економіка: Навч. посібник / Під ред. Ю. Г. Козака, Н. С. Логвінова. – 2-ге вид, перероб. і доп. – К.: Центр навчальної літератури, 2008. – 1118 с. 5. Пехник А. В. Іноземні інвестиції в економіку України: Навч. посібник. – К.: Знання, 2007. – 336 с. 6. Кухарська Н. О. Міжнародна економічна діяльність України: Навч. посібник / Н. О. Кухарська, С. К. Харічков. – К.: Одісей, 2006. – 456 с.

Рыжков А. М.

УДК 336.77:332.2

ПРОБЛЕМЫ ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ ИПОТЕЧНОГО КРЕДИТОВАНИЯ В ВОСТОЧНОМ ЭКОНОМИЧЕСКОМ РЕГИОНЕ

Развитию ипотеки в последнее время уделяется значительное внимание как со стороны органов власти и управления, так и со стороны рынка. При этом в целом все участники сходятся на признании значительной роли ипотечного кредитования в экономике Украины.

Особенно значительна роль ипотечного кредитования для решения проблем с жильем, которые наиболее остро проявляются в крупных городах: Харьков, Киев, Донецк, Одесса. В таких городах ипотека является единственным способом решения жилищного вопроса с привлечением средств населения. Кроме того, грамотное развитие системы ипотечного кредитования влечет увеличение ВВП страны, а также имеет кумулятивный эффект на смежные отрасли (строительные материалы, мебель, товары для ремонта, целый ряд услуг и пр.).

Целью данной работы стало рассмотрение основных проблем функционирования рынка ипотечного кредитования в Восточном экономическом регионе, где эта проблема стоит достаточно остро, а также возможные пути решения этих проблем.

С точки зрения бизнеса, банков, ипотечное кредитование является весьма привлекательным способом размещения средств. В первую очередь, ипотечные кредиты входят в первую группу резервирования и практически не "замораживают" собственные средства. С другой стороны, процентная ставка по таким кредитам достаточно высока; ипотека диверсифицирует активы банка и способствует привлечению клиентуры [1].

© Рыжков А. М., 2008

Несмотря на общий оптимизм в отношении перспектив ипотечного кредитования, пока что доля сделок купли-продажи недвижимости с привлечением кредитных средств достаточно мала. Многие универсальные банки развивают ипотечные программы в основном из соображений прес-тижа. В чем же причина такой осторожности?

Дело в том, что в настоящее время в системе ипотечного кредитования Украины существует ряд проблем:

- рынок ипотечного жилищного кредитования очень насыщенный: на первые 10 банков приходится почти 86% рынка ипотеки, причем первые 5 банков контролируют больше 67% (Райффайзен Банк "Аваль", Укрсоцбанк, УкрСиббанк, Приватбанк, ОТП Банк (в прошлом Райффайзенбанк "Украина")), хотя на рынке ипотеки функционируют около 90 банков;

- большинство кредитов выдаются в долларах США, что приводит к рискам финансирования;

- отсутствует система общепринятых стандартов;

- рынок недвижимости часто носит непрозрачный или даже спекулятивный характер;

- в ликвидности существуют значительные разрывы.

Но главным препятствием, тормозящим кредитный процесс, безусловно, остается дефицит долгосрочных ресурсов. Данное обстоятельство наряду с крайне медленно разворачивающейся государственной поддержкой и несовершенством законодательной базы является одним из основных тормозов на пути развития системы ипотечного кредитования [2].

Важными вопросами в сфере размещения средств для банков являются:

- проблема качественных заемщиков, которые могли бы предоставить в банк прозрачную отчетность о своем финансовом положении;

- отсутствие достаточных навыков по оценке бизнес-планов и инвестиционных проектов как у специалистов кредитных организаций, так и промышленных предприятий;

- сложности в кредитовании населения и расчета уровня риска по невозврату ссудной задолженности, а также связанные с этим несовершенные судебные процедуры;

- неразвитость и низкая доходность рынка ценных бумаг, срочного рынка, производных финансовых инструментов.

Наиболее эффективными методами выхода из этих проблем являются:

- разработка механизма выпуска ипотечных ценных бумаг;

- снижение кредитных рисков;

- стандартизация ипотечных кредитов;

- содействие становлению и развитию прозрачного рынка недвижимости.

Также следует создать стабильную денежную ресурсную базу, которая позволит эффективно функционировать национальной системе ипотечного кредитования. Кроме того, нужно внести необходимые изменения в действующее законодательство по вопросам ипотеки и утвердить стандарты жилищного ипотечного кредитования.

Существует также ряд проблем, с которыми сталкиваются желающие приобрести жилье в кредит под ипотеку. Главная из этих проблем – недостаточный по продолжительности срок предоставления кредита. Средний срок, на который предоставляется кредит, равняется 10 годам, ни один коммерческий банк не в состоянии формировать кредитный портфель из долгосрочных кредитов, опираясь на краткосрочные источники, то есть отсутствие ресурсной базы также влияет на развитие ипотеки.

Возможным выходом из этой ситуации может быть государственная поддержка граждан, не располагающих достаточными доходами для получения ипотечных кредитов на стандартных банковских условиях. Она может быть организована через систему предоставления безвозмездных субсидий для оплаты первого взноса при получении ипотечного кредита и сокращении тем самым необходимого размера кредита.

Также возможна система софинансирования – приобретения жилья гражданами с помощью государства, при которой на долю собственных средств граждан в стоимости квартиры приходилось бы 30 – 50%, на долю государственных субсидий – в среднем 20 – 30% и на ипотечный кредит – 40 – 50%. По мнению автора, она повысит доступность ипотечных кредитов для граждан и будет стимулировать платежеспособный спрос на жилье [3].

Основными источниками наполнения Государственного ипотечного учреждения должны стать кредиты международных финансовых учреждений, иностранных и отечественных банков, а также средства, полученные государством от дооценки имущества и приватизации.

Таким образом, можно сделать вывод, что внедрение адекватной системы ипотечного кредитования в Украине, в частности в Восточном ее регионе, является главной из основных задач кредитно-денежной политики и, как следствие, повышения уровня ее экономико-географического благополучия, а также открывает новые финансовые перспективы для развития национальной экономики.

Литература: 1. www.kbs.org.ua 2. Лагутін В. Д. Іпотечний кредит в Україні: перспективи і можливі наслідки // Банківська справа. – 2003. – №4 (52). – С. 42 – 51. 3. Лагутін В. Д. Становлення і розвиток системи іпотечного кредитування // Фінанси України. – 2004. – №1. – С. 75 – 82.

ОСНОВНІ НАПРЯМИ ПОБУДОВИ РОЗВИНЕНОЇ ТА СИЛЬНОЇ УКРАЇНИ

Мета статті – визначити основні напрямки необхідних змін в Україні з метою побудови сильної держави.

Сьогодні в нашій країні не найкращі стартові умови для якісного стрибка в майбутнє. Рівень життя в Україні залишається одним з найнижчих у Європі. Україна посідає останні місця у світових рейтингах конкурентоспроможності. Так, наприклад, Всесвітній економічний форум поставив Україну на 78 місце з 128 країн; Інститут розвитку менеджменту в Лозанні (IMD) відвів Україні 46 місце з 55 країн, які розглядалися. Рівень ВВП на одну особу в Україні сьогодні складає \$ 2 275, тоді як у країнах Євросоюзу він перевищив позначку \$ 30 000 [1]. А це говорить лише про одне – Україні потрібні зміни. Проте це не означає зміну влади, а мається на увазі перегляд політичних напрямків у веденні економіки країни, соціального зрушення та інших складників України як держави. Найбільш важливими заходами для побудови кращого майбутнього нашої країни є наступні:

1. Головне завдання українців як громадян полягає в необхідності відчутти себе господарями на своїй землі, тобто кожен має нести відповідальність за благополуччя України і перед собою, і перед нащадками. Вже час згадати про почуття власної та національної гідності. Говорячи про унікальність нації, яка разом з тим займає вкрай низькі місця у світових рейтингах, не можна забувати про те, що ми – громадяни держави, яка має насправді унікальні природні ресурси, геополітичне становище та науковий потенціал [2].

2. Необхідно реально оцінювати ситуацію і визнати, що шлях України до Європейської спільноти буде довгим та складним. І ніякі "революційні вітри" не прискорять цей процес, тому що проблема в нашій ментальності: українці хочуть мати багато і зразу. Але ж не треба забувати, щоб щось мати, потрібно працювати. Має вирости нова політична еліта, яка сформує й реалізує загальнонаціональну антикризову програму, побудувавши нові політичні інститути через Конституційну реформу.

3. Україна – демократична держава, проте лише формально. Насправді в країні панують "хабарництво", "корупція" та "кумівство". Саме вони зупиняють розвиток економіки України. Ці явища – наслідки і в той же час прояви "гарного" життя українців. З цими явищами потрібно боротися в першу чергу.

4. Ми ніколи не побудуємо демократичної держави, поки в більшості будинків буде панувати бідність. Мається на увазі бідність не лише матеріальна, але й духовна. Головним суб'єктом зменшення розриву між потребами і можливостями є особистість. Суспільство має створювати для цього умови: якісна освіта, підтримка малого та середнього бізнесу, раціональна політика зайнятості [3].

5. Правильна зовнішня політика – один зі шляхів до успіху. При вступі держави до тієї чи іншої організації необхідно зважити всі "за" і "проти". Головна помилка в тому, що ми все робимо поспіхом. Необхідні закони створюються та затверджуються, але реального розвитку не спостерігається. Не враховуються сьогоднішній стан економіки наших підприємств, рівень життя населення, які дуже далекі від світових стандартів. Тому треба створювати найкращі умови для надходження інвестицій в Україну. Це стане вирішенням одразу кількох проблем: подолання безробіття, розвиток виробництва, підвищення рівня життя тощо.

Україна має великий потенціал для розвитку. Проте проблема в тому, що ми не вміємо його раціонально використовувати.

Література: 1. Доклад Международной Конференции по народонаселению и развитию ООН: 2005// www.un.org
2. Закон України "Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії" // <http://zakon.rada.gov.ua>. 3. Концепція переходу України до сталого розвитку // www.greenparty.ua

ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ ЕНЕРГЕТИЧНОЇ КРИЗИ ТА ПОШУК АЛЬТЕРНАТИВНИХ ВИДІВ ЕНЕРГІЇ

На сьогоднішній день однією із найгостріших енергетичних та екологічних проблем є проблема енергетичної кризи й пошук альтернативних видів енергії.

Мета статті – визначити альтернативні види енергії, які останнім часом набувають усе більш важливого значення для людства.

Питання, що чекає на людство – енергетичне голодування чи енергетична достатність, є дуже гострим. Очевидно що зараз людство переживає енергетичну кризу: бажані потреби людства електричної енергії в декілька разів перевищують її виготовлення! І це при тому, що остання цифра є майже фантастичною – 27 – 30 трлн. кіловат-годин щороку. Рівень матеріальної, а відповідно, і духовної культури людства прямо залежить від кількості енергії, що воно має.

Засоби масової інформації постійно інформують про винайдення різноманітних нових, більш екологічно чистих способів добути енергію. Але ж у чому тоді причина повільного зростання частки таких джерел у загальному видобутку енергії? Справа в тому, що досі не знайдено джерела енергії, більш рентабельного за найдавніший спосіб видобутку енергії – спалення. І зараз 80% усієї енергії людство отримує спалюючи вугілля, нафту та нафтопродукти, природний газ, торф тощо. Усе більше і більше вчених шукають якомога рентабельніші джерела, котрі б використовували відновлювані ресурси й змогли хоча б частково замінити паливні [1].

На сьогоднішній день існує декілька видів альтернативної енергії, основні з яких: енергія сонця, енергія вітру, енергія річок, енергія світового океану.

Потенційні можливості використання енергії сонця безпосередньо дуже великі. Якщо стане можливим використовувати 0,0125% усієї цієї енергії, то людство, буде повністю забезпечене енергією. А використання 0,5% повністю покриє всі потреби людства назавжди, якщо населення Землі не перевищить 20 млрд. осіб.

На жаль, це лише потенційні можливості. Справа в тому, що навіть при найкращих погодних умовах енергетична густина сонячного потоку не перевищує 250 Вт/м². Отже, зараз ще годі казати про масштабне використання сонячного проміння [2].

Іншим видом альтернативної енергії є енергія вітру. Енергія повітряних мас, що постійно рухаються, в сотні разів перевищує запаси гідроенергії всіх річок планети. Всюди і постійно на Землі дмуть вітри: від легкого вітерця до могутніх ураганів. Ці вітри могли б повністю задовольнити потреби людства. Але частка вітряних електростанцій становить лише 0,1%. Чому ж тоді такий доступний та екологічно чистий спосіб видобутку енергії так слабо використовується? Усі проекти з будівництва нових вітряків зазвичай дуже повільно окуповують себе, але в майбутньому, можливо, ситуація все ж зміниться.

Іншим джерелом альтернативної енергії є світовий океан. Відомо, що запаси енергії в ньому колосальні. Так, теплова енергія, що відповідає перегріву поверхневих вод порівняно з донними на 20 градусів, становить приблизно 10²⁶ Дж. А кінетична енергія океанських течій оцінюється у 10¹⁸ Дж. Проте поки що люди вміють використовувати лише дуже малі частки цих енергій, причому ціною великих інвестицій, що повільно окуповують себе. До останніх часів використання енергії океану здавалося нерентабельним [2].

Але зараз, коли постійно зростаючі ціни на енергоносії змушують шукати нові способи видобування енергії, енергія океану стає найбільш перспективним напрямом подальшого розвитку енергетики. В останні роки ряд країн серйозно зацікавилися цією можливістю.

Найбільш вживаним є видобуток енергії з енергії припливів та відпливів.

Іншою можливістю стало вирощування гігантських швидкоростучих океанських водоростей – келп, що легко перероблюються на метан. До того ж кількість оксиду вуглецю, вивільненого при спалюванні отриманого газу, можна легко повернути в океан, якщо в екваторіальних районах розчинити у воді чисте залізо. Залізо спричинює бурхливий ріст планктону і його кількість збільшується в декілька десятків разів, а потім планктон використовує розчинений у воді диоксид вуглецю. Взагалі, в океані зосереджується більша частина вивільненого диоксиду вуглецю, тому зараз проводяться дослідження щодо зниження температури планети за допомогою розчинення у воді чистого заліза. Деякі вчені стверджують що 10 000 тонн заліза, розчинених у океані, можуть зменшити температуру в атмосфері планети на 0,5° С!!! А велика кількість планктону, ввібравши в себе енергію, осяде на дні океану і через певний час утворить нові поклади паливних ресурсів. Взагалі для енергозабезпечення 1 особи досить 1 га плантацій келп.

Також велика увага приділяється "океанотермічній енергоконверсії" (ОТЕК), тобто отриманню енергії за рахунок різниці температур води на різних глибинах [1].

Світовий океан також має невичерпні запаси такого екологічно чистого палива, як водень. Можливо, в майбутньому людство і навчиться видобувати електроенергію виключно "чистими" спо-

собами, але навряд чи літак або автомобіль на електродвигуні матиме гарні технічні характеристики. Інша справа – водень. Його паливні якості в декілька разів кращі, ніж у бензину чи дизпалива. Але існують певні проблеми зі зберіганням водню – він занадто вибухонебезпечний. Взагалі Світовий океан є найбільш перспективним і найбільш вигідним енергоносієм майбутнього. Він ніби гігантський акумулятор вбирає в себе випромінювання сонця, енергію вітрів та енергію, що з'являється в результаті змін гравітаційних полів Землі й Місяця.

Отже, розглянувши найбільш перспективні заміни паливної енергетики, можна зробити висновок, що майбутнє світової енергетики саме за океанічною. Незважаючи на те, що зараз найбільша увага приділяється атомній енергетиці, в наступному сторіччі людство прагнути до "чистої" енергетики, що може стати рентабельнішою за традиційну.

Література: 1. Юдасин Л. С. Энергетика: проблемы и надежды. Сер. Мир знаний. – М.: Изд. "Просвещение", 1990. – 208 с. 2. Рэтленд Д. Энциклопедия юного ученого "Техника" / Д. Рэтленд, М. Стефенес. – М.: РОСМЭН, 1999. – 164 с.

Корнієнко С. М.

УДК 338.47(477)

ОСНОВНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ТРАНСПОРТНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Транспортна система є важливою складовою в структурі економіки України. Під транспортною системою розуміють сукупність засобів перевезення, шляхів сполучення, засобів управління та зв'язку, а також технічні споруди, що забезпечують їх роботу, і вона відіграє в сучасних умовах визначальну роль як один із найважливіших факторів економічного розвитку держави.

У період інтеграції України в економічне співтовариство особливо гостро стоїть проблема оптимізації шляхів сполучення України з іншими країнами.

Мета роботи полягає в розгляді сучасного стану транспортної системи України, визначенні недоліків та способів їх усунення. Актуальність даної проблеми зумовлена тим, що показники стану транспортної системи нашої країни не відповідають міжнародним стандартам.

Особливостям розвитку й удосконаленню транспортної системи України та її складових приділяють увагу як науковці, так і практики. Насамперед, слід назвати публікації й наукові дослідження Т. Татарчука, І. О. Пашенка, Г. Кирпи, К. Коценка, Ю. Давиденка, П. Підлісного, Е. Ємельянова та ін. [1 – 3]. Але деякі теоретичні та методичні питання залишилися не вирішеними, що є підставою для подальшого розгляду даної проблеми.

Складна економічна ситуація в країні після отримання Україною незалежності, зміна економічних пріоритетів у зовнішній торгівлі, розрив колишніх транспортних та економічних зв'язків призвели до негативних змін у транспортній галузі. Дослідження тенденцій роботи транспорту в післяреформений період, а також оцінка наявності й стану його основних виробничих фондів свідчать про кризове становище транспортної системи України. Рухомий склад і обладнання транспортних підприємств не витримують конкурентної боротьби на ринку транспортних послуг із розвиненими країнами. Україна почала втрачати позиції в такій важливій сфері експорту транспортних послуг, як транзит [3].

Однак завдяки вигідному географічному положенню Україна має можливість сприяти розвитку транспортних потоків між регіонами — європейським, східноєвропейським і середньоазійським. Розширення міжрегіональних зв'язків в умовах глобалізації та трансформації євразійського простору є об'єктивною закономірністю, що породжує нові виклики й можливості. Тому особлива увага має приділятися транспортній сфері через те, що розвиток транзитного потенціалу та транспортної системи дозволяє включитися до світової економічної системи, збільшуючи різні геоекономічні й геополітичні переваги, нарощуючи чистий економічний прибуток держави.

До подолання кризи основних видів транспорту України необхідно підходити комплексно. Одночасно з оновленням рухомого складу доцільно запроваджувати новітні технології управління транспортними перевезеннями, вводити в дію нові транспортні магістралі, що відповідають світовим стандартам якості перевезень, тощо. Всі ці заходи потребують значних обсягів фінансування. Тому слід розробити програми із залучення приватних інвесторів (як вітчизняних, так і закордонних). Для цього необхідно внести до Земельного кодексу та інших законів України чимало змін. На особливу увагу заслуговує проблема оренди земельних ділянок на термін понад 25 років [1; 3].

В Україні мають реалізовуватися єдина державна транспортна політика, координуватися дії учасників перевезення, розвиватися інфраструктура транзиту. Перші кроки в цьому напрямі вже

© Корнієнко С. М., 2008

зроблено: функціонує Державна комісія з питань транспортних коридорів; запроваджується система обліку, аналізу та прогнозування транзитних вантажопотоків, що відкриває широкі можливості для поглибленого їх аналізу й розроблення заходів щодо їх нарощування. Мінтрансом і Держмитслужбою вдосконалюється технологія пропуску вантажів через кордон.

Є також необхідність у розробленні нормативних документів, що дозволили би спростити процедури планування та організації змішаних перевезень. Реструктуризація транспортного комплексу України, його поетапна інтеграція до загальноєвропейської, світової транспортної системи шляхом розвитку міжнародних транспортних коридорів, крім отримання додаткових прямих доходів, стимулюватиме надходження іноземного капіталу, вдосконалення транспортних технологій, загальне поліпшення національної транспортної інфраструктури.

Основними завданнями розвитку сучасної транспортної системи України є:
створення правових основ подальшого розвитку транспортних перевезень;
поетапний перехід на принципи міжнародної транспортної та митної політики в галузі міжнародних перевезень вантажів;
приведення основних транспортних фондів у належний технічний стан;
введення нових технологій організації перевезень вантажів і пасажирів;
проведення виваженої тарифно-цінової політики, яка б сприяла підвищенню конкурентоспроможності транспортних послуг в Україні;
розвиток міжнародної співпраці в галузі перевезень [2].

Таким чином, для того щоб Україна мала значний потенціал розвитку транспортного комплексу, треба виконати всі вищевикладені завдання. З цією метою слід проводити поетапну, чітку, узгоджену політику його модернізації, що, у свою чергу, може привернути увагу інвесторів та прискорити цей процес.

Література: 1. Татарчук Т. Стратегія підвищення ефективності функцій транспортного комплексу України // Держава та регіони. – 2004. – №5. – С. 232. 2. Ващенко Н. Структурні особливості розвитку транспортної системи України // Підприємство, господарство і право. – 2005. – №6. – С. 148 – 150. 3. Пашенко Ю. С. Транспортно-дорожній комплекс України в умовах інтеграції економіки // Продуктивні сили України. – 2006. – №1. – С. 203 – 215.

УДК 338.24

Пошитая А. Н.

ТЕНЕВАЯ ЭКОНОМИКА И ПУТИ ЕЕ ПРЕОДОЛЕНИЯ

В период становления рыночных отношений в Украине обострилась проблема теневой экономики, то есть не контролируемого обществом производства, распределения, обмена и употребления товарно-материальных ценностей и услуг.

В статье рассматривается состояние данной проблемы и пути ее устранения.

Теневая экономика – это экономически важный и спорный вопрос. Ученые спорят как о составе, так и об объемах теневой экономики [1; 2]. По разным подсчетам теневой сектор Украины занимает 40 – 60% от всей экономики [3].

В Украине до сих пор остается острой проблема коррумпированности, нелегального производства и сбыта продукции, фиктивных сделок и денежных операций. Связь коррупции с нелегальной экономикой очевидна. Она объясняется тем, что теневая экономика, как никакое другое негативное явление, нуждается в поддержке со стороны правоохранительных органов.

Основным нормативным актом, который регулирует вышперечисленные вопросы, является Закон Украины "О борьбе с коррупцией" от 5 октября 1995 года [4]. Существует еще ряд нормативно-правовых актов. Но они носят лишь декларативный характер. Все эти документы не действенны, поскольку те меры, которые в них предусматриваются, не устраняют самой причины теневой экономики.

Исправить сложившуюся ситуацию очень сложно. Некоторые специалисты считают, что нужно уменьшить размеры налогов. Но это не поможет. Доказательством служит тот факт, что при снижении в 1998 году НДС с 28 до 20%, а налога на прибыль – с 30 до 25%, теневой сектор процветал и дальше. Нужны не косметические, а радикальные изменения [1; 2].

Под радикальными изменениями подразумевается переход от НДС и налога на прибыль к налогу от реализации. То есть объект налогообложения – вся выручка от продажи товаров и услуг. В этом случае стремление руководителей предприятий к увеличению себестоимости продукции для уменьшения налогов заменится стремлением к уменьшению себестоимости для увеличения разницы между выручкой и затратами.

© Пошитая А. Н., 2008

В этом случае для плательщиков налогов: возникает прямая заинтересованность в снижении себестоимости продукции, поскольку это становится самым эффективным способом увеличения прибыли; отпадает главная причина ухода "в тень" – необходимость наценки себестоимости продукции с целью снижения показателей прибыли и НДС.

Эту идею предложил Ю. Ехануров на одной из конференций, которую он проводил с целью поиска путей изменения существующей налоговой системы. Но после того, как провели эксперимент этой концепции на 32 предприятиях Черновицкой области, и он дал положительный результат (все основные экономические показатели за короткий срок существенно улучшились), его закрыли. Причина – коррупция власти, нежелание чиновников что-либо изменять, необходимость сокращения аппарата налоговой инспекции, по меньшей мере, в два раза.

Однако на сегодняшний день более эффективного пути решения данной проблемы не существует. При воплощении этого плана в жизнь и предприниматель, и потребитель, и государство выиграют: станет прозрачнее экономика, меньше будет налогов, ниже будут цены.

Подытожив все факты, можно сделать вывод, что решение проблемы теневой экономики напрямую зависит от высокопоставленных чиновников. И наша страна станет процветать лишь тогда, когда они начнут внедрять идею перехода от НДС и налога на прибыль к налогу от реализации. И только в том случае, если каждый из них начнет трудиться во благо нашего государства, Украина будет в числе наиболее экономически развитых стран мира.

Литература: 1. Багрий-Шахматов Л. В. Уголовно-правовые и криминологические проблемы коррупции, теневой экономики и борьбы с ними. – Одесса: Латстар, 2001. 2. Мельник М. І. Корупція: сутність, поняття, заходи протидії. Монографія. – К.: Атака, 2001. 3. Малашонок Б. Податкова терапія виробничої кризи: наукові дискусії / Б. Малашонок, Г. Владимирський // Політико-економічний журнал Міністерства економіки України, Міністерства фінансів України та Національної академії наук України. – К.: Вид. "Преса України", 2006. – №4 – С. 34 – 42. 4. Закон Украины "О борьбе с коррупцией" // Голос Украины. – 1995. – 16 ноября.

Ревека В. В.

УДК 338.45(477)

ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ПРОМИСЛОВОГО ВИРОБНИЦТВА УКРАЇНИ

З появою перших промислових підприємств господарство України розвивалося як аграрний і сировинний додаток метрополій, регіон інтенсивного використання робочої сили, багатих земельних та рекреаційних ресурсів. Щодо промислового розвитку, то він визначався потребами влади в гірничій сировині, матеріалах і напівфабрикатах, паливі. Саме тому найвищого рівня розвитку отримали гірничодобувна, хімічна, вугільна промисловості та металургійний комплекс.

Але усі досягнення вітчизняного господарства виглядають мізерними поряд з проблемами, які виникли під час існування Радянського Союзу та за роки незалежності України. Саме тому головною метою статті стали проблеми розвитку промислового виробництва.

Поряд із розвитком головних галузей промисловості існують проблеми, які потребують негайного вирішення:

- зростання цін на енергоресурси продовжують приводити підприємства до банкрутства;
- різке зниження ємності внутрішнього ринку внаслідок інфляційних процесів;
- кадрова проблема – недостатньо кваліфікованих спеціалістів, технологів;
- велика податкова завантаженість.

В основному більшість вищенаведених проблем виникають через те, що держава веде непослідовну внутрішню та зовнішню економічну політику [1].

Щодо першої проблеми, то підвищення цін на сировину та енергоресурси відбувається за рахунок неправильних дій України на міжнародній арені. Це перш за все дія на два фронти: Захід і Схід.

Яскравим прикладом може слугувати проблема постачання газу з Росії. Також закордонні інвестори не бажають вкладати гроші в розвиток промисловості в Україні, яка несе непередбачуваний характер.

Велику проблему для економіки нашої держави створює кадрова нестача. На сьогоднішній день багато кваліфікованих робітників від'їжджають за кордон, бо держава не в змозі створити умови для праці. Це зумовлює все більшу і більшу відсталість України на інтелектуальному ринку праці.

Проблема оподаткування завжди існувала в період незалежності України. Це відбувається за рахунок того, що проводяться неправильні реформи в системі оподаткування. Головним недоліком нашої системи є єдина ставка для усіх верств населення. На думку автора, потрібно ввести "відносні" податки, коли ставка визначається прибутком людини. Саме таку систему на сьогодні використовують усі розвинені країни світу.

© Ревека В. В., 2008

Також існує проблема монополізації внутрішнього ринку. В той час, коли держава повинна боротися з нею, вона вкладає гроші в монополістичні підприємства, які контролюють сферу своєї діяльності. Прикладом можуть бути такі організації, як Укртелеком та Укрзалізниця.

Основу виробничого потенціалу України на 2007 створювали приблизно 14 000 підприємств, що перебували на самостійному балансі. З кожним роком таких підприємств стає все більше, що звичайно несе позитивний характер. Але державні промислові фонди мають великий ступінь зносу, що негативно впливає на подальший розвиток промислового виробництва [2]. Тому один із найважливіших компонентів соціально-економічного потенціалу України, яким виступають основні виробничі фонди, значно зношений, а інвестиційний комплекс держави не в змозі швидко здійснити їхню заміну або оновлення. Саме тут постає питання залучення інвестицій з-за кордону та розвитку конкурентоспроможності.

Щодо першого питання, то українські продуценти вже багато років намагаються залучити іноземні кошти на вирішення вищенаведених проблем, але ці фінансові ресурси надходять лише у вигляді кредитів, які використовуються не для розвитку виробничого потенціалу, а для покриття дефіциту бюджету.

На сьогоднішній день із розвитком ринкових відносин розвивається й конкурентоспроможність. Але її темпи значно повільніші за світові, що зумовлює все більше відставання України на світовому ринку. Це визначається тим, що держава не виділяє коштів на розвиток промислового виробництва, погано розвиваються наукоємні галузі та відсутні іноземні капіталовкладення як ознаки економічного зростання [3].

Взагалі Україна має дуже великий промисловий потенціал, спираючись на дешеву та кваліфіковану робочу силу, інформаційну систему, багаті природні ресурси, матеріально-технічну базу. Тому автор пропонує певні заходи, які змогли б покращити промислове виробництво:

використовувати в економічній стратегії інноваційну політику, спрямовану на розвиток наукоємних галузей;

фінансова підтримка вітчизняних експортерів з боку держави;

проведення реформ щодо надання приватним підприємцям більше простору для промислової діяльності (перш за все юридичні реформи);

загострення боротьби з монополістичними організаціями;

забезпечити впровадження організаційно-економічного механізму регулювання інноваційного розвитку;

забезпечити нарощування імпортозаміщеної продукції шляхом скорочення імпорту продукції, яка розвивається;

проводити науково-дослідницькі роботи з оцінювання ефективності існуючих, впровадження нових технологій;

правильно розподіляти державні кошти на розвиток необхідних галузей;

залучати закордонні інвестиції на розвиток фінансово-економічних галузей.

Україна має великий економіко-географічний потенціал. Це визначається вигідним географічним положенням, кваліфікованою робочою силою... Але поряд з цим існує багато проблем, які треба негайно вирішувати. Наша держава має можливість вирішити всі ці виниклі проблеми. Тому виконуючи вищенаведені пункти, Україна зможе подолати економічну кризу, яка склалася на сьогодні, вийти в лідери світового ринку та посісти гідне місце у світовій економіці.

Література: 1. Заблоцький Б. Ф. Розміщення продуктивних сил України. Національна макроекономіка. – К.: Академвидав, 2002. – 368 с. 2. Стеченко Д. М. Розміщення продуктивних сил і регіоналістика. Навч. посібник. – К.: Вікар, 2001. – 376 с. 3. Базилук Я. Б. Конкурентоспроможність національної економіки, сутність умови забезпечення. – К.: НІСД, 2002. – 130 с. 4. Жук М. В. Розміщення продуктивних сил і економіка регіонів України. Підручник. – К.: Кондор, 2004. – 296 с. 5. Гош О. М. Визначальний фактор відродження продуктивних сил України // Економіка України. – №6. – С. 49 – 56.

УДК 332.146:330.322

Сенина А. А.

ПРОБЛЕМЫ ПРИВЛЕЧЕНИЯ ИНВЕСТИЦИЙ В РЕГИОНЫ УКРАИНЫ

Проблема инвестирования в экономику Украины занимает ключевое место, поскольку непосредственно влияет на повышение конкурентоспособности страны.

Весь комплекс инвестиционных проблем Украины находится под сильным влиянием как внутренних, так и внешних факторов. Внутренние проблемы связаны с крайне ограниченными возможностями украинских инвесторов, вследствие чего осуществляемые ими капитальные вложения носят в основном поддерживающий характер, в результате чего производственные фонды все бо-

© Сенина А. А., 2008

льше и больше устаревают. Поэтому нужно открывать экономику страны и ее регионов для вхождения в нее мирового капитала со всеми необходимыми для этого изменениями в законодательной базе и экономической среде, в долговременных обязательствах перед теми инвесторами, которые рискнут это сделать.

Целью статьи является исследование инвестиционной привлекательности регионов и определение путей улучшения инвестиционного климата в экономике Украины.

Каждого инвестора интересует привлекательность потенциального объекта инвестирования. Под инвестиционной привлекательностью региона подразумевается интегральная характеристика отдельного региона страны с позиции инвестиционного климата, уровня развития инвестиционной инфраструктуры, возможность извлечения инвестиционных ресурсов и других факторов, которые существенно влияют на формирование прибыльности инвестиций и инвестиционных рисков.

Для оценки инвестиционной привлекательности региона необходимо исследовать показатели: общеэкономического развития региона; развитие инвестиционной инфраструктуры региона; демографической ситуации; криминогенной ситуации и другие риски [1].

На основе данных оценок можно определить регионы-лидеры, основной массив и регионы-аутсайдеры. Кроме того, можно сформулировать приоритеты и разработать среднесрочные инвестиционные программы, разработать меры по улучшению инвестиционного климата [2].

Для улучшения инвестиционного климата в Украине необходимо:

стабилизировать законодательную базу;

осуществить возрождение финансового рынка как саморегулирующейся системы переливания капиталов;

создать рынок капиталов;

ввести систему льготного налогообложения в зависимости от объемов иностранных инвестиций и сроков их вложения.

Литература: Бланк И. А. Инвестиционный менеджмент. – М.: МП "ИТЕМ" ЛТД, "Юнайтед Лондон Лимите", 1995. – 448 с. 2. Гриньова В. М. Економічні та соціальні аспекти управління інвестиційною діяльністю: Монографія / В. М. Гриньова, Н. М. Лисиця, В. С. Пономаренко. – Харків: ХДЕУ, 2003. – 180 с.

Ткачева Е. В.

УДК 339.14

ЭНЕРГОРЕСУРСЫ: ПОСТРОЕНИЕ ЭКОНОМИЧЕСКИХ ОТНОШЕНИЙ МЕЖДУ УКРАИНОЙ И РОССИЕЙ

В данной статье на основе фактов, представленных в ней, рассматривается важность взаимоотношений в энергетической сфере нашей страны с Россией.

Основополагающим в экономических отношениях между нашими государствами являются энергоресурсы, основное место среди которых занимает природный газ-метан. Среди союзных республик бывшего Советского Союза Украина являлась одним из наиболее развитых в промышленном отношении регионов, потребляющих значительные объемы природного газа.

В результате высокого производственного энергопотребления, а также перевода коммунального хозяйства и теплоэлектрических станций на природный газ, Украина вошла в первую пятерку газопотребляющих государств мира. При этом собственная добыча составляет в Украине не более 15% всего потребляемого газа. Украина покупает российский и туркменский газ, который через российские трубопроводы поступает в нашу страну.

Крупнейшая в мире система транспортировки газа принадлежит "Газпрому" – единой системы газоснабжения России. Ее протяженность составляет более 155 тыс. км, в том числе 44,5 тыс. км – газопроводы-отводы. В системе эксплуатируются 217 компрессорных станций, в составе которых 3 629 газоперекачивающих агрегатов общей установленной мощностью 41 тыс. мВт. В 2006 г. в газотранспортную систему "Газпрома" поступило 717,8 млрд. кубометров газа (в 2005 – 699,7 млрд. кубометров газа). В этом объеме 115,0 млрд. кубометров – газ независимых поставщиков.

"Газпром" экспортирует газ в 32 страны ближнего и дальнего зарубежья. В 2006 г. продажи газа "Газпрома" в страны СНГ и Балтии составили 101,0 млрд. кубометров, что на 31,9% выше уровня 2005 г. Выручка от продажи газа в страны СНГ и Балтии выросла на 101,3 млрд. руб. (93,5%) по сравнению с 2005 г. и составила 209,7 млрд. руб.

Основным экспортным рынком "Газпрома" в 2006 г. был рынок Европы, на котором реализовано 161,5 млрд. куб. м газа. Выручка от продажи газа в страны Европы по сравнению с 2005 г. выросла на 36,6% и составила 845,9 млрд. руб. [1; 2].

© Ткачева Е. В., 2008

Украинская ГТС (газотранспортная система) объединяет 36 тыс. км газопроводов, 79 компрессорных станций и 13 подземных хранилищ.

Через Украину в Западную Европу сейчас поступает более 80% экспортируемого российского газа. По данным "Укртрансгаза", в 2006 г. в европейском направлении через ГТС Украины было транспортировано 113,8 млрд. куб. м газа при общем объеме экспорта "Газпрома" в страны ЕС 161,5 млрд. куб. м. Доходы Украины от транзита газа составили в 2006 г. около 2 млрд. дол. США, часть из которых страна тратит на покупку газа для себя [3].

Вместе с тем "Газпром" совместно с немецкими компаниями BASF и E. ON занимается строительством магистрали Nord Stream. Ожидается, что первая нитка магистрали будет введена в эксплуатацию в 2010 г. Ее ежегодная пропускная способность составит 27,5 млрд. куб. м. Также предусматривается строительство второй нитки газопровода, которая позволит вдвое увеличить объемы транспортировки топлива по Nord Stream – до 55 млрд. куб. м в год.

Целевыми рынками поставок по этой магистрали являются Германия, Великобритания, Нидерланды, Франция, Дания. Если она заработает на полную мощность, то "Газпром", как полагают в Минтопэнерго, сможет уменьшить транзит газа по украинской ГТС. В результате наша страна утратит доминирующие позиции в транспортировке российского газа в европейские страны.

К 2010 г. "Газпром" планирует ввести в эксплуатацию три новых трубопровода в обход Украины (кроме Nord Stream, в планах российской монополии также строительство магистрали "Южный поток" и второй очереди "Голубого потока" по дну Черного моря). По этим трубопроводам "Газпром" планирует поставлять на европейские рынки около 100 млрд. куб. м газа в год. В результате Украина может утратить один из источников поставки природного газа. Поэтому необходимо решать вопрос о дальнейшем развитии и эффективном управлении ГТС Украины. От решения этого вопроса в значительной мере зависит и дальнейшая судьба экономических отношений между Украиной и Россией.

Таким образом, если Россия построит новые магистрали, а именно: Nord Stream по дну Балтийского моря в Германию и страны Европы, затем вторую нитку, которая увеличит вдвое объемы транспортировки газа по магистрали Nord Stream; "Южный поток" и "Голубой поток" по дну Черного моря в обход Украины, то РФ уже не будет нуждаться в транспортировке топлива через территорию нашей страны, а значит Украина потеряет дополнительный доход и как результат – цена на газ поднимется до мирового уровня. Сейчас она еще не такая высокая.

Поэтому построение экономических отношений между Украиной и Россией на взаимовыгодных условиях – чрезвычайно важный вопрос, который нужно решать немедленно с целью достижения уровня социально-экономического развития регионов страны, соответствующего европейским стандартам.

Литература: 1. Долинчук С. Киев играет против "Газпрома", "Газпром" собирает камни // Экономические известия. – 2007. – №168(701). – С. 1 – 8. 2. Російська глобальна енергополітика в дії // Економіст. – 2007. – №2. – С. 12 – 15 (www.jerela.com.ua). 3. Вахненко Г. Моделирование макроэкономических факторов внешних заимствований и их влияние на развитие экономики Украины // Экономика Украины. – 2007. – №6. – С. 17 – 25.

УДК 346(477)

Нехай М. Б.

ПРОБЛЕМА РЕЙДЕРСТВА В СОВРЕМЕННОЙ УКРАИНСКОЙ ЭКОНОМИКЕ

В последние годы в Украине начал стремительно развиваться частный бизнес. В месте с тем несовершенство законодательной базы в стране и отсутствие уважения к частной собственности не позволяют предпринимателям эффективно участвовать в социально-экономическом процессе развития своих регионов и порождают такую проблему, как рейдерство. С точки зрения социально-экономического развития, рейдерство очень негативный процесс. Он приводит к дестабилизации социально-экономического положения как в конкретном регионе, так и в стране в целом даже в тех случаях, когда рейдерство проявляется как единичный случай. Но, к сожалению, в настоящее время эти процессы приобретают массовый характер как в Украине, так и в России.

Целью работы является определение последствий широкого распространения рейдерства, а также возможных способов борьбы с ним, главным образом путем усовершенствования действующего законодательства [1].

© Нехай М. Б., 2008

"Рейдер" (raider) – в переводе с английского означает компанию, поглащающую другие компании, скупая акции компании-жертвы с целью получения ее контрольного пакета. Из этого следует, что процесс поглощения компании путем скупки ее контрольного пакета акций уже можно считать рейдерством. При этом под "рейдерством" в странах с развитой экономикой подразумевается легитимное приобретение компании недружественным поглощением. Этот процесс имеет строгую законодательную регламентацию и происходит очень прозрачно.

В Украине и других странах СНГ рейдерством стали называть криминальные схемы по захвату активов предприятий с участием бандитов и коррумпированных чиновников. При этом острое рейдерской атаки направленно против собственников предприятий.

Рейдерство существует в диапазоне от легальной деятельности (рейдерство как бизнес, ничем не отличающийся от других видов бизнеса) до уголовного деяния, как правило, сопровождаемого целым комплексом преступлений: от коррупции до физического насилия. В связи с этим выделяют следующие виды рейдерства:

1. "Белое рейдерство", при котором рейдер действует исключительно по закону, используя как законодательство, так и оставленные в нем пробелы, организывает скупку акций или долгов предприятия, пытается временно ухудшить его экономическое и финансовое положение, удешевив его акции, ищет прорехи в уставе и т. д.

2. "Серое рейдерство", при котором рейдер действует на грани закона, однако, как правило, эту грань переходят, характерно использование фальсифицированных документов, двойного реестра, незаконного собрания акционеров, есть простор и для коррумпирования судей.

3. "Черное рейдерство", при котором рейдер использует фальсифицированные документы и прочие методы "серого рейдерства", значительно больше внимания уделяет коррумпированию чиновников разного рода администраций, министерств, представителей правоохранительных органов, судей. Помимо этого, "черное рейдерство" характеризуется обязательным применением физического насилия для реальных применений этих решений в жизнь.

4. Гринмейлство – часто применяемый миноритарием корпоративный шантаж собственника с целью более дорогой продажи своих акций.

Основные цели рейдеров – земля, на которой расположены предприятия, недвижимость и основные фонды. В более редких случаях – бизнес с большим наличным оборотом, не требующий больших капитальных вложений. Основной мотив захватов – цена активов, полученных в результате атаки на предприятие, в десятки раз меньше их рыночной стоимости.

Рейдерство в Украине – это очередной послеприватизационный этап построения капиталистической экономики [2].

Распространенность рейдерских захватов оказывает негативное влияние на инвестиционный климат страны [3]. Как следствие – компаниям приходится прилагать больше усилий для привлечения капитала, продавать с дисконтом или даже откладывать или сокращать планы капитальных инвестиций. Без создания достаточных гарантий обеспечения права собственности активность и отечественных, и зарубежных инвесторов будет очень ограничена в Украине.

Другим результатом рейдерства при отсутствии действенной реакции со стороны государственных органов является также снижение эффективности деятельности предприятий из-за необходимости концентрации усилий на создании "непробиваемой" защиты от рейдеров; в результате происходит падение доходов, снижение поступлений в бюджет в виде налогов, замедление роста оплаты труда, нарушение производственных связей из-за опасения вступить во взаимоотношения с "подставным" контрагентом. Как результат – снижение промышленного производства, товарооборота.

Для борьбы с рейдерством необходимо осуществить целый комплекс соответствующих мероприятий [4]. В первую очередь, нужно устранить пробелы и "дыры" в законодательстве, способствующие рейдерству; реализовать на практике принцип неотвратимости наказания; усилить контроль деятельности исполнительной службы и запрет доступа на территорию юридического лица для исполнения судебного решения каких-либо лиц, кроме судебного исполнителя и сотрудников органов МВД; ввести специальный порядок обеспечения риска в корпоративных спорах; обязательно уведомлять ГКЦБФР о концентрации покупателями, регистраторами и торговцами ценных бумаг в размере 10% и более акций эмитента.

Таким образом, поскольку рейдерство в Украине стало реальной угрозой экономической безопасности государства, возникает острая необходимость в совершенствовании действующего корпоративного законодательства и реформировании действующей отечественной судебной системы. Кроме того, в Украине власти должны строго следить за исполнением уже действующих законов и эффективной работой всей правоохранительной системы, что должно устранить возможности рейдерских нападений.

Литература: 1. Закон Украины "О внесении изменений и дополнений к некоторым законодательным актам Украины в части установления уголовной ответственности за захват предприятий" // <http://www.portal.rada.gov.ua> 2. Паламарчук Г. Особенности рейдерства в Украине и политика его преодоления / Г. Паламарчук, Л. Венгер // Экономика Украины. – 2007. – №9. – С. 38 – 45. 3. Горицкая Н. Особенности украинского рейдерства // Финансовый директор. – 2007. – №8 (60). – С. 101 – 104. 4. Корпоративні пірати XX століття, або як влізати рейдера // Юридична газета. – 2006. – 29 червня (<http://www.yur-gazeta.com/oarticle>).

ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНІ ПЕРСПЕКТИВИ УКРАЇНИ ЗА УМОВ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Актуальність висвітлення питань впливу процесу глобалізації на євроінтеграційні перспективи України вже сьогодні займає чільне місце серед науковців, журналістів і політиків, бо національні інтереси нашої країни потребують її утвердження як впливової європейської держави, повноправного члена Європейського Союзу (ЄС), з одного боку, та є основою соціально-економічного розвитку як держави в цілому, так і її регіонів – з іншого.

Метою роботи є розгляд таких аспектів проблеми визначення євроінтеграційної перспективи України, як: готовність Європи та європейського економічного простору прийняти до своїх лав Україну; готовність самої України до її європейської інтеграції; стан і перспективи взаємовідносин України з ЄС та його членами.

Головним чинником, що впливає на європейські економічні інтеграційні процеси, є глобалізація, яка має наступні прояви.

1. Різне зростання ролі міжнародних союзів та угруповань у світовій економіці. Вступ ЄС на початку XXI століття в новий етап безпрецедентного поглиблення та розширення інтеграції значно підвищує його роль і місце в глобальній економіці.

2. Зростання інтенсивності регіональних інтеграційних процесів призводить до певного вилучення великих територій з глобального економічного простору. Інтеграційні регіональні об'єднання вступають у суперечність одне з одним і з самою глобальною економікою. Щодо європейського континенту, то цей наслідок виявляється в певному протистоянні ЄС і світовій економіці в цілому.

3. Посилення нестабільності й непередбачуваності світової економіки призводить до загострення глобальної конкуренції. За таких умов одним із найважливіших чинників виживання, зміцнення економічної могутності країн різних континентів виступають інтеграційні процеси. Причому місце й роль будь-якого інтеграційного угруповання в глобальній економіці визначається як особливостями світової конкурентної боротьби, так і конкурентоспроможністю самого об'єднання.

Важливі зміни в глобальну конкурентоспроможність угруповання внесло передостаннє безпрецедентне розширення Євросоюзу. Приєднання до ЄС 10 нових країн у травні 2004 р. (та ще двох – у січні 2007 р.) супроводжується суттєвими змінами в його структурі, внутрішніх і зовнішніх механізмах діяльності. Європейський Союз став найбільшим за народонаселенням єдиним ринком у світі, а за обсягами економіки поступається тільки Північноамериканській асоціації НАФТА [1].

У результаті останнього розширення Європейського Союзу вони з Україною почали межувати і, як безпосередні сусіди, мають посилювати свою політичну та економічну взаємопов'язаність. Розширення дає можливість для України та Євросоюзу розвивати якомога тісніші відносини, що виходитимуть поза рамки співробітництва до поступової економічної інтеграції та поглиблення політичного співробітництва. Адже Україна має можливість для інтеграції у світове господарство. До них належать економічний, трудовий і природо-ресурсний потенціал нашої країни, що дає підстави для належної участі в міжнародному поділі праці. Крім цього, Україна має дуже вигідне економіко-географічне й стратегічне положення, знаходячись в центрі Європи, на перетині залізничних і автомобільних шляхів, і маючи вихід до морів.

Європейський Союз та Україна готові працювати разом шляхом виконання Плану дій у рамках Європейської політики сусідства, щоб не допустити появи нових розподільчих ліній в Європі. Україна та ЄС погодилися інтенсифікувати політичні, безпечні, економічні та культурні відносини, включаючи транскордонне співробітництво та спільну відповідальність у запобіганні та врегулюванні конфліктів.

Саме тому можна сказати, що Європа готова до співпраці із Україною, бо Україна для ЄС виступає стратегічним партнером, перш за все внаслідок спільних сфер інтересів: безпека та мир на континенті, економічна співпраця, культурні зв'язки та ін. За словами колишнього міністра закордонних справ Бориса Тарасюка: "Україна є більше постачальником, ніж споживачем безпеки в Європі, беручи участь у всіх миротворчих місіях на Балканах, будучи одним з найбільших партнерів та навіть гарантом у вирішенні придністровської проблеми" [2].

Але ж серед дослідників існують різні погляди на розширення ЄС. Для самого Союзу розширення на Схід є великим випробуванням: в першу чергу приділяється увага економічним проблемам. Найважливішою, однією з найбільш чутливих та потенційно руйнівних для Євросоюзу залишається проблема десинхронізації, яка ще більше загострилась з прийомом до складу ЄС нових членів, економічний рівень більшості з яких є нижчим за середній рівень ЄС. Це викликає необхід-

ність врегулювання комплексу фінансових питань і питань перерозподілу витрат між старими та новими членами угруповання. Крім того, існування в молодих країнах – членах неконкурентоспроможних галузей народного господарства – може виявитися загрозою економічній, соціальній і політичній стабільності Європейського Союзу. Так, зростання населення ЄС (після розширення 2004 р.) майже на 20% дав лише 5% збільшення ВВП Євросоюзу [1], що призвело до зниження середнього рівня ВВП на душу населення на 15 – 20%. Окрім фінансових, існують й інші проблеми, в тому числі громіздкого прийняття рішень, недостатньо демократичного контролю тощо.

Тому погляди фахівців розділилися, і ті, хто дотримується реалістичного погляду, вважає, що процес розширення ЄС омине старі члени Союзу, а, можливо, в кращому випадку – принесе їм певні вигоди, інші ж передбачають вигоди для старих членів за рахунок наповнення ринку робочої сили висококваліфікованими кадрами та швидке економічне зростання нових членів Союзу, які вже сьогодні розвиваються досить швидко й успішно. Економічні аналітики вважають, що ці тенденції збережуться й надалі, тому для нових членів ЄС прогнозується в середньому 4 – 6% економічне зростання щорічно в наступні 10 років [1].

Крім того, конкурентоспроможність Євросоюзу має зростати за рахунок ефекту масштабу навіть за умови нерівномірного розвитку країн всередині Союзу. Це підтверджується тим, що після неодноразового прийому менш розвинених країн сукупна могутність ЄС кожен раз зростала.

Вплив глобалізації на європейські інтеграційні процеси носить суперечливий характер. Все ж таки, незважаючи на певні труднощі й проблеми, позитивні наслідки розширення ЄС значно перевищуватимуть можливі негативні наслідки. Позитивні моменти країн – учасниць Євросоюзу – від розширення на Схід пов'язані, безперечно, з політичними (підвищення європейської безпеки, збільшення політичного престижу та ваги ЄС на міжнародній арені) та економічними факторами (відкриття нового величезного ринку збуту із менш вибагливим споживачем, можливість переміщення підприємств із країн з більш високими витратами виробництва до регіонів із меншими витратами, посилення конкуренції на європейському ринку, що сприятиме підвищенню продуктивності праці та зміцненню економіки регіону в цілому) [2].

Розширення ЄС впливає не лише на конкурентоспроможність угруповання, але й на перспективи його подальшого розвитку, а, отже, – і на європейські перспективи України. Та на жаль, сьогодні Євросоюз з питанням розширення знаходиться в абсолютно іншій ситуації, ніж 10 – 15 років тому. Враховуючи його безпрецедентне розширення 2004 р., поглинання ним майже всього Балканського регіону, ЄС зараз дійсно обмежений у своїх можливостях розширення на схід. "Саме тому ЄС не може надати перспективи для швидкого прийняття України до своїх лав" – відзначив у своєму виступі 11.04.2006 р. в Страсбурзі на сесії Парламентської Асамблеї Ради Європи голова Європейської комісії Жозе Мануель Баррозу.

За таких умов Україні не варто всю свою увагу приділяти питанням формального членства. Набагато доцільніше було б спрямувати зусилля на досягнення сталого розвитку, підвищення конкурентоспроможності країни, максимальне використання нових можливостей у взаєминах з Євросоюзом. Швидкість прогресу у відносинах буде повністю залежати від зусиль України та конкретних досягнень у виконанні зобов'язань щодо спільних цінностей. Для розвитку цього напрямку Україною та ЄС була прийнята програма "Ширша Європа – Сусідство", спрямована на співробітництво за нових умов (у результаті останнього розширення ЄС). Основна мета програми – співпраця із країнами-партнерами заради сприяння процесу політичних та економічних реформ, підтримки тіснішої економічної інтеграції, сталого розвитку та забезпечення політичної підтримки і допомоги.

В "Ширшій Європі" Україна є однією з пріоритетних країн, якій пропонується новий курс на співробітництво, включаючи перспективу тіснішої інтеграції в транспортну, енергетичну та телекомунікаційну мережі та європейський дослідницький простір [3].

У будь-якому випадку наближення ЄС до українських кордонів об'єктивно збільшує вплив європейської спільноти на Україну, модернізує співробітництво з новими членами Союзу.

У результаті проведеного аналізу ситуації, що склалася у взаємовідносинах між ЄС та Україною, можна зробити наступні висновки.

1. Курс на європейську інтеграцію – невід'ємна частина суспільно-економічного розвитку України.

2. Євроінтеграційна перспектива України за умов глобалізації визначається трьома аспектами: готовністю України до її європейської інтеграції; готовністю Європи і європейського економічного простору прийняти до своїх лав Україну; станом та перспективами взаємовідносин України з Європейським Союзом та його членами. І якщо до 2004 р. перший аспект проблеми здавався більш проблематичним, то сьогодні і друга складова викликає побоювання. Таким чином, процес інтеграції в ЄС не зводиться суто до того, наскільки успішними будуть внутрішні перетворення в Україні (хоч і тут є великі труднощі), а вимагає ширшого аналізу інтересів та можливостей ЄС та його держав-членів.

3. Усім компонентам взаємодії "Україна – ЄС" на сьогодні притаманний високий рівень невизначеності, що ускладнює прогнозування впливу розширення Євросоюзу та включення до неї України.

4. Процес приєднання України до ЄС матиме для нашої країни як позитивні, так і негативні наслідки практично в усіх сферах життєдіяльності, але загальний ефект від розширення ЄС має перевищити зазначені недоліки та позитивно вплинути на конкурентоспроможність української економіки.

Взагалі розширення ЄС розглядається як важливий позитивний фактор подальшої загальноєвропейської інтеграції і появи нових, більш широких можливостей всебічного співробітництва з членами Союзу [4]. Але ж українці, як нація, мусять усвідомити й відчути себе єдиною спільнотою у світовій політиці, де подальші темпи процесу інтеграції держави до європейських структур залежать від самого народу України, його бажання та праці.

Література: 1. План дій Україна – Європейський Союз. Європейська політика сусідства // http://ieas.org.ua/index.php?id=15&ch_id=16. 2. Тарасова В. Європейський Союз та Східна Європа: проблема розширення // Соціально-економічні дослідження в перехідний період. Проблеми європейської інтеграції і транскордонної співпраці // <http://www.mfa.gov.ua/data/upload/publication/mfa/ua/2822/partnership.pdf>. 3. "Ширша Європа – Сусідство: Нові рамки взаємовідносин із нашими східними та південними сусідами": Послання Єврокомісії 11 березня 2003 р. // http://www.delukr.ec.europa.eu/data/doc/pr_030311c_ukr.pdf. 4. Кудряченко А. І. Місце сучасної Європи у цивілізаційних процесах // 3б. наук. пр. "Сучасна цивілізація: гуманітарний аспект" // Академперіодика. – 2004. – №5. – С. 126–138. 5. Лук'яненко Д. Г. Розширення Євросоюзу в контексті економічних інтересів України / Д. Г. Лук'яненко, С. В. Лахно, В. В. Приходько // 3 кн. "Стратегії економічного розвитку в умовах глобалізації". Монографія / За ред. докт. екон. наук, проф. Д. Г. Лук'яненка. – К.: КНЕУ, 2001. – 538 с.

УДК 911.3:33

Василенко Ю. В.

ПРИРОДНО-РЕСУРСНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ЯК ЕКОНОМІЧНИЙ ФАКТОР РОЗВИТКУ ДЕРЖАВИ

У світлі науково-технічного прогресу питання, пов'язані з раціональним використанням природно-ресурсного потенціалу, стали в ряд актуальних питань сучасності. Використання паливно-енергетичних і сировинних ресурсів на планеті зростає значними темпами. Вони надмірні не лише для корисних копалин, але й для води, лісів, ґрунту, хоча їх запаси не є невичерпними [1]. Ця обставина, а також зростання кількості населення планети, призводять до подальшого нераціонального використання енергії, сировини, нерівномірного розподілу паливно-енергетичних і сировинних ресурсів серед різних регіонів країн світу [2].

Метою цієї роботи є аналіз природно-ресурсного потенціалу як важливого економічного фактора, а також дослідження світових тенденцій раціонального ресурсокористування.

Завдання, що вирішуються в роботі:

аналіз ресурсозабезпеченості країн світу і проблем споживання сировини, що виникають у них; визначення головних шляхів ресурсозбереження та їх національного використання.

Природні ресурси на території земної кулі розповсюджені нерівномірно. Як результат, різні райони, країни, регіони і навіть цілі материки мають різну ресурсозабезпеченість. Прикладом нерівномірного розміщення природних ресурсів може слугувати розподіл запасів нафти: більшість відомих запасів нафти знаходяться в Саудівській Аравії (25% світового запасу), Кувейті, Іраку, Росії, США (законсервовані) і т. д. А переважна частина нафти споживається в Північній Америці (перш за все в США), в індустріально-розвинутих країнах Західної Європи й Японії. Основна частина природних багатств зосереджена в країнах що розвиваються. Головна "хвороба" економіки цих країн — орієнтація на експорт сировини при замороженні розвитку обробляючих галузей. У той же час дефіцит природних ресурсів у розвинутих країнах Заходу зумовлює направленість основних потоків міжнародної торгівлі природними ресурсами з країн, що розвиваються, (добуваючих) до розвинутих (споживачів).

У більшості країн з розвинутою ринковою економікою споживання природних ресурсів перевищує їх добування на території держави. Так, Японія, не маючи багатого природно-ресурсного потенціалу, закуповує 95% сировини, і при цьому є лідером з виплавлення сталі та кольорових металів з подальшим експортом [3].

Нераціональне використання енергоресурсів значним чином зумовлене неоколоніальною політикою імперіалістичних держав, зокрема "політикою дешевої сировини", яка знекровлює економіку країн, що розвиваються. З 200 млрд. дол., котрі споживачі розвинутих країн платять за сировинні товари, імпортовані з країн, які розвиваються, останні отримують тільки 30 млрд. дол. [4].

Таким чином, країни з розвинутою економікою є головними споживачами природних ресурсів усього світу. А країни, що розвиваються, роблять ставку тільки на експорт сировини за заниженою ціною і не сприяють розвитку власних галузей обробляючої промисловості.

Проте потреби в природних ресурсах щодня зростають, і вже на сьогодні питання покращення їх використання і ресурсозабезпечення людства має велику гостроту. Із усієї площі суходолу майже

45 млн. км, або приблизно 1/3, вже зайнято ріллею, сінокосами, пасовищами, садами та плантаціями. Ліси займають більше 40 млн. км кв. усієї суші, з них значна частина розробляється (щорічно заготовлюється понад 2 млрд. м³ деревини). В нашій країні знищення лісів триває значними темпами: щорічно їх знищується понад 20 тис. км². Лісові масиви зникають по мірі розширення ріллі і пасовищ, зростання заготівель деревини. Особливо загрозливе становище склалося у зоні тропічних лісів, де, згідно з даними Продовольчої і сільськогосподарської організації ООН (ФАО), відбувається процес деградації земельних ресурсів. У результаті щорічно зі світового сільськогосподарського обороту вибуває близько 7 млн. га природних земель, які втрачають свою плодючість і перетворюються в пустелі.

Друга причина деградації світової екологічної системи — її забруднення відходами виробничої й не виробничої діяльності людства. Кількість цих відходів дуже велика і останнім часом прийняті розміри, загрозливі для існування людської цивілізації.

В Україні питання ресурсокористування мають особливу актуальність через величезні розміри сировинних галузей.

Україна — країна багатих природних ресурсів. Займаючи 0,4% суходолу, вона, за оцінками багатьох експертів, володіє 5% світових запасів корисних копалин. Значна кількість природних ресурсів України має неперевершені економічні й природні якісні характеристики.

За даними Національного інституту стратегічних досліджень, мінерально-сировинна база України включає близько 20 010 родовищ і проявів 113 корисних копалин, з яких 7 829 родовищ 97 видів мінеральної сировини мають промислове значення. У вартісному виразі розвідані протягом другої половини ХХ століття запаси родовищ корисних копалин оцінюються в 7 – 7,5 трлн. дол. США.

В Україні виробляється близько 5% світового обсягу мінерально-сировинних ресурсів, а гірничодобувна промисловість щорічно випускає продукції на 25 – 28 млрд. дол. США (у цінах світового ринку) [5].

Таким чином, немає жодних сумнівів, що природні ресурси України — наше найцінніше національне багатство. Виходячи з цього, охорона довкілля — одне з головних завдань держави та кожного громадянина. Тому вивчення світового досвіду у сфері захисту навколишнього середовища, впровадження його в Україні з урахуванням її особливостей, інтеграція у світові організації з охорони довкілля необхідні на всіх рівнях управління.

На думку С. В. Мачерного і Я. С. Ларіна, основними шляхами вирішення проблем природокористування є:

- 1) швидкий розвиток і використання основних видів відновлюваної енергії: сонячної, енергії вітру, океану й гідроенергії рік;
- 2) розробка країнами конкретних заходів підтримки екологічних стандартів;
- 3) вивчення запасів усіх ресурсів з використанням найновіших досягнень НТР;
- 4) комплексна розробка законодавства про охорону довкілля, зокрема законодавчі норми про відходи;
- 5) перехід на безвідходні й маловідходні технології;
- 6) формування в людей екологічного світогляду;
- 7) збільшення екологічних інвестицій. В Австралії, наприклад, вони складають 15% усіх капіталовкладень. В Україні на охорону навколишнього середовища в 1999 р. було виділено грошей менше, ніж у 1990 р. [4].

Проаналізувавши варіанти шляхів вирішення проблеми, що були запропоновані вище, за значимістю, дієвістю, масштабністю й реальністю виконання з точки зору фінансування та досягнення ефекту в короткі терміни, виділимо два основні напрямки, на які держава має зробити ставку при вирішенні проблем природокористування:

- 1) проведення ефективної екологічної політики, спрямованої на формування в людей відповідного світогляду. Розуміння кожною людиною безцінності природи буде сприяти припиненню її бездумної експлуатації. Це не лише питання етики. Від ставлення кожного члена суспільства залежить добробут навколишнього середовища, оскільки воно формує "екологічний менталітет" країни і впливає на внутрішню політику держави. Для формування такого світогляду доцільне проведення масових заходів, виставок, конкурсів, активної реклами та пропаганди, присвячених проблемам захисту довкілля;
- 2) активний розвиток науки, яка забезпечує створення безвідходних технологій, найновітнішого обладнання, знаходження нових шляхів використання відновлюваної енергії. Україна має багатий науковий потенціал, проте наукові дослідження не фінансуються державою на достатньому рівні. І хоча дані інвестиції довгострокові, вони апіорі є привабливими для держави, оскільки направлені на збереження і раціональне використання її ресурсного потенціалу.

Таким чином, природно-ресурсний потенціал — важливий економічний фактор, який впливає як на рівень розвитку регіонів, так і держави в цілому. А вирішення проблем раціонального використання природних ресурсів залежить не тільки від збільшення екологічних інвестицій, але й від наявності в країні відповідного "екологічного менталітету".

Література: 1. Коваль Я. В. / Регіональні економіка: Навчальний посібник / Я. В. Коваль, І. Я. Антоненко. — К.: ВД "Професіонал", 2005. — С. 113 – 125. 2. Хвесик М. А. Розміщення продуктивних сил та регіональна економіка: Навчальний посібник / М. А. Хвесик, Л. М. Горбач, П. П. Пастушенко. — К.: Кондор, 2004 — С. 89 – 108. 3. Сазонець Л. І. Розміщення продуктивних сил: Навчальний посібник / Л. І. Сазонець, В. В. Джинджоян, О. О. Чубар. — К.: Центр навчальної літератури, 2006. — С. 37 – 39. 4. Мачерний С. В. Політекономія: Підручник / С. В. Мачерний, Я. С. Ларіна. — 3-тє вид., перероб. і доп. — К.: Знання, 2006. — С. 379 – 389. 5. www. ecolog. ua

РОЗВИТОК ГАЗОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ УКРАЇНИ НА ПРИКЛАДІ ШЕБЕЛИНСЬКОГО ГАЗОВОГО РОДОВИЩА

Актуальність розглянутої теми полягає в тому, що однією із значних складових стабільного економічного розвитку країни є нафтогазова промисловість. Для розуміння перспектив подальшого розвитку нашого суспільства, цілеспрямованого поступового розвитку та становлення промисловості необхідно мати постійний енергетичний потенціал природних ресурсів, що є основною проблемою світового масштабу. Розглядаючи етапи роботи підприємства, впровадження на ньому нових технологій та розробок, вирішується питання ефективного та раціонального використання вуглеводнів.

Метою даної роботи є дослідження темпів розвитку та обсягів видобутку природного газу Шебелинського родовища впродовж виробничої діяльності підприємства ГПУ "Шебелинкагазвидобування", а також виявлення основних напрямків розвитку економіки України та її регіонів, які склалися завдяки розвитку Шебелинського родовища.

14 червня 1956 р. вважається офіційною датою створення Шебелинського газопромислу. На базі трьох уведених в експлуатацію свердловин розпочався перший етап розвитку унікального родовища.

На Шебелинці кожна свердловина мала свої особливості, свій "характер", що відзначався різкими стрибками тиску, тому оператори мали навчитися керувати газовим потоком. Фонд експлуатаційних свердловин на родовищі швидко зростає.

У 1956 р. почалася розробка родовища шляхом дослідної експлуатації нижнього ангідритового горизонту сімома свердловинами із загальним середньодобовим дебітом близько 3 млн. м³ газу. Початковий пластовий тиск становив 242,5 атм. І, як наслідок, 26 червня 1956 р. шебелинський газ надійшов до Харкова. Ця подія була знаменною для міста. На природний газ переводилися теплові електростанції, заводи, житлово-побутовий сектор; попит на нього продовжував зростати. До кінця 1956 р. на родовищі пробурили 34 свердловини, з яких 24 дали промислові притоки газу. В результаті контора буріння вже не могла впоратись із доведеним планом, введення нових свердловин в експлуатацію затримувалося, але якщо в 1957 р. на родовищі експлуатувалося 23 свердловини, то в 1959 р. – вже 67 [1].

У 50-х роках на Шебелинці успішно впровадили нові рецептури бурових розчинів, які використовувалися протягом усього періоду розбурювання родовища, з 1955 р. – ефективне турбінне буріння, а вже в 1960 р. завдяки турбобурам було виконано 97% загальної проходки, що дало змогу підвищити швидкість буріння зі 139,5 до 401 м/ст. міс., тобто в 3,5 раза.

У 1961 р. Шебелинці спільно з Харківським конструкторським бюро "Потенціал" застосували електробури та з їх допомогою пробурили понад 71% загальної проходки по родовищу. Особливо ефективно виявилось нововведення з використанням алмазних доліт "ІСМ", які були вперше впроваджені саме на Шебелинці. Це дало змогу довести швидкість буріння до 900 м/ст. міс.

Перші збудовані групові пункти очищення та замірювання газу з'явилися на промислі вже у 1959 р. Обв'язка "кущів" здійснювалася за тим самим принципом, що і обв'язка окремих свердловин. На низькодебітні свердловини встановлювали по два сепаратори, з'єднані між собою послідовно, на високодебітні – по 4 або 6, тобто по 2 або 3 сепаратори паралельно на кожному ступіні сепарації. Загалом було змонтовано 7 "кущів", до яких підключили 22 свердловини.

Стрімкий темп розвитку Шебелинського газоконденсатного родовища спричинив будівництво і введення в дію розгалуженої мережі газопроводів, яка через деякий час охопила всі регіони східної частини Європи: від родовища протягнулися потужні газопроводи до Москви, Ленінграду, Києва, Дніпропетровська, Запоріжжя, Одеси, Кишиньова та інших міст. Шебелинський газ почали отримувати електростанції, металургійні, хімічні, машинобудівні заводи.

Таким чином, можна виділити основні напрями розвитку економіки України та її регіонів, які склалися завдяки розвитку Шебелинського родовища:

1. Розвиток економіки Харківської області. Було введено в дію потужну Зміївську ДРЕС. У 1960 р. ввели в експлуатацію Шебелинський завод з переробки конденсату. Почав працювати один із найбільших на теренах колишнього СРСР Балаклійський цементно-шиферний комбінат (нині АТ "Балцем"), використовуючи газ та величезні запаси крейди і мертелю. В сусідньому Первомайському районі (колишньому Олексіївському) звели хімічний комбінат, один із найбільших в Україні [2].

2. Трансформація в структурі енергетичної галузі: створення нової підгалузі газової промисловості – газопереробної. Її первістком стала газофракційна установка (ГФУ), введена в дію ще в 1960 р. І хоча прямогінний бензин та дизельне паливо не відповідали вимогам стандартів, за короткий період часу колектив цеху провів лабораторні експерименти, за результатами яких установку реконструювали та налагодили випуск якісної продукції.

3. Отримання нових конкурентоспроможних продуктів, що відповідають міжнародним стандартам якості: уайт-спірит, бензин марки А-72, А-76 та флотаційний реагент для флотації коксовно-го вугілля Донбасу.

Станом на 1 грудня 2006 р. уточнені запаси газу Шебелинського газоконденсатного родовища становлять 712 млрд. м³. Родовище й сьогодні залишається найбільшим у нашій державі. За своєю структурою воно є унікальним природним резервуаром великого об'єму, який має кілька продуктивних горизонтів із різними колекторними властивостями та високими пластовими тисками.

На сьогоднішній день на Шебелинському родовищі пробурено понад 600 свердловин заглибини близько 2 600 м із загальною проходкою порід близько 1,5 млн. м. До 1970 р. ці роботи здійснював трест "Харбурнафтогаз"; з 1971 р. — Шебелинське управління бурових робіт, створене в системі ВВО "Укргазпром".

Аналіз статистичних даних довів, що видобуток газу в ГПУ "Шебелинкагазвидобування" має тенденцію постійного зростання. Так, у 2002 р. він становив 5,84 млрд. м³; у 2003 р. — 6 млрд. м³; 2004 р. — 6,5 млрд. м³; 2005 р. — 6,7 млрд. м³. Завдяки впровадженню заходів з інтенсифікації (858 свердловинооперацій) додатково видобуто 86,6 млн. м³ природного газу та 513 т газового конденсату [3].

Таким чином, основним завданням управління "Шебелинкагазвидобування" є недопущення падіння видобутку вуглеводнів. З цієї метою необхідно проведення наступних заходів:

1) дорозбурювання існуючих родовищ газу та газового конденсату;

2) відновлення ліквідованих свердловин за рахунок забурювання нових стовбурів, що значно дешевше порівняно з бурінням нових свердловин;

3) приріст запасів вуглеводневої сировини за рахунок пошуково-розвідувального, а також експлуатаційного буріння. Результатом пошуково-розвідувальних робіт вже стало відкриття Західно-Вергунського та Кобзівського газоконденсатних родовищ (2002 р.), Північно-Коробочкінського нафтогазоконденсатного родовища (2003 р.), Розсипнянського та Бистрого газоконденсатних родовищ (2004 р.) [3];

4) впровадження системи супервайзерства (контролю за бурінням свердловин з боку замовника), що дає змогу підвищити якість буріння і знизити затрати;

5) впровадження новітніх технологій з метою інтенсифікації видобутку вуглеводнів. Наприклад, установка низькотемпературної абсорбції дасть змогу щорічно отримувати 38 тис. т скрапленого пропан-бутану, 37,5 тис. т стабільного газового бензину, додатково близько 20 тис. т газового конденсату. Термін окупності установки 1,5 – 2 роки.

Слід зазначити, що Шебелинське газоконденсатне родовище є унікальнішим та найпотужнішим в Україні, а його видобуток складає більш 30% від загальнодержавного. За рахунок інтенсивнішого видобутку газу і впровадження зазначених заходів керівництво ДК "Укргазвидобування" планує до 2010 р. додатково отримати з надр близько 5,1 млрд. м³ газу. Завдяки розумному природокористуванню та економічно правильним розрахункам щодо вартості газу та газових послуг як підприємствам, так і населенню цілком можливо забезпечити газом не лише Харківський регіон.

Література: 1. Гребенюк О. Наші здобутки / О. Гребенюк, Є. Кривобок // Вісті Балаклійщини. – 2007. – №245. – С. 2. 2. Пилип'юк М. Золотий ювілей Шебелинки. – Харків: Вид. ТОВ Модерн, 2000. – 50 с. 3. Струк Н. Шебелинкагазвидобування – 50 років звершень / Н. Струк, О. Матвійчик. – К.: ТОВ "Світ Успіху", 2006. – 206 с.

Брек К. І.

УДК 330.322:338(477)

ІНОЗЕМНІ ІНВЕСТИЦІЇ В ЕКОНОМІКУ УКРАЇНИ: ПРОБЛЕМИ ПРИВАБЛИВОСТІ ДЛЯ ІНВЕТОРІВ

На сучасному етапі розвитку економіки України виникла об'єктивна необхідність активізації інвестиційної діяльності, бо саме вона є вирішальною ланкою всієї економічної політики держави, яка забезпечує стабільне економічне зростання, приріст економічного ефекту. Тому метою даної роботи є аналіз та оцінка інвестиційних процесів на теренах України, визначення проблем їх залучення в економіку нашої країни.

Питання сутності інвестицій і інвестування, аналізу, розробки й оцінки інвестиційних проектів знайшли своє відображення в працях вітчизняних і закордонних учених, у тому числі: О. Мельника, А. Пересади, В. Самофалова, А. Завгороднього, В. Савчука, В. Федоренка та ін.

Іноземні інвестиції — це цінності, що вкладаються іноземними інвесторами в об'єкти інвестиційної діяльності відповідно до законодавства України з метою отримання прибутку або досягнення соціального ефекту [1]. У світовій економіці 90% прямих іноземних інвестицій здійснюються через транснаціональні корпорації (ТНК). Серед численних факторів, що визначають закономірності іноземного інвестування — соціально-культурне середовище відповідної території, яке є вагомим

© Брек К. І., 2008

передумовою міжнародних економічних зв'язків, у тому числі реалізації інвестиційних проектів. Згідно з даними американської дослідницької організації "Economist Group", Україна за інвестиційною привабливістю знаходиться в сьомому десятку країн світу. Приріст прямих іноземних інвестицій, здійснених країнами світу в українську економіку з 01.04.06 р. по 01.04.07 р. становить 5 034,49 млн. дол. США, в тому числі з країн членів Європейського Союзу – 4 223,58 млн. дол. США [2].

Чому ж український ринок є недостатньо привабливим для іноземних інвесторів? Цьому є ряд пояснень:

- 1) слабка розвиненість ринкових інститутів — корпоративного сектору, ринку цінних паперів, ринку землі, ринку нерухомості;
- 2) надмірний податковий та адміністративний тиск на бізнес;
- 3) низька конкурентоспроможність багатьох українських товарів, що робить не вигідними вкладення в їх випуск;
- 4) недостатня інтегрованість у світову економіку;
- 5) відсутність чіткої інвестиційної політики з відповідними механізмами реалізації на державному та місцевому рівнях;
- 6) нестача оперативної інформації та внаслідок цього зменшення ефективності співпраці між суб'єктами ринку [3].

Найважливішу роль відіграє політичний стан у країні. На жаль, на сучасному етапі української політики своєю поведінкою можуть лише робити антирекламу вітчизняній економіці. Варто сказати, що саме політика держави визначає вектор розвитку економіки. На сьогодні, порте, цей вектор спрямований лише на задоволення потреб окремих осіб. Саме високий рівень корупції серед чиновників відлякує закордонних інвесторів, котрі не звикли до такої ситуації у своїх країнах.

До числа пріоритетних напрямків збільшення іноземного інвестування слід віднести й необхідність створення в Україні сучасної інфраструктури, включаючи ділову інфраструктуру світового рівня (офіси, ділові центри й інші об'єкти) та побутовий сервіс. Без цього практично неможливий перехід до повноцінного ринку і широкий розвиток міжнародної інвестиційної діяльності.

Сьогодні майже кожна сфера економіки нашої країни потребує фінансової допомоги з боку закордонних інвесторів. Задля досягнення високих результатів у сфері залучення іноземних інвестицій слід створити чітко регламентовані правила діяльності інвесторів на теренах нашої країни, а також подолати політичну та економічну кризи, котрі гальмують процес виходу України в загальносвітовий простір. Природа наділила територію нашої країни величезною кількістю багатств, але, на жаль, ми так і не навчилися вміло їх використовувати. Закордонні інвестори повинні вбачати в Україні надійного та стабільного партнера, співпраця з яким буде приносити лише позитивні наслідки та добрі прибутки.

Література: 1. Закон України "Про режим іноземного інвестування" від 19.03.96 р. // Відомості Верховної Ради. – 1996. – №19. 2. <http://users.i.com.ua> 3. Федоренко В. Г. Інвестиційний менеджмент: Навч. посібник. – К., 2004. 4. <http://www.mfa.gov.ua> 5. Коноваленко В. "Інвестиційний клімат": хто платить, той і замовляє музику // Дзеркало тижня. – 2006. – №40. – С.11. 6. <http://www.me.gov.ua> 7. Савчук В. П. Практическая энциклопедия. Финансовый менеджмент. – К., 2005. 8. Інвестування: Навч.-метод. посібник / А. А. Пересада, О. О. Смірнова. – К.: КНЕУ, 2001.

УДК 332.155(477)

Несвітайло М. А.

ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ

Важко уявити стан сучасної економічної науки без значного внеску вітчизняних науковців у цій галузі. В наукових дослідженнях сучасних учених підсилюються тенденції економізації, соціалізації та екологізації теорії розміщення продуктивних сил і регіональної економіки. Сучасний етап розвитку науки вимагає від учених посилення економічних розрахунків та економічної оцінки за всіма напрямками. Багато вчених з успіхом вирішують складні економічні питання, роблячи відкриття та використовуючи принципово новий підхід. Серед них варто відзначити: Л. Г. Чернюк, О. І. Шаблія, Т. Г. Морозову, Н. Д. Пістуну.

Наукові та навчально-методичні праці Л. Г. Чернюк присвячені проблемам розвитку провідних галузей національної економіки, державних і місцевих фінансів України, розвитку й розміщення аграрно-промислового комплексу та харчової промисловості, прогнозуванню комплексного соціально-економічного розвитку регіональної економіки, функціонуванню транспортного сектору народного господарства країни.

© Несвітайло М. А., 2008

Професор Л. Г. Чернюк є визнаним фахівцем з підготовки навчально-методичних матеріалів для навчального процесу, автором понад 300 наукових і навчально-методичних праць.

Професор Т. Г. Морозова створила наукову школу з регіональної економіки та керування [1].

Про кожного вченого можна розповісти багато, але особливо хочеться відзначити діяльність О. І. Шаблія. В Україні, напевно, нема вченого, продуктивнішого за ідеями і науковими здобутками в галузі суспільної географії, ніж професор Олег Шаблій — заслужений професор Львівського національного університету імені Івана Франка, доктор географічних наук, академік Академії наук вищої школи України та Української екологічної академії, Почесний член Українського географічного товариства, дійсний член Наукового товариства імені Шевченка, завідувач кафедри економічної і соціальної географії Львівського національного університету імені Івана Франка.

Його науковий здобуток: підручник "Математичні методи в економічній географії" (перший підручник українською мовою); три шкільно-краєзнавчі атласи (Львівської, Івано-Франківської та Закарпатської областей); створив великі атласи господарських комплексів двох областей (Івано-Франківської та Львівської) і м. Львова, нині під його керівництвом готується до друку "Комплексний атлас Львова". Він член редколегій декількох часописів: "Історія української географії" (шеф-редактор, Тернопіль), "Український географічний журнал" (Київ), "Регіональна економіка" (Львів), "Часопис суспільної географії" (Харків).

У 70 – 80-х роках він розробив концепцію міжгалузевих територіальних комплексів, а також висунув ідею закону геопросторової інтеграції виробництва, вперше систематизував закони і закономірності його територіальної організації (1983 р.), обґрунтував принцип нестрогого входження реальних територіальних систем у системи вищого рівня (1984 р.), висунув ідею про так звану гнучку територіальну організацію виробництва, розробив структуру загальної екологічної науки, ввів у вжиток категорії регіональної економіко-екологічної ситуації, обґрунтував географічні імперативи екологічної діяльності; висунув гіпотезу аридизації Західного регіону України [2].

Окремо треба відзначити діяльність професора О. Шаблія як завідувача кафедри економічної і соціальної географії Львівського національного університету імені Івана Франка. Науковою темою кафедри він визначає "Економіко-, соціально- і політико-географічні проблеми західноукраїнського прикордоння". Поряд із традиційним, економіко-географічним, розвивалися демо-, соціально- і політико-географічний, світознавчий і країнознавчий напрямки.

Серед суспільно-географічних проблем, які активно досліджує професор О. Шаблій, найважливіші такі: проблема об'єкта, предмета і змісту суспільної географії (СГ), структури і функцій науки, її поняттєво-термінологічних систем, законів та закономірностей. Дослідження об'єкта і предмета науки є центральним у будь-якій сфері наукового знання. В низці праць вченого ці проблеми знаходять своє обґрунтування і розв'язання. В 2004 р. вчений виділяє три категорії об'єктів дослідження СГ: реальні, концептуальні та віртуальні. Це було справжнім досягненням, що стало протилежністю формаційному підходу до визначення об'єкта науки. На зміну йому приходить цивілізаційний чи діяльнісний підхід. На думку професора О. Шаблія, якщо реальним об'єктом СГ вважати суспільство, то його треба вивчати в розрізі суспільних сфер: демографічної, соціальної, економічної, екологічної, духовної або такої функціональної властивості суспільства, як людська життєдіяльність. Автор зміщує акцент із раніше досліджуваної економічної сфери, що відповідало духу економічного детермінізму, на власне людську. Людська життєдіяльність охоплює всі суспільні сфери. Усі вони найтісніше пов'язані між собою. Завдання СГ — не лише дослідити географічні особливості окремих сфер чи видів життєдіяльності, але й здійснити їх географічний синтез [3].

Саме цей синтез, на думку вченого, відображається в предметі дослідження. Предметом СГ учений вважає геопросторову організацію суспільства в цілому чи його окремих частин (сфер чи видів людської життєдіяльності). Геопросторова організація суспільства (ГОС) є, на погляд вченого, головною категорією суспільної географії.

Значним творчим здобутком проф. О. Шаблія є розробка концепції міжгалузевих територіальних комплексів (у низці статей, монографії 1976 р., докторській дисертації 1978 р.). Взаємозв'язок галузей на рівні національного комплексу був помічений давно. Сама ж ідея міжгалузевих територіальних комплексів (МТК), тобто тісно пов'язаних певним типом зв'язків декількох (мінімум двох) галузей певної території, в 1960-х роках була новою.

Заслугою О. Шаблія було, передусім, розкриття поняття МТК як поняттєвого конструкта (поняттєво-категоріальної системи). На підставі виділення типів зв'язків між галузями були встановлені головні типи МТК: а) на основі "вертикальних" зв'язків, побудованих на русі речовини (енергії) від видобування (виращування) сировини, через проміжні стадії переробки аж до виготовлення кінцевої продукції; б) на основі виробництва взаємозамінних видів продукції чи послуг; в) на основі розв'язання групою галузей територіальної, економічної, соціальної, екологічної проблеми (наприклад, міжгалузевий екологічний комплекс Українських Карпат). Це так звані проблемні комплекси [4].

У наукових працях професор О. Шаблій обґрунтував соціально-економічну регіоналізацію України. Соціально-економічний (суспільно-географічний) район (СЕР) він характеризує як великий регіон держави, територія якого тісно пов'язана з найбільшим розташованим на ній населеним пунктом – демографічним, урбаністичним, соціальним, культурним та економічним ядром, що визначає її головні суспільні функції і геопросторову організацію. Автор виділив шість великих СЕР: Центральний (ядро, Київ), Західний (Львів), Північно-Східний (Харків), Центрально-Східний (Дніпропетровськ), Східний (Донецьк) і Південний (Одеса).

Інакше кажучи: район має бути об'єктом загальнодержавної регіональної політики.

З цього приводу О. Шаблій висуває нову, але досить ймовірну теорію: у перспективі, коли Україна зміцніє, а унітарність стане гальмом її подальшого розвитку, СЕР можуть стати складовими федеративного устрою держави (принцип гіпотетичного федералізму, який сприятиме перетворенню району в геополітичний суб'єкт України).

Також професор О. Шаблій зробив відкриття в географічній науці, обґрунтувавши оригінальну, так звану комбіновану класифікацію природних ресурсів (ПР). У ній поняття ПР є максимально широким. До природних ресурсів належать усі речовинні, енергетичні та інформаційні властивості природного довкілля, які прямо чи опосередковано можуть задовольняти життєві потреби людини (суспільства). Це матрична класифікація. "По вертикалі" тут представлені природні сфери – літо-, педо-, гідро-, атмо-, фіто-, зоо- і космічна. "По горизонталі" – головні суспільні потреби: енергетичні, конструктивних матеріалів, споживчі (продовольчі та непродовольчі), комунікаційні, здоров'я, духовні та науково-інформаційні. Особливо важливим і новим тут є виділення природних ресурсів для задоволення духовних і науково-інформаційних потреб людини й суспільства в цілому [4].

Вражає розмаїття наукових напрямків та аспектів, охоплених творчим потенціалом О. Шаблія. Науковий доробок самого вченого становить понад 500 праць різного спрямування й обсягу. Тут близько 24 монографій, 12 навчальних підручників і посібників, 8 атласів і карт; проф. О. Шаблій був науковим рецензентом і редактором близько 150 праць інших учених та колективів. Він підготував 16 кандидатів і двох докторів географічних наук. У понад 50 учених був опонентом на захисті їх кандидатських та докторських дисертацій. Працює експертом спеціалізованих рад у Львівському та Київському університетах, Львівському сільсько-господарському інституті, Інституті географії НАН України (Київ), Інституті регіональних досліджень (Львів).

Особливо цінним є окреслення головних шляхів розвитку суспільної географії на найближчу перспективу:

1. Активізація фундаментальних досліджень, розвиток теорії, пошуки нових закономірностей у територіальній організації суспільства, особливо при переході до ринкових умов (як у посткомуністичних країнах) чи до постіндустріального, інформаційного суспільства (у високорозвинених країнах).

2. Удосконалення методів наукових досліджень, впровадження у методику нових підходів і засобів. У даному випадку важливим є застосування дистанційних методів (аеро- і космічна зйомка), впровадження математичних методів, їх поєднання з картографічними, впровадження ГІС-технологій тощо.

3. Декомунізація СГ. Зокрема, в структурі економіко-географічної характеристики країни недоцільно ставити на перше місце важку індустрію, як це робили в радянський період.

4. Вивчення економічної і соціальної географії світу та суспільно-географічних аспектів глобальних проблем людства в сучасних умовах.

Глобальні дезінтеграційні та інтеграційні процеси не знімають з порядку денного дослідження місця і ролі географії у світовому масштабі структурних сфер людської цивілізації – демографічної, соціальної, політичної, культурної, наукової та інших окремо й в їх геопросторовому зв'язку.

5. Посилення досліджень з економіко- і соціально-географічного країнознавства. Виникає потреба в розробці нової, позбавленої ідеологічного підґрунтя, типології країн світу (поділ їх на капіталістичні, так звані соціалістичні та ті, що розвиваються). Головне тут – це українізація СГ.

7. Посилення прикладних досліджень з метою впровадження фундаментальних, теоретичних розробок СГ у практику територіального регулювання демографічних, економічних, соціальних, політичних та екологічних процесів.

8. Удосконалення викладання СГ України і світу в середній школі та спеціалізованих середніх навчальних закладах. Педагоги повинні пам'ятати про принцип україноцентризму – вивчати треба передусім Україну (починаючи вже з п'ятого класу як початкову географію нашої держави), головну увагу зосередити на її сусідах першого і другого порядку, тих країнах, з якими Україна найтісніше пов'язана економічно, політично, демографічно (отже, в тому числі й країнах української діаспори), країнах, що визначають своїм потенціалом сучасні глобальні соціально-економічні та політичні процеси. Слід змінити порядок вивчення СГ у середній школі: спочатку має бути краєзнавство, далі початкова географія України, потім географічна глобалістика, географія материків і океанів, економічна і політична географія світу, соціально-економічна географія України.

9. Підготовка та видання національних підручників та навчальних посібників, комплексів навчально-методичної літератури як для загальноосвітньої, середньої спеціальної, так і для вищої школи України (в паперовій та електронній версіях). Особливу увагу необхідно звернути на навчально-методичну літературу для підготовки бакалаврів, спеціалістів та магістрів географічного, зокрема суспільно-географічного профілю.

10. Дослідження історичної географії України і світу. Це дасть великий фактичний матеріал для обґрунтування тенденцій зміни природного довкілля, населення, господарства і політико-географічних систем як у глобальному, так і в регіональному масштабах. На цій основі можна буде розкрити взаємодію людини й природи в окремих державах та на континентах у цивілізаційному (ширше – культурно-духовному) вимірі. У зв'язку з цим суспільна географія дедалі більше буде трансформуватися в географію людської цивілізації, географію культури.

11. Зосередження уваги на вивченні історії української географії як науки і системи людсько-го знання, як своєрідної сфери національної культури.

12. Іntenсифікація географо-краєзнавчих досліджень: вивчення окремих історико-географічних та адміністративно-територіальних країв, областей, місцевостей, поселень тощо. Організація географо-краєзнавчих видань не тільки загальноукраїнського, але й регіонального значення.

13. Зміцнення науково-громадських організацій, таких як: Українське географічне товариство, Наукове товариство ім. Шевченка, зокрема Географічної комісії. Систематична організація загальноукраїнських і міжнародних наукових форумів з актуальних проблем суспільної географії і, особливо, географії України.

14. Видання національних наукових часописів у галузі суспільної географії, її теорії, методики.

15. Урізноманітнення та інтенсифікація популяризації географічних, у тому числі суспільно-географічних знань шляхом видання відповідної літератури зі світо-, країно- і краєзнавства, організація нових географічних популярних видань на зразок американського часопису "National Geography" ("Національна географія"), створення географічної аудіо- та відеопродукції (кіно- і відеофільмів), радіо- і телепередач тощо [5].

Тільки завдяки таким ученим, як професор О. І. Шаблій, стає можливим подальший розвиток теоретичних підходів до функціонування регіонів України та ефективного руху вперед. Інноваційний підхід, погляд у майбутнє, оригінальність методів – основні риси притаманні діяльності О. І. Шаблія.

Література: 1. [http:// www.rvps.kiev.ua/OTDEL](http://www.rvps.kiev.ua/OTDEL) 2. [http:// www.kryvyirih.dp.ua/ukrain/main/educat/laws_osv/](http://www.kryvyirih.dp.ua/ukrain/main/educat/laws_osv/) 3. [http:// www.vuzlib.net/rps/lit.htm](http://www.vuzlib.net/rps/lit.htm) 4. [http:// www.krok.edu.ua/kafedry/ekonom_teoriya/discipliny/](http://www.krok.edu.ua/kafedry/ekonom_teoriya/discipliny/) 5. Шаблій О. І. Бібліографічний покажчик / Укл. М. Любицька, О. Вісьтак; [Наук. ред. проф. І. Ковальчук. – Львів: Вид. центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2006. – 220 с.

Зубаков Р. В.

УДК 330.59

Бекірова А. Н.

РІВЕНЬ ЖИТТЯ НАСЕЛЕННЯ:

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ПОТРЕБ І МОЖЛИВОСТЕЙ

Рівень життя населення є соціально-економічною категорією, яка характеризує сукупність можливостей, що надаються людині для формування, розвитку і задоволення комплексу життєвих потреб та забезпечення її всебічного розвитку, а також рівень використання цих можливостей в умовах конкретного життєвого середовища. Отже, основними складовими досліджуваної категорії виступають потреби й можливості для їх задоволення.

Автори даної статті поділяють точку зору тих науковців, які розглядають сутність поняття "потреба" як "усвідомлену індивідом необхідність мати ті чи інші товари і послуги для відтворення життєдіяльності на певному суспільно необхідному рівні" [1]. Уся сукупність потреб людей може бути умовно поділена на кілька рівнів і підрівнів. Потреби у відтворенні фізичного існування, набуття якісних характеристик або інтелектуально-споживчі, потреби в праці та самоутвердженні формують нижчий рівень потреб, а інтелектуально-споживчі й інтелектуально-творчі становлять основу потреб вищого рівня – потреб всебічного розвитку особистості. Потреба в сім'ї є проміжним рівнем. Потреби ж у пересуванні, комунікації та безпеці не формують самостійного рівня, а проявляються в вигляді відповідних потреб на всіх підрівнях і рівнях системи потреб.

При аналізі рівня життя населення поряд із вивченням потреб людей важливе місце має відводитися також вивченню можливостей, які необхідні для задоволення різноманітних потреб людей.

Автори поділяють точку зору О. М. Балакіревої [1, с. 11] щодо сутності поняття "життєві можливості" та розглядають їх як економічні, соціальні і правові умови життя та розвитку людей, сформовані ціннісні та мотиваційні установки щодо їх використання в умовах конкретного життєвого середовища. Це означає, що наявність у розпорядженні індивіда, його родини тих чи інших можливостей для задоволення потреб залежить від типу життєвого середовища, зокрема від місця проживання родини (людини).

Усі можливості доцільно поділити залежно від того, потреби якого рівня чи підрівня задовольняються в першу чергу внаслідок їх використання на кілька груп.

Першу групу складають можливості для відтворення існування – це ті економічні, соціальні та правові умови життя, які дозволяють задовольнити потреби фізичного існування. Визначальною серед них є можливість працевлаштування, тобто можливість отримання роботи, бо саме вона відкриває доступ до більшості ресурсів, необхідних для нормальної життєдіяльності та повноцінного харчування. Ця можливість забезпечується: по-перше, законодавчою базою, зокрема Конституцією України, Кодексом законів про працю, Законом України "Про зайнятість населення" тощо.

© Зубаков Р. В., Бекірова А. Н., 2008

Щодо повноцінного харчування, то слід констатувати, якщо мінімальна норма споживання на душу населення в середньому на місяць визначена на рівні: м'ясо – 3,8 кг, молоко – 29,4 кг, яйця – 20,5 шт., риба – 1,2 кг, цукор – 2,2 кг, олія – 0,6 кг, хліб – 7,8 кг, картопля – 7,5 кг, овочі – 8,9 кг, фрукти та ягоди – 5,1 кг [2], то результати обстеження умов життя домогосподарств свідчать про те, що в 2007 році споживання хліба складало 11,2 кг, картоплі – 12,1 кг, цукру – 3,5 кг, що перевищувало норму, а споживання таких важливих для здоров'я людини продуктів, як м'ясо, складало 3,2 кг, молоко – 20,5 кг, яйця – 16 шт., риба – 1,1 кг, фрукти – 1,9 кг, тобто було нижче визначеної норми [3, с. 415]. Це свідчить про недостатньо високий рівень життя населення.

Друга група можливостей – можливості отримання соціальних послуг дозволяють задовольнити потреби набуття людиною якісних характеристик, тобто потреби в дошкільному вихованні, освіті, медичних послугах та потреби в соціальному захисті. Держава гарантує задоволення таких потреб за рахунок бюджетних коштів. Так, стаття 49 Конституції України проголошує, що охорона здоров'я забезпечується державним фінансуванням, держава створює умови для ефективного і доступного для всіх громадян медичного обслуговування, в державних та комунальних закладах охорони здоров'я медична допомога надається безоплатно. У статті 53 вказано, що держава забезпечує доступність і безкоштовність дошкільної, повної загальної середньої, професійно-технічної, вищої освіти в державних і комунальних навчальних закладах [1]. Можливості для задоволення потреб у соціалізації визначаються наявністю, розвитком і функціонуванням закладів соціальної сфери – закладів освіти, охорони здоров'я тощо, а також із наявністю в родини економічних можливостей, адже послуги цих закладів, незважаючи на норми Конституції України, в більшості випадків є платними.

Потреби в соціальному захисті і соціальних гарантіях реалізуються через надання державою можливості отримувати соціальну допомогу у випадках, коли людина сама не може повністю забезпечити умови свого існування внаслідок діючих причин (втрата роботи, погіршення стану здоров'я, досягнення пенсійного віку тощо). Ці можливості конкретизуються через право на отримання різних пільг та видів допомоги, що встановлюються державою в законодавчому порядку.

Можливості для забезпечення всебічного розвитку кожної людини включають у себе переважно соціальні умови життя людей у певному життєвому середовищі у вигляді розвинутої соціальної сфери. Для задоволення культурних потреб активного характеру такими можливостями виступає наявність театрів, кіноконцертних залів, спортивних майданчиків тощо. Скорочення видатків з бюджетів усіх рівнів на утримання і оновлення матеріально-технічної бази об'єктів соціальної інфраструктури також негативно впливає на рівень життя населення. До цієї групи можливостей слід віднести і можливості для відпочинку, наявність природних та штучних зон відпочинку, їх доступність за вартістю для людей. Крім того, багато з потреб задовольняються за наявності транспортного сполучення або транспортних засобів у приватній власності, наявності телефонного зв'язку. На сьогодні міські телефони мають не всі родини.

Таким чином, як показує дослідження, рівень життя населення залежить від наявних у розпорядженні родини можливостей для задоволення потреб. Економічні можливості населення України є недостатніми для забезпечення основних фізіологічних потреб: має місце недоспоживання найважливіших продуктів харчування, не кожна сім'я може дозволити собі відпочинок. Тому в напрямі соціально-економічного розвитку України треба ще зробити багато.

Література: 1. Балакірева О. М. Диференціація життєвих можливостей у територіально-поселенській структурі // 36. наук. статей "Соціальна політика в Україні та сучасні стратегії адаптації населення". – К.: НВФ "Студцентр" / НІУА-ЦЕНТР, 1998. – С. 11 – 17. 2. Мінімальні норми споживання продуктів харчування. Додаток до листа Міністерства статистики України від 23.01. 2007. р. №12-08-09/15 // www.kmu.gov.ua 3. Статистичний щорічник України за 2006 рік / Держкомстат України // За ред. О. Г. Осауленка. – К.: Вид. "Консультант", 2007. – 550 с. 4. Потребности, доходы, потребление (методология анализа и прогнозирование народного благосостояния) / Под. ред. Н. П. Федоренко, Н. М. Римашевской. – М.: Изд. "Наука", 2002. – 240 с.

УДК 332.14(477)

Рижило Н. О.

ЕКОНОМІЧНІ ЧИННИКИ РОЗВИТКУ РЕГІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ

Питання розвитку та взаємодії регіонів, взаємовідносин регіональних і центральних органів влади є надзвичайно актуальними для України. Адже відсутність обґрунтованої політики регіонального розвитку держави на попередньому етапі призвела не лише до зростання диспропорцій та загострення економічних і соціальних проблем, але й до суттєвої економічної та суспільно-політичної дезінтеграції держави.

© Рижило Н. О., 2008

Метою дослідження є аналіз економічних чинників розвитку регіональної політики в Україні.

Особливості сучасної регіональної політики України та складність питань, що потребують вирішення, посилюються зовнішніми чинниками, що вже найближчим часом не тільки впливатимуть на розвиток країни в цілому, а й позначатимуться на динаміці економічних та соціальних процесів на регіональному й місцевому рівнях. Мається на увазі наближення кордонів ЄС до України та вступ нашої держави до Світової організації торгівлі [1].

Ключовими проблемами регіонального розвитку на сучасному етапі є зміцнення ресурсного потенціалу регіонів України, підвищення конкурентоспроможності регіонів в умовах відкритої економіки та удосконалення міжбюджетних відносин.

Структура промислового комплексу регіонів за останні роки не зазнала вагомих змін, тому для більшості регіонів вирішальне значення продовжують відігравати одна – дві галузі. Так, пріоритетною галуззю промислового виробництва для 16 регіонів є харчова промисловість та переробка сільськогосподарських продуктів; для Дніпропетровської, Запорізької і Донецької областей — металургія й обробка металу; для Закарпатської та Сумської областей — машинобудування, для Луганської і Полтавської областей — виробництво коксу, продуктів нафтопереробки та ядерного палива; для Івано-Франківської, Миколаївської, Рівненської областей та м. Севастополя — виробництво і розподіл електроенергії, газу й води.

Найбільш розвиненими промисловими регіонами є Дніпропетровська, Донецька, Запорізька, Луганська, Полтавська, Харківська області та м. Київ, сумарна частка яких становить понад 60% від загальнодержавного промислового виробництва. Разом з тим питома вага Волинської, Закарпатської, Кіровоградської, Тернопільської, Херсонської, Чернівецької областей та м. Севастополь не досягає 1,0% від загального промислового виробництва по країні [2].

Негативною тенденцією регіонального розвитку став спад економічного обміну між регіонами; найбільш тісні економічні зв'язки існують лише між Донецькою, Дніпропетровською, Запорізькою та Луганською областями, в яких сконцентрована металургійна промисловість України та все необхідне для її функціонування: виробничі фонди, сировина (коксівне та енергетичне вугілля, залізна руда), електроенергетика, робоча сила відповідної кваліфікації. З іншими регіонами економічні зв'язки набагато слабші. Участь у міжрегіональному ринку товарів більше половини областей України незначна: майже все, що виробляється в них, споживається в їх межах або обмінюється на енергоносії. Це свідчить про фактичну дезінтеграцію національного внутрішнього ринку.

Становлення регіонального ринку власності перебуває в прямій залежності від масштабів приватизації, проведення якої характеризувалось недосконалістю правового поля, відсутністю належної методологічної та методичної бази, непродуманістю форм її здійснення. В результаті приватизації в багатьох регіонах України так і не позначилася тенденція до підвищення ефективності господарювання вже в приватному секторі, хоча деякі підприємства змогли подолати період стагнації, здійснили модернізацію основних виробничих фондів, оптимізували структуру матеріальних витрат. На даному етапі особливо гостро стоїть проблема реформування відносин власності в аграрному секторі через його низьку ліквідність та слабку мобільність. Головною її складовою є приватизація землі та майна, адже саме вона потребує підтримки абсолютної більшості населення, оскільки соціальний фактор тут вагомий навіть за економічну ефективність [3].

До основних аспектів формування ринкових відносин слід віднести формування конкурентного середовища, тобто забезпечення однакових умов функціонування підприємницьких структур. Встановлено, що створення, реорганізація (злиття, приєднання), придбання активів у сфері підприємництва призводить, як правило, до суб'єктивного обмеження конкуренції в разі відсутності досконалої системи контролю за економічною концентрацією. За таких умов необхідною складовою антимонопольної політики в процесі регулювання цін та тарифів є забезпечення дотримання суб'єктами господарювання антимонопольних вимог. Новим в Україні для підвищення конкурентоспроможності регіонів має стати комплексний маркетинг регіонів та створення їхнього іміджу. Він передбачає створення державних та регіональних інформаційних систем про регіони, їх потенціал й потреби, їх конкурентні переваги, включаючи історико-культурні надбання, презентацію регіонів на міжнародних виставках, симпозиумах тощо [1].

Україна має значний природно-ресурсний потенціал і сприятливі природно-кліматичні умови для проживання та господарської діяльності населення на всій території держави. Водночас в умовах нерационального господарювання накопичилося багато проблем, пов'язаних із нерациональними природокористуванням, великим антропогенним навантаженням та забрудненням навколишнього середовища. Вирішення цих проблем повинно бути невід'ємною складовою вдосконалення використання природних ресурсів у регіонах.

Особливу увагу слід звернути на недостатнє використання потужного рекреаційного потенціалу, який представлений поєднанням на окремих територіях сприятливих природно-кліматичних умов та природних об'єктів лікувально-рекреаційного значення (мінеральних вод, лікувальних грязей, ропи тощо). Такі об'єкти є в більшості регіонів. Значним рекреаційним потенціалом володіють також окремі сільськогосподарські ареали зі збереженими природними ландшафтами та можливостями виробництва екологічно чистих продуктів харчування. Ці ареали можуть стати територіями розвитку так званого сільського туризму, який сьогодні користується популярністю і набирає обертів у європейських країнах. Наявність значної кількості історико-культурних об'єктів є основою для розвитку міжнародного туризму [3].

Надзвичайно негативним чинником у сфері реалізації регіональної політики на всіх рівнях є нерациональне використання кадрових ресурсів. Негативний вплив на розвиток людського потенціалу регіонів спричиняє складна ситуація на ринку праці та високі рівні безробіття, низька доступ-

ність і недостатня якість соціальних послуг, зниження якості освіти, низький рівень доходів та особистого споживання, поширення бідності тощо. Проте ступінь гостроти цих проблем відрізняється як у різних регіонах, так і в кожному регіоні в містах та сільській місцевості [3].

Проведений аналіз економічних чинників розвитку регіональної політики України спрямовує на побудову принципово нової політики регіонального розвитку. Необхідно провести адміністративну реформу, за допомогою якої відбулося б підвищення ефективності управління процесами соціально-економічного розвитку регіонів, вони б стали більш динамічними й мобільними.

Необхідно налагодити міжрегіональне співробітництво областей, посилення вертикального й горизонтального технологічного кооперування підприємств, обмін кадрами, інноваційними розробками тощо, в чому держава повинна відігравати роль активного посередника.

Саме зміцнення міжрегіональних господарських зв'язків на основі поглиблення регіональної і галузевої спеціалізації дозволяє якнайповніше розкрити і задіяти внутрішній потенціал територій, а також забезпечити повноцінне інтегрування регіонів України в єдиний національний економічний комплекс. За таких умов міжрегіональна економічна інтеграція потребує зведення в ранг державної політики, розробки заходів на державному рівні, здатних прискорити взаємовигідне співробітництво регіонів, забезпечити розвиток внутрішнього ринку та повноцінний вихід на зовнішній ринок.

Література: 1. www.jandex.ru 2. www.liga.kiev.ua 3. www.rambler.ru

УДК 332.12:338(477)

Литвин О. М.

ДИФЕРЕНЦІАЦІЯ РЕГІОНІВ, ЇЇ ВПЛИВ НА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК УКРАЇНИ

Сьогодні наявність значної диференціації в соціально-економічному розвитку регіонів є фактором, який стає на заваді економічної та суспільно-політичної інтеграції, єдності України. Останнім часом серед політичних лозунгів все частіше можна почути тези про міжрегіональний розкол, протистояння сходу і заходу та необхідність об'єднання України.

Стимулювання розвитку регіонів є одним з головних завдань державної регіональної політики України. Воно покликане, щоб зменшити регіональну диференціацію в рівнях соціально-економічного розвитку та рівнях життя населення в регіонах, активізувати інвестиційну діяльність, сприяти ефективному використанню бюджетних коштів і місцевих ресурсів, зміцнювати конкурентоспроможність регіональної економіки, узгодити пріоритети економічного розвитку регіонів із відповідними загальнодержавними пріоритетами, сприяти міжрегіональній інтеграції та співробітництву, вирішенню міжрегіональних проблем. Усі ці питання стверджують актуальність дослідження.

Тому метою статті є обґрунтування впливу диференціації регіонів на соціально-економічний розвиток України.

Складність реалізації цих завдань на сучасному етапі полягає в тому, що їх здійснення відбувається в умовах структурної перебудови економіки на базі ринкових відносин, відсутності необхідного досвіду, недостатності наукового забезпечення, недосконалості законодавчо-нормативного забезпечення, незавершеності розбудови системи регіонального управління [1].

Правові засади стимулювання розвитку регіонів закладені в низці законодавчих, нормативних і методичних документів.

Концепцією державної регіональної політики передбачено стимулювання розвитку регіонів чи їх частин, у межах яких визначені показники економічного та соціального розвитку значно нижчі, ніж відповідні середні показники держави в цілому. Кабінет Міністрів України затвердив у 2006 р. Державну стратегію регіонального розвитку на період до 2015 р. Закон України "Про стимулювання розвитку регіонів", прийнятий у 2006 р., визначає правові, економічні та організаційні засади реалізації державної регіональної політики щодо стимулювання розвитку регіонів та подолання депресивності територій [2].

Для стимулювання розвитку регіонів, у тому числі депресивних територій, у Державному бюджеті 2007 р. вперше закладено субвенцію місцевим бюджетам у сумі 100 млн. гривень. Субвенція спрямовується на фінансування окремих заходів, передбачених програмами соціально-економічного розвитку за пріоритетними напрямками, що визначені в Державній стратегії регіонального розвитку. Зокрема, це реструктуризація економічної бази окремих регіонів і створення умов для її диверсифікації на новій технологічній основі, розбудова й модернізація виробничої та соціальної інфраструктури, що сприятиме підвищенню інвестиційної привабливості регіонів.

© Литвин О. М., 2008

Але на практиці реалізація даного механізму супроводжується певними проблемами. Так, перевіркою Міністерства регіонального розвитку і будівництва встановлено, що в переважній більшості областей мають місце суттєві порушення у використанні коштів, наданих державою. В більшості областей не затверджені переліки об'єктів будівництва, що фінансуються за рахунок субвенцій. Таким чином, невідпрацьованість необхідних технічних документів є однією з головних причин, що гальмують надання субвенцій регіонам.

Однією з головних проблем, що гальмують практичне запровадження ефективних інструментів стимулювання регіонального розвитку впродовж багатьох років, залишається нерозуміння сутності міжрегіональних відносин у державі. В Україні постійно спостерігається напруження відносин між "сильними" й "слабкими" регіонами. Це обумовлено, з одного боку, об'єктивними обставинами – необґрунтована фінансова й організаційна централізація, обмежує можливості місцевих органів влади регулювати економічні процеси в регіонах. З іншого – діє суб'єктивний чинник – це загострення міжрегіонального протистояння між політичними силами у зв'язку з наявністю чіткого регіонального розподілу політичних орієнтацій населення. Політична влада держави постійно провокує суперечки щодо "годування" одних регіонів іншими.

На основі аналізу показників економічного й соціального розвитку регіонів у 2007 – 2008 рр. можна зробити певні висновки щодо тенденції розвитку регіонів.

Найважливішим висновком є те, що динаміка економічних показників у регіонах не сформувала стійких тенденцій, а іноді їхні значення за два роки поспіль є діаметрально протилежними. Це свідчить про слабкість економічної бази більшості регіонів, недостатність їхнього потенціалу розвитку. Для економічно малопотужних регіонів діяльність декількох найбільших підприємств є визначальною у формуванні результативних економічних показників.

Негативною характеристикою регіонального розвитку також залишається низький рівень економічного обміну між регіонами. Найбільш тісні економічні зв'язки існують лише між Донецькою, Дніпропетровською, Запорізькою та Луганською областями, в яких сконцентрована металургійна промисловість України та все необхідне для її функціонування [3].

Незважаючи на низку позитивних зрушень у соціально-економічному розвитку регіонів, продовжують поглиблюватися регіональні соціально-економічні диспропорції, які залишаються основним чинником збереження дезінтегрованості економічного простору держави.

Проведений аналіз показує, що в Україні в основному сформована законодавчо-нормативна база для запровадження низки інструментів стимулювання розвитку регіонів. Проте вона потребує постійного вдосконалення, тому що практичні кроки з упровадження цих інструментів виявляють нові нерегульовані питання.

Для вирішення практичних питань у сфері стимулювання соціально-економічного розвитку регіонів допоможе реалізація наступних завдань:

1. Ідея регіонального згуртування повинна стати основоположною ідеєю українського державотворення. Тобто одним із основних завдань під час застосування механізмів стимулювання розвитку регіонів має бути необхідність зміцнення економічної цілісності держави, розширення партнерських відносин між регіонами та міжрегіональної інтеграції;

2. Необхідно прискорити запровадження інструментів стимулювання розвитку регіонів, передбачених Законом України "Про стимулювання розвитку регіонів". Слід активізувати організаційну роботу для практичної розробки й запровадження програм подолання депресивності територій, передбачивши відповідні витрати в Державному бюджеті.

3. У процесі проведення стимулювання регіонального розвитку потрібно враховувати, що, окрім зазначених спеціальних інструментів, на нього прямо чи опосередковано впливають інші види державної політики: у бюджетній, промисловій, соціальній сферах тощо. Крім того, більшість із численних цільових державних програм мають чітку регіональну спрямованість. Отже, потрібно здійснювати чіткий контроль за розподіленням виділених коштів. Це допоможе виявити реальну картину спрямування коштів у регіони й оцінити ефективність їх використання.

4. Очевидно, що стимулювання розвитку регіонів, насамперед, покликане сприяти підвищенню конкурентоспроможності регіональних економік за рахунок вдосконалення їхніх структур. Тому вторинною метою регіонального стимулювання є посилення конкурентної позиції стимульованого підприємства в структурно слабкому регіоні. Перевага повинна віддаватись підприємствам, здатним діяти на міжрегіональному рівні, в промисловому виробництві.

5. У ході стимулювання регіонального розвитку перевага повинна надаватися, в першу чергу, малим і середнім підприємствам. Для них потрібно встановлювати пільги з оподаткування, доступ до держзамовлень й т. ін. Розробка регіональних програм підтримки малого та середнього підприємництва, які б реально відповідали потребам місцевого малого бізнесу й регіональної економіки, на думку автора, матиме позитивний вплив на соціально-економічний розвиток держави в цілому. Також потребують удосконалення партнерські відносини між місцевою владою і місцевим бізнесом. Державна політика у сфері стимулювання розвитку регіонів повинна передбачати заохочення розвитку всіх регіонів без винятку.

6. Необхідно підвищити якість професійної підготовки кадрів для системи управління регіонального і місцевого рівнів. Це є важливою передумовою підвищення ролі місцевих органів влади у зміцненні потенціалу регіонального та місцевого розвитку, його ефективному використанні. Тому потребує розвитку відповідна система навчальних закладів і центрів, а також формування й запровадження чітких вимог щодо кваліфікаційних характеристик працівників місцевих органів виконавчої влади і місцевого самоврядування.

Таким чином, диференціація регіонів має негативний вплив на соціально-економічний розвиток України. Тому необхідно розробляти та впроваджувати такі заходи, які б створювали об'єктивні умови соціально-економічного розвитку регіонів.

Література: 1. <http://www.kmu.gov.ua/> 2. <http://www.ukrstat.gov.ua/> 5. <http://www.kharkivoda.gov.ua/> 4. <http://www.president.gov.ua/news/> 3. <http://www.ukranews.com/> 6. <http://www.korrespondent.net/> 7. <http://www.bin.ua/> 8. <http://www.litportal.ru/> 9. Грішнова О. А. Людський розвиток. Навч. посіб. – К.: КНЕУ, 2006. – 308 с.

УДК 339.97(477)

Козыревская О. Ю.

ИНТЕГРАЦИОННЫЙ КУРС УКРАИНЫ: ГЕОПОЛИТИЧЕСКИЙ ВЫБОР

Цель статьи — рассмотреть вопрос геополитического курса Украины, проанализировать разные модели отношений между Украиной, Европейским Союзом и Россией. Предпосылкой формирования такой стратегии является четкое определение базовых ценностей и национальных интересов Украины, внутренних и внешних параметров развития.

В современных условиях особенную актуальность приобретают вопросы поиска новой модели взаимоотношений Украины и ЕС, Украины и России, Украины и других стран мира.

Проблемой выбора главного вектора социально-политического и экономического партнерства, места Украины в мировом пространстве занимались украинские ученые Д. Выдрин, Д. Табачник, Н. Михальченко, А. Гальчинский и др. Предлагаются разные модели и направления взаимодействия Украины с государствами Европы и Азии, анализируются перспективы и сроки вступления Украины в ЕС.

Сегодня вступление Украины в ЕС провозглашено как стратегическая цель внешней политики страны. Для вступления в ЕС Украина должна взять на себя ряд обязательств и удовлетворить необходимые политические и экономические требования. Из-за слабого экономического роста и незрелых демократических институтов Украина пока не может выполнить эти требования и на протяжении ближайшего десятилетия Украина вряд ли станет полноценным субъектом в континентальном геополитическом пространстве [1].

Сравнивая самооценки уровня жизни в Украине с самооценками населения других стран, можно заметить, в какой степени расходятся материальные запросы и возможности их реализации в Украине. Уровень ВВП Украины по отношению к странам Европейского Союза составляет всего лишь 17%. Следовательно, включение в состав членов ЕС Украины может существенно сказаться на динамике развития, уровня и качества жизни населения ЕС. Украина пока не достигла должного экономического и политического развития, чтобы стать полноценным членом ЕС, страна должна постепенно идти к этому. Поэтому основной целью является утверждение имиджа Украины в глазах международной общественности как синонима стабильности в Европейском регионе, как страны, которая стремится адаптировать свои демократические ценности.

Украина — это страна, которой надо сейчас определяться геополитически с вхождением в какой-либо союз (ЕС или Россия). Население "востока" и "запада" Украины не только по-разному оценивает источники внешних угроз для государства с созданием того или иного союза, но и с противоположных позиций определяет способы их нейтрализации. Если население западной Украины в большинстве своем рассматривает евроатлантические структуры (НАТО, ЕС) как гарантию суверенитета страны, то население "юго-востока" Украины такую гарантию усматривает, в основном, именно в РФ [2].

Так, наиболее важными, принципиальными позициями во внешней политике страны, по мнению жителей Донецка, должны быть приоритеты участия Украины в ЕЭП (44% населения так считают) и союзнические отношения с Россией (40%). Следует отметить, что 16% жителей Донецка считают принципиально важным для Украины вхождение ее в состав России как субъекта федерации.

Значительная часть львовян поддерживают вступление Украины в ЕС (77%), ВТО (69%), НАТО (47%) и Содружество демократического выбора (37%). В то же время жители Львова не поддерживают интеграцию страны в Европейское Экономическое Пространство (48% населения против) [3].

Учитывая, что евразийская и евроатлантическая ориентации олицетворяют собой различные пути исторического развития и различные стандарты образа жизни, все большее расхождение

во мнениях "востока" и "запада" Украины по всем важнейшим аспектам внешнеполитической ориентации является наглядной иллюстрацией продолжающегося процесса поляризации этих двух регионов. Политико-идеологические и культурно-ценностные различия между этими регионами усиливаются. Углубление раскола Украины на "восток" и "запад" является одной из наиболее существенных угроз ее национальной безопасности. Поэтому очень важно выбрать наиболее приемлемую для Украины модель развития, которая поддерживалась бы большинством жителей и не угрожала расколом страны.

Политика Украины по отношению к ЕС должна быть ориентирована на включение во все европейские структуры. Приемлемой является европейская модель мышления как основы для согласования интересов стран с разным уровнем социально-экономического развития и разными типами культур. Политика Украины по отношению к России должна быть политикой равноправных независимых взаимовыгодных государств, которые на основе норм международного права должны попытаться расширить сферы кооперации и сотрудничества, сузить сферы конкуренции и конфронтации, развивать равноправные, взаимовыгодные, экономические, политические и социокультурные отношения.

Одновременно Украина должна укреплять отношения со стратегически важными соседями. Это, прежде всего, Польша, страны Балтии, Турция, Грузия, Азербайджан и другие страны. Налаживая взаимовыгодные экономические отношения с Турцией, Египтом, странами Востока, Украина дает возможность, с одной стороны, реально работать экономике, а с другой — имеет возможность изменить свой международный авторитет как государства, которое берет активное участие в мировых процессах.

Сегодня Украине выгодно сотрудничество со странами, имеющими избыток энергоресурсов. Учитывая, что вступать в ЕС надо не завтра, а через двадцать лет, это не противоречит европейскому вектору интеграции Украины. Если бы ее действительно поставили в очередь и сказали, что через два года надо вступать, возникло бы противоречие. Но так как речь идет о десятилетиях, то Украине надо еще прожить эти десятилетия. И прожить в ситуации энергозатратной экономики, которая не готова сразу выходить на европейский уровень стоимости энергоресурсов, а значит, во взаимовыгодном взаимодействии с Россией.

Таким образом, можно сделать вывод, что одним из главных жизненно важных приоритетов геополитической стратегии, которая учитывает интересы Украины, является всесторонняя интеграция. Согласно с логикой возможностей и ресурсов, страна должна идти параллельно по всем рассмотренным вариантам. Если они начнут противоречить друг другу, тогда будет выбран один из вариантов. Но одновременно начнутся поиски новых возможностей для возобновления спектра отношений на новом уровне.

Литература: 1. Евроатлантический выбор. Концептуальные принципы стратегии экономического и социального развития Украины на 2002 – 2011 г.: Послание Президента Украины к Верховной Раде Украины. – К.: Информационно-издательский центр Госкомстата Украины, 2001. 2. <http://www.korrespondent.net> 3. <http://novosti.dn.ua/details> 4. Седенко В. Р. Критерии членства в СОТ, ЕС и НАТО: интеграционные перспективы Украины / В. Р. Седенко, И. И. Жолкова, Т. М. Немиря, Г. М. Преспалица. – К.: Институт Евроатлантического сотрудничества, 2004. – 88 с. 5. <http://file.liga.net> 6. <http://www.granl.kiev.ua>

Ларіонова А. М.

УДК 336.14:352

ЗАСТОСУВАННЯ ПРОГРАМНО-ЦІЛЬОВОГО МЕТОДУ БЮДЖЕТУВАННЯ НА ПРИКЛАДІ М. КУП'ЯНСЬК

Тема місцевого самоврядування в сучасній Україні є однією з найактуальніших, бо вона відтворює соціально-економічний розвиток регіону в цілому та зображує інтереси кожного члена нашого суспільства. Усі ми користуємося комунальними послугами, ходимо та їздимо вулицями, дишаємо повітрям наших міст і сіл. І нам не байдуже, який вигляд мають наші населені пункти, як йдуть справи з місцевими бюджетами, екологією, медициною, освітою.

Актуальність роботи зумовлюється тим, що на сучасному етапі розвитку відбувається трансформація всього комплексу економічних, громадських, владних відносин, і дуже важливо, щоб ці зміни проходили найбільш ефективним шляхом, із урахуванням чітко визначених, науково обґрунтованих пріоритетів. Сьогоднішні тенденції, які спостерігаються в зовнішньому середовищі й усередині нашої країни, зумовлюють необхідність і доцільність запровадження стратегічного планування

© Ларіонова А. М., 2008

діяльності підприємств, організацій, органів влади та місцевого самоврядування України, оскільки міське самоврядування є основою майбутнього України та запорукою добробуту громадян.

Мета даної роботи – дослідження процесів самоврядування на прикладі м. Куп'янськ та практичного застосування новітніх методів бюджетування (а саме, програмно-цільового) в умовах сучасного економічного розвитку міста.

Дослідження економічних показників м. Куп'янськ свідчать про те, що виконання поточних завдань лише частково призводить до соціально-економічного зростання, і в той же час є менш продуктивним порівняно з плануванням на перспективу, яке з огляду на це стає вкрай потрібним і дає можливість закласти основу якісних перетворень [1].

У Законі України "Про місцеве самоврядування в Україні" відзначається, що формування бюджету розвитку є в компетенції органів місцевого самоврядування.

Бюджет міста є своєрідним планом управління його фінансовими ресурсами, що спрямовуються на забезпечення потреб громади. Водночас бюджет міста є політичним документом, що відображає розподіл наявних фінансових ресурсів відповідно до пріоритетних цілей бюджетної політики.

Згідно з Планом економічного розвитку м. Куп'янськ на 2006 – 2010 рр. найбільш важливими напрямками діяльності є:

- створення сприятливих умов для залучення інвестицій;
- розвиток малого та середнього підприємництва;
- розвиток комунальної інфраструктури.

Бюджет м. Куп'янськ на 2007 р. вперше був сформований не тільки за традиційним (постатейним), а й за програмно-цільовим методом бюджетування.

Характерними рисами програмно-цільового методу бюджетування є можливість оцінити ефективність використання коштів шляхом застосування показників виконання кожної бюджетної програми та залучення громадськості до процесу прийняття рішень з питань, що стосуються бюджету міста, на всіх етапах бюджетного процесу [2].

Цей підхід дозволяє:

- 1) підвищити наукову і практичну обґрунтованість соціально-економічних та організаційних заходів, значно розширити коло учасників планувального процесу, повніше враховувати їхні інтереси й потреби;
- 2) створити прозорі та заздалегідь визначені можливості для досягнення загальної мети, об'єднання матеріальних і фінансових ресурсів суб'єктів різних форм власності, що дає змогу скоротити строки досягнення кінцевих цілей програми;
- 3) спрямувати спільні зусилля місцевих органів влади та органів місцевого самоврядування на цілеспрямоване вирішення невідкладних економічних проблем, активно впливати на стабілізацію ситуації в соціально-економічній та суспільно-політичній сферах;
- 4) використати величезний потенціал територій для активізації економічних перетворень і розвитку людських ресурсів.

На основі вищесказаного можна зробити висновок, що на початку планування капіталовкладень м. Куп'янськ слід визначитися із цілями і стратегічним напрямком цієї діяльності, які встановлюються відповідно до плану соціально-економічного розвитку.

Для розробки дієвої політики капіталовкладень місцевим органам влади потрібно перш за все збалансувати інвестиційні потреби та цілі капіталовкладень з потребами територіальної громади.

Прогнозування доходів і видатків на середньострокову перспективу – важливий компонент процесу стратегічного планування. Багаторічний прогноз доходів надає інформацію, згідно з якою можна робити висновки про здійсненність планів видатків при наявних середньострокових завданнях державної фінансової політики.

Найбільш послідовно стратегічний підхід до формування бюджетів реалізується в програмно-цільовому бюджетуванні. Воно становить систему бюджетного планування, покликану пов'язати рішення про здійснення видатків з очікуваною від них віддачею, їх результативністю та ефективністю. Оскільки досягнення визначених соціально-економічних результатів здебільшого потребує тривалого часу і самі цілі носять довгостроковий характер, послідовне застосування програмно-цільового бюджетування призводить до необхідності багаторічного фінансування та бюджетування. В таблиці наведена порівняльна характеристика традиційного (постатейного) й програмно-цільового методів бюджетування.

Таблиця

Порівняльна характеристика традиційного (постатейного) та програмно-цільового методів бюджетування

Традиційний (постатейний)	Програмно-цільовий метод
Планування бюджету здійснюється на короткострокову перспективу – 1 рік	Планування бюджету здійснюється на середньострокову перспективу – 3 – 5 років
Обґрунтування видатків здійснюється на основі "історичних даних", без оцінки доцільності видатків та якості бюджетних послуг	Обґрунтування видатків "від майбутнього" на основі визначених цілей здійснення видатків і показників соціальної та економічної ефективності та результативності
Бюджет спрямований на утримання бюджетних установ, їх мережі	Бюджет спрямований на досягнення найбільш ефективних результатів від здійснення бюджетних видатків
Номінальна відповідальність за результати діяльності бюджетних установ та якість послуг, що надаються	Відповідальність керівників установ та організацій за досягнення результатів бюджетних програм

Таким чином, слід відзначити, що в контексті сучасних економічних і політичних змін особлива увага приділяється процесу місцевого самоврядування, яке в майбутньому стане запорукою гармонійного розвитку України та забезпечить добробут українському населенню. На основі зазначеного вище може стверджувати, що м. Куп'янськ є перспективним містом, в якому запроваджуються новітні програми бюджетування та загалом економічного розвитку [3].

Отже, запровадження програмно-цільового методу позитивно впливатиме на реалізацію бюджетної політики відповідного рівня, а саме:

1) фінансове планування на довгострокову перспективу допоможе органам влади визначити соціальні цілі та пріоритети більш чітко та послідовно;

2) бюджетні програми на середньо- та довгострокову перспективу та показники їх виконання дозволять визначити, чи співпадають результати діяльності влади з попередньо встановленими цілями бюджетної політики;

3) схема дій на довгострокову перспективу забезпечить збалансованість і передбачуваність наслідків прийнятих політичних рішень.

Література: 1. Реформа місцевих бюджетів. Брошура. "Місцевий бюджет за програмно-цільовим методом – секрет успішного управління". USAED: 2006 р. 2. Реформа місцевих бюджетів. Брошура (Куп'янськ. Коротко про бюджет). USAED: 2006 р. 3. Реформа місцевих бюджетів. Брошура. Стань господарем свого міста. USAED: 2006 р.

Казаків С. А.

УДК 336.763.2

ПРЕИМУЩЕСТВА И НЕДОСТАТКИ ЭЛЕКТРОННОГО ОБОРОТА АКЦИЙ

Данная статья рассматривает основные преимущества и недостатки бездокументального выпуска и оборота акций. Актуальность данного исследования заключается в том, что рассматриваются преимущества применения новых технологий на фондовом рынке. Изучение данного вопроса необходимо, так как он не приобрел должного освещения в отечественной литературе.

Цель данной статьи – определить основные преимущества и недостатки электронных акций как для эмитентов, так и для инвесторов. Объектом исследования выступает электронный фондовый рынок.

В Украине электронные ценные бумаги пока не нашли широкого применения на финансовом рынке. Это, в первую очередь, связано с отставанием страны в технологическом плане от развитых западных стран. На западе уже давно широко используют электронные платежи, в Украине данный способ расчета за товары и услуги еще пока не приобрел широкого применения. На таком же низком уровне находится и бездокументальный рынок ценных бумаг.

Бездокументальная (электронная) ценная бумага представляет собой фондовый инструмент, не имеющий сертификата и регистрирующийся как учетная запись на электронном носителе. С развитием компьютерных технологий появилась возможность не регистрировать акции в документальном виде, а просто заносить их в электронную базу данных [1]. Такая возможность была и до появления компьютеров, но база данных имела бумажную форму, что существенно усложняло процесс оборота ценных бумаг [2].

Преимущества выпуска электронных ценных бумаг можно рассматривать с двух сторон, с точки зрения эмитента и с точки зрения инвестора, хотя некоторые преимущества и недостатки касаются обеих сторон.

С точки зрения эмитента ценных бумаг, бездокументальная форма позволяет существенно снизить затраты на эмиссию акций [3]. Выпуск сертификатов ценных бумаг является достаточно затратным. Дело в том, что сам документ должен быть напечатан на достаточно качественной, а следовательно, дорогой бумаге. Учитывая зачастую значительный объем эмиссии, затраты на полиграфию могут образовать достаточно крупную сумму. В экономике страны при галопирующей инфляции может возникнуть такое положение, когда деньги стоят меньше бумаги, на которой они напечатаны. То же самое может произойти и с акциями, ведь в соответствии с Законом Украины "О ценных бумагах и фондовом рынке" от 23.02.06 г.: "Минимальная номинальная стоимость не может быть меньше, чем одна копейка". Выпуск самого сертификата ценной бумаги значительно дороже.

Также следует отметить и простоту обращения безбумажных инструментов. Многие операции, которые в случае выпуска сертификатов приходится выполнять людям, в электронном виде

© Казаков С. А., 2008

автоматически осуществляются компьютерами, что существенно снижает затраты времени и заработной платы работникам, обслуживающим процесс оборота.

Электронные акции дают инвесторам целый ряд преимуществ. Первое и основное преимущество в том, что инвестор сам становится полноправным участником биржевых торгов. Он может осуществлять сделки 24 часа в сутки, на любых торговых платформах по всему миру. Для этого достаточно иметь компьютер и Интернет у себя дома, а также открыть свой личный электронный счет. Открываются возможности для спекулятивной деятельности, о которых раньше можно было только мечтать. Скорость операций увеличивается в несколько раз и все это, не выходя из дома. Инвестор сам может наблюдать за изменением котировок на фондовом рынке и принимать решения [4]. Причем совсем не обязательно круглосуточно сидеть за компьютером, есть возможность установить выполнение сделки при определенных условиях. В таком случае при установлении благоприятной цены для трейдера компьютер сам выполнит необходимую операцию.

Также существуют определенные преимущества при цессии (процессе передачи от старого владельца новому) акций. В документальном виде это процедура занимает определенное время. В бездокументальном варианте за это время можно осуществить несколько сделок купли-продажи. Это существенно увеличивает скорость оборачиваемости капитала.

При использовании электронных акций существенно упрощается и снижается стоимость их оборота [2]. Большинство операций выполняется компьютером. Это увеличивает скорость и снижает контроль человека за процессом торговли.

Несмотря на большое количество преимуществ, бездокументальное обращение акций имеет и свои недостатки. Следует всего лишь вспомнить сбой в одной из онлайн-торговых систем в начале 1999 года, который наглядно показал, что происходит, когда компьютеры инвесторов, число которых определяется тысячами, "зависают" [5]. Хотя этот сбой в большей степени говорит о необходимости совершенствования технической базы торговых систем, чем о недостатках оборота электронных ценных бумаг.

Проблема оборота бездокументальных акций для Украины выражается в малой компьютеризированности страны. Ведь, к сожалению, компьютер есть не у каждого желающего, а тем более качественное подключение к Интернету.

Также необходимо вспомнить и о психологических особенностях людей. Человеку всегда приятней держать в руках бумажные деньги, чем электронную банковскую карточку. Тоже самое происходит и с ценными бумагами.

Таким образом, бездокументальное обращение акций имеет существенные преимущества перед документальной формой, но как и во всем есть и свои недостатки. Электронное обращение ценных бумаг, безусловно, является новой ступенью в развитии фондового рынка.

Литература: 1. Кравченко Ю. Н. Рынок ценных бумаг в вопросах и ответах. Учебник. – 2-е изд., перер. и доп. – К.: Ника-Центр, 2005. – 536 с. 2. Дегтяева Н. Эффективность рынка ценных бумаг // Рынок ценных бумаг Украины. – 2002. – №1 – 2. – С. 15 – 19. 3. Миркин Я. М. Ценные бумаги и фондовый рынок. – М.: Перспектива, 2005. – 436 с. 4. Казаков А. Биржевая электронная торговая система КМФБ // Ценные бумаги Украины. – 2001. – №41. – С. 6 – 7. 5. Фондовый рынок. Курс для начинающих (Серия Reuters для финансистов) / Пер с англ. – М.: Альпина Паблишер, 2002. – 278 с. 6. Закон Украины "О ценных бумагах и фондовом рынке" от 23.02.06 г.

УДК 658.015

Стукалов С. М.

ІНВЕСТИЦІЇ В ЛЮДСЬКИЙ КАПІТАЛ НА ПІДПРИЄМСТВАХ

Досвід багатьох фірм країн з постіндустріальними економіками показав, що інвестиції в нове обладнання не приводять до підвищення продуктивності праці, якщо не враховується "людський фактор". Оскільки Україна поступово намагається перейти від індустріальної економіки до інформаційної, то повинна збільшуватись роль знань людини, випереджаючи значущість засобів виробництва і природних ресурсів. За оцінками Світового банку, фізичний капітал у сучасній економіці формує 16% загального обсягу багатства кожної країни, природний — 20%, а людський капітал — 64%. У таких країнах, як Японія і Німеччина, частка людського капіталу становить до 80% національного багатства. На сьогоднішні цінності створюються за рахунок підвищення продуктивності та використання нововведень, тобто застосування знань на практиці.

© Стукалов С. М., 2008

Інвестиції в людський капітал — це вкладання, спрямовані на підвищення кваліфікації і здібностей персоналу, це витрати на освіту, здоров'я, на мобільність переміщення робочої сили з низькопродуктивних робочих місць до більш високопродуктивних. Це питання досліджувалось у роботах Т. Шульца, Г. Беккера, Е. Денісона, Д. Минцера та ін. [1].

Світовий досвід переконливо свідчить, що на межі XX і XXI століття принципово змінився погляд менеджерів на роль і місце кадрового потенціалу організації в реалізації стратегічних завдань підприємства. Персонал, його знання, рівень кваліфікації, готовність до інновацій, створення нових знань – визнано головною продуктивною силою будь-якого підприємства.

На відміну від світової практики, в Україні залишається поширеним традиційне уявлення про управління персоналом як діяльність з обліку персоналу й оформлення документації, яка здійснюється керівниками і працівниками кадрових служб. Такі уявлення сьогодні є обмеженими в умовах ринкового господарювання та не відповідають реальному широкому обсягу функцій управління персоналом, зокрема кадровим потенціалом підприємства.

Слід зауважити, що розробка ефективної стратегії розвитку підприємства потребує узгодження економічних, технологічних, інформаційних, структурних процесів і змін у житті організації і поза нею з кадровими процесами. Забезпечення стратегічних планів неможливе без кадрової складової, розвитку кадрового потенціалу в необхідному напрямі [2].

На рис. 1 наведені чинники, які сприяють розвитку персоналу та його активізації.

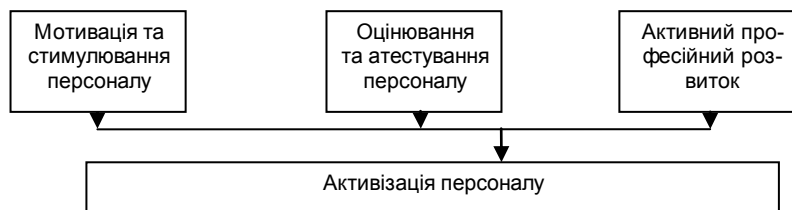

Рис. 1. Основні чинники, які впливають на розвиток та активізацію персоналу

Вдало побудована система мотивації та стимулювання персоналу дозволить активізувати його професійну діяльність. Причому стимулюючий вплив на персонал спрямований переважно на активізацію функціонування працівників підприємства, а мотивуючий – на активізацію професійно-особистісного розвитку персоналу.

Оцінювання та атестування персоналу дозволить оцінити його відповідність і виявити потенціал та можливості для організації заходів, спрямованих на розвиток персоналу.

Важливим чинником активізації трудової діяльності персоналу є його професійний розвиток. Він дозволяє вирішувати основні завдання як в інтересах організації — підвищення ефективності і якості праці, так і в інтересах людини – підвищується рівень життя, створюється можливість для реалізації своїх здібностей [3].

Професійний розвиток – це безперервний комплексний процес, який включає: професійне навчання, розвиток кар'єри та підвищення кваліфікації. Реалізація концепції розвитку персоналу передбачає створення гнучкої, конкурентної системи професійного навчання, зорієнтованої на вирішення стратегічних завдань організації. Освіта і навчання виконують об'єднуючу роль у досягненні цих цілей [4].

У сучасній літературі зазначається, що найефективнішими є інтерактивні методи навчання (рис. 2). Інтерактивне навчання побудоване на взаємодії того, кого навчають, із навчаючим середовищем, навчаючим оточенням, яке є сферою засвоєного досвіду.

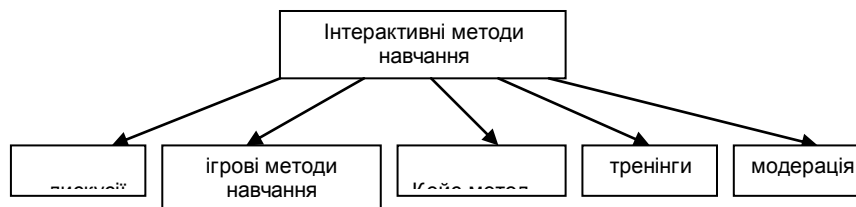

Рис. 2. Інтерактивні методи навчання

Також існують нові методи навчання, такі, як secondment, shadowing, mentoring, buddying. Розглянемо більш детально кожен метод більш детально.

Secondment – це різновидність ротації співробітників, точніше обмін персоналом. Співробітників на певний час переводять на роботу в іншу структуру підприємства для оволодіння необхідними навичками. Даний метод навчання персоналу дозволяє співробітникам засвоїти нові навички, технології роботи.

Shadowing ("бути тінню") – метод, який використовується для навчання студентів, які збираються працювати на даному підприємстві після закінчення навчання. Студент проводить один або декілька днів із спеціалістом у тій сфері, яку вибрав для себе як професійну.

Monitoring (наставництво).

Buddying – це метод навчання персоналу, сутність якого полягає в наданні підтримки та допомоги працівнику з боку керівництва для досягнення його результатів і цілей.

Наставництво, як метод навчання персоналу, дозволяє зорієнтувати працівника на досягнення цілей організації; визначити напрямлення розвитку кар'єри працівника в контексті потреб організації, що надалі дасть можливість співробітнику спланувати свій майбутній вклад у досягнення довгострокових цілей підприємства.

Існує чотири різних типи наставництва: вислуховування, навчання, стимуляція змін, менторство. Вислуховування співробітника дає уявлення про його почуття, позиції та норми поведінки, які впливають на роботу. Навчання сприяє передачі знань і навичок. Менторство показує як краще співробітнику вписатися в існуючу та майбутню діяльність організації. Стимуляція змін спрямована на подолання в діяльності співробітника або на застосування його розвитку. Ці типи наставництва доповнюють один одного і часто перетинаються [5].

Поряд із наставництвом існує інший метод навчання, який називається коучинг і є популярним в останні роки при навчанні персоналу. Варто зазначити, що коучи – гарні тренери. Наставництво – навчання більш загальним, але важливим навичкам. Часто наставництво – це передача культури ведення справ, навчання необхідним професійним і комунікативним навичкам. Що стосується коучингу, то це завжди індивідуальна не довгострокова робота, присвячена конкретному завданню, а саме пошуку оптимального рішення [6].

Активне професійне навчання дасть можливість працівникам оволодіти певними загальними методами і прийомами, пов'язаними із нешаблонним мисленням та вміннями ініціювати розумову активність, розкривати таланти і тим самим активізує професійну діяльність персоналу.

Таким чином, із досвіду розвинених країн світу можна винести, що найважливішими напрямками інвестування прибутків підприємства є:

- 1) утвердження принципу пріоритету цінності людського творчого потенціалу як основного в новій економічній політиці;
- 2) прийняття принципу індивідуального розвитку людини;
- 3) формування і розвиток активної поведінки особистості, її здатності до конкуренції, встановлення принципів самостійності та самовідповідальності, розвиток її прагнення до реалізації свого творчого потенціалу;
- 4) поширення різноманітних методів і форм організації й стимулювання праці, характерних для творчої діяльності;
- 5) удосконалення системи підвищення кваліфікації та перепідготовки кадрів;
- 6) стимулювання населення до здобуття вищої освіти всіх спеціалізацій.

Література: 1. Эффективности инвестиции в человеческий капитал // http://publish.ruprint.ru/stories/7/35_1.php 2. Менеджмент персоналу: Навч. посібник / За заг. ред. В. М. Данюка, В. М. Петюха. – К.: КНЕУ, 2004. – 398 с. 3. Савельєва В. С. Управління персоналом: Навч. посібник / В. С. Савельєва, О. Л. Єськов. – К.: ВД "Професіонал", 2005. – 336 с. 4. Ужакина Ю. Методы обучения персонала // Справочник по управлению персоналом. – 2006. – №1. – С. 45 – 50. 5. Ужакина Ю. Buddying, shadowing и другие новые методы обучения персонала // Справочник по управлению персоналом. – 2006. – №1. – С. 45 – 50. 6. Кроль Леонид. Коучинг: включить дальний свет // Управление персоналом. – 2007. – №5. – С. 9 – 22.

УДК 339.172

Глуховецька В. Г.

АКТИВІЗАЦІЯ БІРЖІ ЯК ШЛЯХ ДО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

Становлення України як держави з ринковою економікою потребує накопичення капіталу, його обороту та розвитку міжнародних економічних шляхів. А для цього необхідно не тільки виробляти нову конкурентоспроможну продукцію та отримувати деякий прибуток, але й вміло використовувати методи біржової торгівлі. Саме доцільне використання біржової торгівлі є найактуальнішим питанням сьогодення.

Саме біржі є універсальним механізмом ринкової організації, масштабом використання якого можна вимірювати стан розвитку економіки країни.

Біржова торгівля зумовлює появу більшої еластичності ринку, оскільки дає можливість укласти угоди без використання їх грубо конкретної форми. На біржі товарний обіг ніби абстрагується,

© Глуховецька В. Г., 2008

відриваючись від своєї матеріальної основи. Конкретний товар, який продається і купується на біржі, може знаходитися за десятки тисяч кілометрів від місця збуту. Більше того, на момент продажу цей товар може бути ще невиробленим. Цим значно прискорюється динаміка фінансово-торгівельного обігу, досягається максимальна міра регулювання попиту й пропозиції, включення різнних господарських регіонів у єдину систему. Біржова торгівля надає більш правильних форм процесові хаотичного руху величезних товарних і грошових мас, що особливо важливо для перехідних економічних етапів, один з яких і переживає на сьогодні наша держава.

З огляду на це для подальшого забезпечення формування і функціонування ринку товарів, створення належних умов збуту продукції слід активізувати розвиток вітчизняного біржового ринку.

Мета статті — дослідження діяльності українських товарних бірж, виявлення напрямків їх розвитку з урахуванням історичного досвіду, аналіз тенденцій та проблем розвитку біржі в Україні.

Становлення біржової торгівлі у світі і в Україні має цікаву й повчальну історію, яка відіграла значну роль у виникненні цього економічного механізму.

Сам термін "біржа" за традицією, що йде з італійських джерел, пов'язують з ім'ям фламандської купецької родини van der Burse, біля будинку якої в Брюгге і відбувалися збори купців та банкірів. Існує й інша версія походження цієї назви. Так, деякі сучасні російські дослідники вважають, що слово "біржа" пов'язане з назвою шкіряного мішка-bursa, що слугував для перевезення грошей. (Утім, три шкіряних мішки (гаманці) були зображені і на родовому гербі, що прикрашав ворота будинку Ван дер Буржів [1, с. 7]) .

Отже, назва "біржа" прижилася і розповсюдилася по всій континентальній Європі. Лише Англія, а пізніше й інші англомовні країни іменують цю торговельну інституцію Stock Exchange.

У Західній Європі купецькі об'єднання, котрі за своїми функціями були близькі до пізніших бірж, виникли ще в 12 – 13 сторіччі, коли середньовічна торгівля набуває все більшого міжнародного значення. Чимало міст стають центрами широкомасштабної торгівлі. А оскільки пересування купців з чималими партіями товару були в той час досить небезпечними, то великого значення в розподілі товарних потоків мали ярмарки. Саме з розвитком ярмарків тісно пов'язане виникнення численних фінансових і торговельних інституцій, у тому числі й бірж. Вже на ярмаркових центрах одним із найдефіцитніших та найходовіших товарів були гроші, а тому вельми прибутковою стала діяльність грошових "мінял"-банкірів, фугерів. Середньовічна роздрібленість і валютний хаос сприяли зародженню вексельного права й початків біржових торговельних операцій [2, с. 21].

Тогочасний вексель був прототипом сучасного банківського чека. Для купця він був платіжним засобом, що дозволяв не піддавати небезпеці гроші. Вирушаючи на ярмарок, купці міняли в своєму місті в генуезьких чи флорентійських банкірів наявні гроші на вексель. За допомогою останнього, прибувши на ярмарок, купець отримував гроші в місцевій валюті, користуючись послугами знову ж таки обмінної контори.

Жвава діяльність банкірів відбувалася на міських площах і вулицях, а їх численні відвідувачі збиралися не лише для укладання торговельних угод, але й для того, щоб дізнатися про останні торговельні новини, з'ясувати кон'юнктуру. Так формувалася своєрідна торговельна організація, котра, на відміну від ярмаркової, не потребувала наявності конкретного товару. Предметом обміну були гроші та платіжні документи. Ця організація, що здійснювала торгівлю замінами цінностями, стала здійснювати саме те, чим, власне, і займається будь-яка сучасна біржа.

Характерно, що первісною формою біржової торгівлі була не товарна, а валютно-вексельна біржа. Лише коли ярмарки у зв'язку з розвитком і спрощенням транспортного сполучення поступово стали занепадати, то почався якісно новий етап біржової торгівлі — з'явилися товарні біржі. Перші з них виникли в 16 сторіччі, а їх розквіт настав через три століття.

Розвиток економічних процесів призвів до поглиблення торговельної спеціалізації бірж. Так, серед товарних бірж стали відокремлюватися зернові, сировинні та інші біржі. Найвідоміші біржі, що мають найбільшу загальну вартість проданих цінних паперів, нині функціонують у Нью-Йорку, Токіо, Лондоні, Парижі, Базелі, Франкфурті-на-Майні та інших містах. У Росії перша офіційна біржа була відкрита в Санкт-Петербурзі в 1703 році. Першою біржею на українських землях стала Одеська, заснована в 1796 році.

Проте організаційному оформленню першої біржі в Україні передувала довгий історичний шлях.

Історія виникнення бірж на українських землях тісно пов'язана з історичним розвитком фінансово-торгівельних операцій. Особливого значення в цьому аспекті набула міжнародна торгівля, котра оперувала широкомасштабними обмінами товарів і валют. Дуже важливу роль у грошовому обігу мало використовування монет зарубіжних країн, а саме: срібні денарії Римської імперії, грецькі монети (1 тис. до н. е.), денарії Антонія Пія та Марка Аврелія (2 ст. н. е.), візантійські монети (5 – 7 ст. н. е.), сасанідські драхмами (6 – 7 ст. н. е.), арабські монети-дирхеми (8 ст. н. е.) та ін.

Слід звернути увагу на те, що протягом століть сформувалися досить жваві арабо-руські торговельні зв'язки, котрі значною мірою вплинули на становлення товарно-грошових відносин і в самій Русі. Характерно, що ця торгівля мала взаємовигідний характер. Русь мала потребу у східних дирхемах. Проте і арабський схід мав не меншу потребу не лише в руському хутрі, але (що не менш важливо) — в невільниках, котрих разом з хутром постачали на східні ринки руські купці. Відомо, що шаріат суворо забороняв перетворювати на рабів мусульман. А тому арабські купці на східних торгах із задоволенням міняли свої дирхеми на челядь-військовополонених, закупів-селян [2, с. 23].

Торгівельно-фінансові відносини швидко набирали обертів та обсягів. І це, у свою чергу, створило передумови для створення в майбутньому такої важливої фінансової установи, як біржа.

Таким чином, знання вітчизняної економічної історії допоможуть уникнути чималої кількості невдач і помилок, здійснених нашими попередниками, бо історія має дуже великий вплив для подальшого розвитку економічних процесів у державі.

Незважаючи на всі аргументи безперечної привабливості та переваги біржової торгівлі, її розвиток на сучасному етапі є слабким, дещо примітивним. Біржі України досі не виконують власних їм регуляторних функцій. Розробка заходів щодо активізації біржової діяльності та приведення її у відповідність до світових стандартів можлива лише на основі аналізу головних тенденцій і проблем розвитку українських товарних бірж.

Теоретичним висвітленням питань функціонування та розвитку біржового ринку в Україні займаються Б. Губський, О. Лактіонов, М. Солодкий, О. Сохацька та ін. Дослідження сучасного стану розвитку біржового ринку України певною мірою ускладнюється з причини браку якісної статистичної інформації про такий його стан. Зокрема, Держкомстат України пропонує статистичні показники біржової діяльності поділити за ознаками класифікації, які важко сформулювати з точки зору біржового аналітика. Так, біржі України поділено на універсальні, товарні і товарно-сировинні, агропромислові, фондові та їх філії тощо. Згідно з законодавством України в нашій країні діють такі види бірж як товарна, фондова та валютна. Для регулювання їх діяльності створено відповідні закони, зокрема, основні аспекти функціонування товарних бірж висвітлено (правда, досить стисло) в чинному Законі України "Про товарну біржу" від 10 грудня 1991 р. Отже, групування бірж для відображення офіційної статистичної інформації має здійснюватися на основі поділу бірж, згідно з законодавством [3, с. 50].

Статистика не дає жодних даних стосовно співвідношення спотових і строкових угод, а це, у свою чергу, не дозволяє проаналізувати сучасний стан розвитку українського біржового ринку — чи він є лише оптовим ринком, чи, можливо, виконує хоча б мінімальні страхові та стабілізуючі функції шляхом укладання строкових угод.

Таким чином, сучасний стан біржового ринку України в розрізі декількох його елементів (вартісної структури, призначення угод, вертикальної структурованості) дозволяє встановити певні причини проблем розвитку біржової торгівлі. Причини повільного розвитку бірж поділені на первинні та вторинні. До першопричин віднесено найбільш загальні економічні та адміністративно-правові умови функціонування ринку в цілому, що характеризують його сучасний стан. До причин другого порядку (вторинних) віднесено ті, які зумовлені впливом існуючих загальних (загальноринкових) дестабілізуючих факторів. Вони мають подвійну природу: з одного боку, є наслідком (існуючими умовами функціонування) для суб'єктів касового ринку; а з іншого — похідними дестабілізуючими факторами функціонування біржового ринку. Отже, первинні причини проявляються на загальнодержавному рівні та зумовлюють виникнення вторинних причин, вплив яких проявляється на регіональному рівні і безпосередньо зумовлює негативні відхилення у функціонуванні біржового ринку.

Зазначені недоліки можна усунути шляхом формування національної біржової системи. Під національною системою біржової торгівлі треба розуміти сформовану через процес горизонтальної або вертикальної консолідації бірж *біржову індустрію*. Ця індустрія має встановити зв'язок між реальним сектором економіки і фінансовим, стимулювати науково-технічний прогрес і забезпечити вигідне й надійне розміщення заощаджень громадян [4, с. 70].

Центральним ядром біржової індустрії мають стати *універсальні національні біржі*. Цей статус може отримати біржа, зареєстрована відповідно до законодавства як фондова або товарна за умов, що ця біржа:

1) є регульованим ринком, який об'єднує не менш ніж дві третини ліцензованих регулятором учасників;

2) здійснює (в разі реєстрації як фондова) лістинг для акціонерних товариств, що мають стратегічне значення для української економіки;

3) здатна виконувати державне замовлення (в разі реєстрації як фондова) на первинне розміщення та забезпечує вторинний обіг державних і муніципальних цінних паперів; використовує технології, що гарантують безперебійне виконання біржових угод й післяторгівельне обслуговування цих угод;

4) забезпечує (в разі реєстрації як товарна) укладення біржових угод щодо певної товарної продукції і визнана державою та споживачами центром ціноутворення за цим видом (сортом, специфікацією) товару чи сировини;

5) взаємодіє з нейтральним депозитарієм цінних паперів, іншими інфраструктурними інституціями ринку цінних паперів та інших фінансових інструментів або центральною розрахунково-кліринговою установою, яка обслуговує строкові угоди, оформлені як похідні (деривативи);

6) є саморегульованою організацією, якій регулятором делеговані певні повноваження щодо контролю та нагляду за ринком, яким вона управляє.

Національна біржа зобов'язана створити ринок строкових угод за базовими активами, що є основними біржовими товарами на ринках, якими вона управляє. Універсальність діяльності є основою, окрім перелічених вище, ознакою претендента на статус національної біржі. Держава не може бути засновником, акціонером та/або прямим учасником біржової торгівлі на такій біржі, але опосередковано (через брокерів, визначених на конкурсній основі) брати участь у торгах, у тому числі розміщувати державні цінні папери на фондових або здійснювати товарні інтервенції на універсальних товарних біржах.

Бажано, щоб в Україні могла бути лише одна універсальна національна біржа за наступними видами біржового товару:

1) цінні папери; строкові угоди, оформлені як похідні (деривативи), на фінансові активи; українські депозитарні розписки;

2) сільськогосподарська продукція; строкові угоди (оформлені як похідні фінансові інструменти), базовим активом яких є сільськогосподарська продукція;

3) електроенергія та строкові угоди, укладені на її постачання, оформлені як похідні (деривати та ін.)

4) різні види енергоносіїв та строкові угоди на їх постачання, оформлені як похідні (деривативи) [4, с. 72].

У разі набуття біржею статусу універсальної національної, індекси активності регульованого ринку, яким вона управляє, за погодженням з регулятором теж мають отримати статус національних і офіційно оприлюднюються в засобах масової інформації. Рейтингові агентства України зобов'язані використовувати офіційну біржову інформацію та індикативні показники активності біржової торгівлі, отримані від національних бірж, при визначенні кредитного рейтингу українських підприємств.

Державна політика має бути спрямована на підтримку процесу концентрації торгівлі на біржах України та сприяння процесу набуття найбільш конкурентоспроможними біржами статусу національних, делегування їм суттєвих регуляторних повноважень.

У разі виконання таких умов залишається шанс на біржову консолідацію, яка завершиться появою єдиних універсальних бірж (єдиних торговельних платформ), що діють на принципах регульованих ринків Європейського Союзу, і здатні інтегруватися у світовий фінансовий простір. З цього приводу можна сподіватись на подальший розвиток біржової торгівлі в Україні.

Література: 1. Зотов И. Т. *Биржевое дело: Учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений* / И. Т. Зотов, В. И. Успенко. – Харьков: Бурун Книга, 2005. – 256 с. 2. Пошкурлат А. В. *Історія виникнення біржі на Україні* // Вісник. – 2004. – №1. – С. 20 – 23. 3. Міщук Г. *Товарні біржі України: тенденції та проблеми розвитку* // Економіка України. – 2005. – №4. – С. 47 – 53. 4. Білошапка В. *Проблеми розвитку технологій біржової торгівлі в Україні* // Ринок цінних паперів в Україні. – 2003. – №7. – С. 69 – 72.

Шилина О. С.

УДК 339.187.6(477)

СУЩНОСТЬ ЛИЗИНГА И ПЕРСПЕКТИВЫ ЕГО РАЗВИТИЯ В УКРАИНЕ

Сегодня уже безоговорочными являются перспективы лизинга и его необходимость для украинской экономики. Так как лизинговые операции являются действенным и реальным капиталосберегающим способом финансирования производства, на сегодняшний день лизинг — самый перспективный финансовый инструмент, способный эффективно развивать производство, активизировать инвестиционный процесс в стране.

На современном этапе имеется потребность в модернизации украинских предприятий, поднятии уровня их технического перевооружения, создании новых рабочих мест, поэтому процесс развития лизинга в Украине является актуальным.

Вследствие применения лизинговых схем для технического оснащения украинских предприятий произойдет увеличение производственных мощностей субъектов хозяйствования, выпуска ими качественной конкурентоспособной продукции, увеличение прибыли и налоговых поступлений в бюджеты различных уровней.

Что же все-таки представляет собой лизинг?

В общем смысле под лизингом понимается комплекс отношений относительно передачи лизингодателем во временное пользование лизингополучателю имущества за установленную плату. Таким образом, главными характеристиками лизинга являются:

как минимум, две стороны операции — лизингодатель и лизингополучатель;

суть отношений заключается в пользовании определенным имуществом;

имущество передается в пользование на определенный срок;

пользование имуществом является платным [1].

Итак, можно сказать, что лизинг разрешает не привлекать заемный капитал и не "замораживать" собственный, экономить на затратах, связанных с владением имуществом, устанавливать по согласованию с лизингодателем гибкий порядок осуществления лизинговых платежей. Вот почему в последнее время специалисты органов государственного управления, хозяйственные руководители, предприниматели и менеджеры, научные работники обнаруживают интерес к вопросам развития в Украине лизинга имущества.

© Шилина О. С., 2008

Лизинг является сложным и многогранным экономическим явлением. В нем объединяются операции купли-продажи и аренды, кредита и инвестирование. Арендодатель сдает в аренду свое имущество, а лизингодатель в основном перед передачей имущества в лизинг специально приобретает его у производителя или другого владельца, при этом часто по прямому указанию и выбору будущего лизингополучателя [2].

Считается, что лизинг имеет ряд преимуществ по сравнению с другими формами финансирования:

лизинг предполагает 100%-е финансирование и не требует быстрого возврата всей суммы долга;

лизинговое соглашение может быть разработано с учетом специфических особенностей арендаторов;

многие арендаторы имеют долгосрочные финансовые планы, в течении реализации которых их финансовые возможности в значительной степени ограничены. Лизинг позволяет преодолеть такие ограничения и тем самым способствует большей мобильности при инвестиционном и финансовом планировании;

при лизинге вопросы приобретения и финансирования активов решаются одновременно;

приобретение активов посредством лизинга обеспечивает финансирование, которое осуществляется в течение всего срока использования актива;

из лизинговых контрактов с различными условиями арендатор может выбрать тот, который наиболее точно отвечает его потребностям и возможностям;

при лизинге арендатор может использовать больше производственных мощностей, чем при покупке того же актива;

так как лизинг долгое время служит средством реализации продукции производства, то государственная политика, как правило, направлена на поощрение и расширение лизинговых операций;

в случае низкой доходности арендатора, последний может воспользоваться возвратным лизингом, дающим возможность получения льготного налогообложения прибыли;

лизинг позволяет арендатору, не имеющему значительных финансовых ресурсов, начать крупный проект;

лизинг способствует не только быстрому обновлению основных фондов у производителей и транспортников, он также помогает вывести из "тени" небольшие компании. Например, многие молодые транспортные и промышленные компании не могут получить крупный кредит на покупку техники в банке, поскольку у них нет кредитной истории. А лизинг дает им оптимальный выход из ситуации.

Помимо перечисленного, арендатор имеет ряд преимуществ в учете арендуемого имущества. Среди них:

лизинг не увеличивает долг в балансе арендатора и не затрагивает соотношений собственных и заемных средств, то есть возможность лизингополучателя по приобретению дополнительных займов не снижается;

учет и амортизация лизингового имущества производятся на балансе лизингодателя. Срок лизинга, как правило, соответствует периоду амортизации предмета лизинга, но срок лизингового контракта обычно бывает меньше. Чем больше срок лизинга и, соответственно, ниже остаточная стоимость имущества, тем свободнее условия эксплуатации имущества и дальнейшего его использования [3].

Но и как все виды финансирования, лизинг имеет и свои недостатки.

В развитии лизинговых отношений сегодня можно выявить ряд проблем, связанных с отношением лизинговых платежей, согласно законодательству Украины, к валовым расходам производства и обращения.

Лизинговые платежи включают: сумму, которая возмещает при каждом платеже часть стоимости объекта лизинга; сумму, которая платится лизингодателю как процент за привлеченный им кредит.

Поскольку Закон о лизинге не принадлежит к тем законам, которые могут устанавливать или менять механизм уплаты налогов, то во время включения в состав валовых расходов платы за лизинг в этом документе указывают: соответственно законодательству Украины. Однако Закон Украины "О финансовом лизинге" [4] предусматривает включение лизинговых платежей в состав валовых расходов лизингополучателя, что противоречит положению Закона Украины "О налогообложении прибыли предприятий" [5]. В упомянутом законе в состав валовых расходов включаются любые расходы, связанные с выплатой или начислением процентов за долговыми обязательствами. К процентам принадлежит и платеж за использование имущества, полученного у пользования, в том числе и за лизинговыми операциями.

Таким образом, на валовые расходы лизингополучателя относится "платеж как вознаграждение лизингополучателя за полученное в лизинг имущество".

Отнести на валовые расходы сумму, которая возмещает при каждом платеже часть стоимости объекта лизинга, нельзя, поскольку это противоречит Закону "О налогообложении прибыли предприятий". Поддержка лизинговых отношений на государственном уровне неминуема [2].

Среди "минусов" лизинга также выделяют высокие ставки НДС и таможенные пошлины при ввозе оборудования на территорию Украины.

Также минусом лизинга можно считать то, что к предприятиям, которые ведут налогообложение по вмененной системе, налоговые льготы по НДС и налогу на прибыль не применимы.

Кроме этого, нужно учесть то, что приобретение имущества в лизинг накладывает на малые предприятия определенные обязательства и ограничения. Они берут на себя риск непреднамеренной порчи имущества и страхуют его в пользу лизингодателя, обещают содержать и использовать его в полном соответствии с техническими условиями и оплачивать все связанные с этим потери. Арендатор не может сдавать приобретенное в лизинг имущество в аренду, применять его как залог и даже помещать его в какое-либо другое место, которое не указано в договоре, без согласия лизингодателя. Лизингодатель может проводить на объектах арендатора проверки и проверять состояние, наличие и условия использования имущества и получать от арендатора отчет о финансовой деятельности и прочую информацию.

Однако, несмотря на существующие финансовые и технические проблемы, иностранные поставщики промышленного оборудования и различных видов техники проявляют значительный интерес к украинскому рынку. Основным видом деятельности таких компаний является импорт оборудования и техники в Украину. Для минимизации рисков при осуществлении таких сделок целесообразно применять современные прогрессивные финансовые технологии, в общем, и лизинг, в частности.

Итак, проведя параллель между преимуществами и недостатками лизинга, можно выделить ряд направлений, по которым произойдет улучшение лизингового финансирования. Это, во-первых, появление новых компаний, которые будут предоставлять возможность пользоваться предметом лизинга, но и предлагать клиенту его качественное и своевременное обслуживание. А во-вторых, привлечение иностранных инвестиций для увеличения конкурентоспособности нашей экономики на мировом рынке.

Литература: 1. Шевчук Ю. Лізинг як фінансовий інструмент: особливості та переваги // Фінансовий ринок України. – 2006. – №10(36). 2. Бородій І. Необхідність лізингових відносин для розвитку національної економіки // Регіональна економіка. – 2005. – №2. 3. Лихачев О. Ю. Еще раз о лизинге: плюсы и минусы. Как оформляется сделка? // "Техника в лизинг". – 2005. – №12. 4. Закон України "Про фінансовий лізинг" // www.rada.gov.ua 5. Закон України "О налогообложении прибыли предприятий"//www.rada.gov.ua

Гриценко Р. Р.

УДК 796.5:332.1

РОЗВИТОК ТУРИЗМУ: РЕГІОНАЛЬНІ АСПЕКТИ

Регіональна туристична політика в багатьох країнах світу набуває все більшого значення, оскільки державі із центру не завжди вдається ефективно вирішувати різні локальні завдання і проблеми. Досвід Польщі, Австрії, Іспанії, Греції засвідчує позитивні результати такого поділу влади, оскільки місцеві органи управління швидше вирішують виникаючі проблеми, ефективніше використовують можливості регіону, повніше враховують потреби місцевих жителів, особливості розміщення туристичних ресурсів, а також можливі ризики в цій діяльності.

Метою роботи є розробка підходів до обґрунтування регіональних аспектів розвитку туризму.

Дослідженню проблем регіональної політики в різних сферах і туризму, зокрема, присвячені праці зарубіжних та вітчизняних вчених. Останнім часом спостерігається збільшення інтересів до цієї сфери з боку практиків і науковців. Підвищення ролі туризму в суспільстві пояснюється здатністю забезпечити великою кількістю робочих місць, залучати значні кошти до бюджетів регіонів і країн, ефективно впливати на розвиток інших галузей економіки, сприяти політичній та соціально-культурній стабілізації.

Із прийняттям нової редакції Закону України "Про туризм" [1], Постанови Кабінету Міністрів України "Про затвердження Державної програми розвитку туризму на 2002 – 2010 роки" [2] та інших законодавчих актів важливого значення набуває їх адаптація до реальних умов і виконня передбачених положень. Викладене вище визначає актуальність й вибір теми та мети цієї статті.

У дослідженнях В. А. Квартальнова та І. В. Зоріна [3, с. 33] констатується, що у змісті поняття "регіональний туризм" переплітаються два аспекти – географічний і соціально-економічний. Перший відображає просторовий розподіл рекреаційних ресурсів, обсяг рекреаційних потреб місцевого населення і ступінь їх задоволення в конкретному районі, а також можливості для залучення зовнішніх туристських потоків на певну територію. Другий показує рівень рекреаційної освоєності території, що зумовлює місце на вітчизняному і світовому туристському ринку, і соціально-економічні умови, які спроможні стимулювати або стримувати розвиток туризму. Тобто в першому аспекті йдеться про передумови розвитку туризму, а в другому – про результат використання цих передумов.

Аналізуючи дослідження передумов розвитку туризму в певному регіоні, можна зробити висновки про існування різних підходів до цієї проблеми. Але більшість дослідників схилиються до думки,

© Гриценко Р. Р., 2008

що основними передумовами є потреби, які згодом трансформуються в попит, туристичні ресурси а також економічні можливості. Ці передумови взаємопов'язані між собою і кожна з них має свою специфіку. Так, туристичні потреби можуть формуватися в одних регіонах, місцевостях та країнах, реалізуватися в інших із звичними природними, культурно-історичними і техногенними ресурсами, які, у свою чергу, повинні бути добре освоєні, представлені та забезпечені належною інфраструктурою. Крім зазначених факторів, важливе значення мають екологічна, політична ситуація, туристично-географічне положення регіону, рівень інформаційного забезпечення тощо.

До будь-якого регіону, з точки зору туризму, ставляться особливі вимоги щодо наявності природних і культурно-історичних ресурсів та їх поєднання, наявності інфраструктури та її якості тощо.

Варто зазначити певні проблемні питання, що стосуються управління туристичною сферою регіону. Оскільки розміщення туристичних ресурсів, а відповідно, і закладів часто не збігається із адміністративними межами певного району, міста, області, то необхідно визначити: хто дійсно реально повинен управляти та нести відповідальність за охорону туристичних ресурсів і взагалі туристичну діяльність у певному регіоні.

Звичайно не в усіх регіонах України туризм може мати стратегічне значення. Оскільки він здатний до перерозподілу доходів на міжнародному, регіональному, державному та місцевому рівнях, то тим самим може впливати на вирівнювання соціально-економічного розвитку регіонів. Більш промислово розвинуті райони, як правило, мають вищий середній прибуток на душу населення. Виїжджаючи відпочивати в іншу місцевість, населення таких районів вивозить значну частину своїх доходів.

До способів і методів удосконалення регіонального туризму можна віднести:

розробку регіональних та місцевих програм розвитку туризму;

формування механізму державного, місцевого та приватного фінансування цієї діяльності;

розробку заходів щодо стимулювання певних суб'єктів туристичного підприємництва;

удосконалення системи підготовки кадрів, нормативного регулювання стандартизації і сертифікації туристичних послуг.

Таким чином, з метою виходу України на міжнародний туристичний ринок варто розробити і реалізовувати державну й регіональну туристичну політику, яка б передбачала, з одного боку, унікальність сфери туризму, а з іншого – специфіку кожного регіону. Стратегічною метою регіональної туристичної політики повинно бути суттєве підвищення життєвого рівня населення регіонів на основі якісного поліпшення використання їх туристичного потенціалу.

Література: 1. Закон України "Про внесення змін до Закону України "Про туризм" №1282 від 18.11.2003 р. // Урядовий кур'єр. – 2003. – №244. – 25 грудня. – С. 15 – 22. 2. Постанова Кабінету Міністрів України "Про затвердження Державної програми розвитку туризму на 2002 – 2010 роки" №583 від 29 квітня 2002 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – №18. – Ст. 935. – С. 143 – 154. 3. Менеджмент туризма: Туризм і отраслевые системы: Учебник / Под ред. Н. А. Трапезникова. – М.: Финансы и статистика, 2001. – 272 с.

Секція 2

Стан демографії та екології в регіоні

УДК 314.7

Джурабоева З. Ш.

ПРОБЛЕМА НЕЗАКОННЫХ МИГРАЦИЙ НАСЕЛЕНИЯ

Актуальность темы определяется тем, что торговля людьми влияет не только на экономику страны, но и на всемирную экономику. На данном этапе это проблема стала мировой. Это и определяет актуальность темы. Цель работы заключается в том, чтобы исследовать причины распространения рабства, влияние на экономику и найти способы решения этой проблемы не только на уровне страны, но всего мира.

Украина — это страна-источник в отношении женщин и девушек, продающихся в страны Европы и Ближнего Востока для целей сексуальной эксплуатации, и в отношении мужчин, являющихся объектом продажи в Европу и Северную Америку для использования их принудительного труда. Украина также является важной страной транзита для азиатских и молдавских жертв, являющихся объектом торговли в западных направлениях. В Украине отмечалось увеличение масштабов торговли детьми, особенно сиротами, за последний год.

© Джурабоева З. Ш., 2008

Ранее считалось, что число жертв торговли людьми в Европе в целом составляет 200 тысяч человек в год, однако только эти три страны вместе с Румынией и Болгарией, по оценке экспертов, поставляют туда, как минимум, 225 тысяч "рабов". Эксперты утверждают, что истинные масштабы торговли людьми в этих странах гораздо выше, так как жертвы сексуальной эксплуатации предпочитают не афишировать свои трагедии. Украина, Беларусь и Молдова стали основными поставщиками "рабов" в Европу. К таким выводам пришла Международная организация по миграции (МОМ). Современные работорговцы продают "живой товар" для тяжелых работ на фермах, заставляют заниматься проституцией и попрошайничеством, а также втягивают в преступный мир. По данным госдепартамента США работорговля относится к третьему по уровню прибыльности криминальному бизнесу после торговли оружием и наркотиками, ее доходы достигают \$32 млрд. в год [1].

Жертвами работорговли становятся не только женщины и дети, но и мужчины. Жертвами могут стать, скорее всего, молодые женщины без высшего образования, не имеющие стабильной прибыли или работающие в сфере развлечений и в модельном бизнесе.

Рабов используют в трудовой, сексуальной эксплуатации, а также в порнографии. Не менее прибыльной разновидностью работорговли является торговля органами. По сравнению с другими видами работорговли органы приносят быстрее прибыль и требуют минимальных издержек. Например, для вывоза человека необходимо потратить средства на подделку документов, на содержание для сохранения товарного вида. Также существует вероятность того, что жертву будут искать знакомые, правоохранительные органы. Со стороны жертвы могут быть попытки побега, совершение суицида, что влечет за собой дополнительные издержки.

Основными причинами торговли людьми являются нестабильная экономическая ситуация в стране, невозможность устроиться на хорошо оплачиваемую работу, высокий уровень безработицы, несостоятельность законодательства, незнание населением собственного права. Многие люди становятся работорговцами, так как этот бизнес не требует начального капитала, приносит быстрый и хороший доход. Риск быть пойманным минимальный на территории Украины.

Во многих странах мира жертвы работорговли опасаются обращаться к властям за помощью, поскольку им может грозить тюремное заключение или депортация из страны. Торговцы людьми находят потенциальных жертв различными способами. Они дают объявления в средствах массовой информации, предлагая хорошую работу с высоким заработком. Они пользуются услугами мошеннических рекрутинговых, модельных, брачных агентств, бюро путешествий.

По всей территории Украины замечена особая тенденция перемещения граждан отдельных областей в определенные страны. Например, жители Западной Украины чаще всего едут в Италию, Португалию и Испанию, а южане отправляются в Турцию, Арабские Эмираты, Израиль, Сирию и Македонию. Таким образом, особу с восточных областей можно легко вывезти в Москву, а оттуда продать в любую точку планеты.

Наблюдается тенденция того, что большая часть рабов вывозится из Западной Украины и слаборазвитых регионов Восточной Украины. Этот факт объясняется тем, что именно Запад страны имеет менее развитую промышленность, что приводит к дефициту рабочих мест. К наиболее проблемным областям относятся Винницкая, Житомирская и Луганская области [2].

Также причиной распространения работорговли является острая криминальная обстановка в регионе. Промышленный Донбасс правоохранительные органы всегда считали криминальным регионом. Так, Кривой Рог основан бывшими заключенными, которых отправляли на вредное производство. И рабочие оседали здесь, создавали семьи. Может быть именно поэтому город занимает особое место в списке наиболее криминальных населенных пунктов Украины.

Особое место в торговле людьми занимает Автономная Республика Крым, так как основная часть населения занимается сезонной работой. Отсутствие заработка в остальное время подталкивает людей к торговле людьми. Некоторые люди добровольно соглашаются на вынужденное рабство для того, чтобы просто выжить.

Решение проблемы рабства в Украине только начинает рассматриваться и находится в раздольном состоянии:

1. Украине необходимо решить иммиграционную проблему, так как весь транзит рабов из Азии в Европу проходит через нее.
2. В законе Украины отсутствует статья о рабстве, оно идет наравне с похищением.
3. Украине необходимо привлечь больше капитала в развитие промышленности.
4. Украине необходимо создать большее количество рабочих мест.
5. Украине необходимо проводить ознакомительную политику среди населения.
6. Украине необходимо проводить политику по устранению коррупции в правоохранительных органах.

На данном этапе Кабинет Министров Украины утвердил государственную программу противодействия торговле людьми на период до 2010 года. Об этом журналистам заявил министр по делам семьи, молодежи и спорта Виктор Корж после окончания заседания Кабмина.

Литература: 1 <http://www.delo.ua/news/economic/ukraine/info-23548.html>. 2 <http://blik.net.ua/content/view/full/10565/143/>. 3 <http://usinfo.state.gov/russian/index.html>.

ДЕМОГРАФІЧНИЙ ПАРАДОКС УКРАЇНИ

На сьогодні проблема перенаселення гостро стоїть у всьому світі. Населення Землі збільшується у геометричній прогресії і тому перед світом виникають проблеми нестачі житла та продовольчі кризи, люди своєю кількістю можуть витіснити та знищити інші живі організми, а заповнивши всю Землю, вичерпати всі її природні ресурси. Але не всі країни розвиваються та прогресують, не дивлячись на те, що населення світу стрімко зростає, існує ряд країн, де природний приріст населення зменшується, до таких країн належить і Україна, причому можна зазначити, що вона займає одне з провідних місць за скороченням природного приросту населення [1, с. 10 – 11].

Щоб зобразити природний рух населення можна побудувати статеву-вікову піраміду, що графічно зобразить розподіл населення за віком і статтю.

Типова схема статево-вікової піраміди для країн з високим природним приростом населення має форму перевернутої лінійки (рис. 1). Смуги розташовані одна над одною із зростанням віку. Ліворуч від осі графіка – кількість чоловіків, праворуч – жінок. При тривалому збільшенні природного приросту населення нижні частини піраміди завжди довші, ніж наступні за віком її частини. Для України, де різко скорочується природний приріст населення, основа піраміди коротша, ніж будь-якої іншої вікової групи (аж до 55-річного віку) (рис. 2) [2, с. 29]. Піраміда також ілюструє значне переважання жіночого населення у старшому віці, а чоловічого – в молодшому, зростання смертності в кризові періоди. Велике звуження в середній частині піраміди, що збігається з цифрами вікової групи 61 – 66 років, — результат скорочення народжуваності під час і після Другої світової війни. Друге вище звуження (вікова група 72 – 73 років) пояснюється голодомором 1932 – 1933 рр. В самій основі піраміди помітне формування великого звуження, що відображає сучасне скорочення природного приросту. Взагалі великих втрат населення України зазнало під час подій голодомору 1932 – 1933 рр., сталінських репресій, а у Другій світовій війні відсоток втрат українців був найвищим у Європі [3, с. 77].

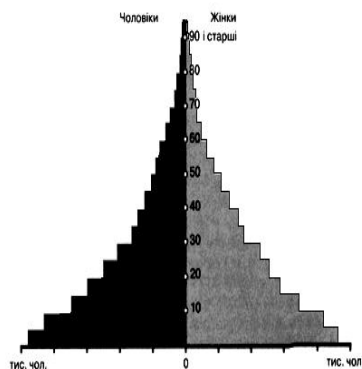

Рис. 1. Звичайний вигляд статево-вікової піраміди країни з тривалим і високим природним приростом

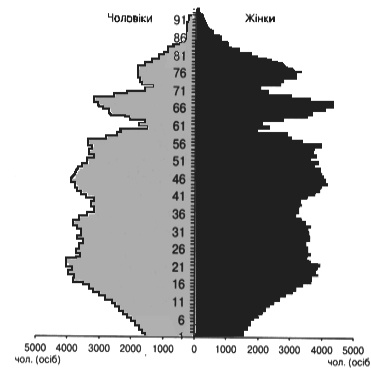

Рис. 2. Статево-вікова піраміда населення України

В останні десятиліття приріст населення в Україні різко скорочується. Тепер Україна має найнесприятливіші показники демографічної ситуації у світі. Ще зовсім недавно можна було пишатися тим, що "Нас 52 мільйони", а сьогодні населення України становить 47 мільйонів.

Висока смертність та її прискорене зростання пояснюється двома основними причинами. По-перше, низькою народжуваністю, що врешті-решт призводить до збільшення людей старшого віку. По-друге, швидким зростанням захворювань, які важче виліковуються. В окремих областях на високу смертність та її швидке зростання впливають наслідки чорнобильської катастрофи.

В Україні на несприятливий загальний показник смертності безпосередньо впливає висока дитяча смертність. Дуже швидко збільшується смертність працездатного населення. Зрозуміло, що скорочення смертності – одна з найважливіших і пріоритетних проблем, якій необхідно приділяти належну увагу.

Причин, що призвели до надзвичайно низької народжуваності та високої смертності, багато. Вони поділяються на демографічні (народжуваність, смертність), соціально-економічні (рівень життя, зайнятість, економічна стабільність та її перспективи тощо) та інші. Окремо виділяють чинники прямої дії (зростання кількості пізніх шлюбів, розлучень, дитячої смертності тощо) і причини опосередкованої дії (зниження життєвого рівня, зростання злочинності тощо). Причому на даному етапі всі чинники зумовлюють скорочення кількості (депопуляцію) населення і погіршення його вікової

структури. За прогнозами депопуляція населення України ще певний час триватиме, а за найпесимістичніми вже в 2050 р. населення України складатиме 26 млн. чоловік.

Скорочення народжуваності в Україні часто пояснюють низьким рівнем добробуту людей. Безсумнівно, що ця причина має певний вплив на народжуваність, але вона далеко не єдина. Відомо, наприклад, що в більшості небагатих африканських та інших країнах світу народжуваність у 4 – 5 разів вища, ніж в Україні. За народжуваністю Україна посідає одне з останніх місць у світі [2, с. 33 – 35].

У результаті погіршення демографічної ситуації в сільських місцевостях України створюється загрозлива ситуація з працевлаштуванням у сільськогосподарському виробництві. Ця проблема має загальнодержавне значення.

Також особливе значення в демографічному становищі країни становить міграція. Істотний вплив на інтенсивність і територіальні напрями міграцій мають труднощі, які виникли в Україні у зв'язку з переходом до ринкових відносин. Невисокий життєвий рівень населення держави призвів до зростання сезонних міграцій з метою заробітку. Крім того, з України почало виїжджати на постійне проживання за кордон значно більше людей, ніж приїжджати із зарубіжжя, крім того, в Україну прибували особи здебільшого старшого віку, виїздили з неї люди досить високого освітнього рівня, в основному молоді чоловіки. Переломним у цьому відношенні став 1994 р., коли вперше за тривалий час з України емігрувало на 143 тис. чоловік більше, ніж іммігрувало. В наступні роки також спостерігається значне від'ємне сальдо міграцій. Причини, що призводять до еміграції населення з України, багато. Це невисокий матеріальний рівень життя більшості її громадян, бажання з'єднатися з родинами, переїзд на батьківщину чоловіка чи дружини тощо. Крім міждержавних, в Україні спостерігаються внутрішньодержавні міграції. Останнім часом жителі Донбасу і Львівсько-Волинського басейну переїжджають до інших регіонів, що пояснюється скороченням робочих місць у зв'язку із зниженням видобутку вугілля і закриттям шахт. Окрім цього, зменшується частка сільського населення через те, що більшість молоді намагається переїжджати до міст [3, с. 82 – 83].

Отже, погіршення демографічної ситуації в Україні відбувається за рахунок як зниження природного приросту, так і міграційного відпливу людей. Україна має дійсно гостре питання, пов'язане з кількістю населення. Досить погане екологічне становище, забруднення промислових міст також несприятливо впливає на загальне демографічне становище. Держава неодноразово намагалася покращити становище з народжуваністю в Україні. Були впроваджені грошові допомоги за народження дитини, багатодітним сім'ям, іпотечне кредитування на житло молодим сім'ям. Заохочувалося усиновлення. Поки що рано казати про результати цих заходів, але через кілька років можна буде робити висновки. А взагалі демографічне становище в будь-якій країні залежить від економічного розвитку країни і тому, щоб покращити народжуваність і скоротити смертність, необхідні комплексні дії пов'язані з покращенням всіх аспектів життя людини, що об'єднує в собі як економічний так і соціальний розвиток держави.

Література: 1. <http://observer.sd.org.ua> 2. <http://www.myukraine.info/uk/country/people/demography> 3. <http://www.news.mta.ua>

Логонова Е. С.

УДК 314.18 (477)

ФАКТОРЫ, ВЛИЯЮЩИЕ НА ДЕМОГРАФИЧЕСКУЮ СИТУАЦИЮ В УКРАИНЕ

Украина на грани вымирания. С каждым годом показатель смертности населения не падает, а растет. Сейчас это реальная угроза, которая нависла не только над Украиной, но и рядом других стран. Поэтому тема данной работы является актуальной. Цель работы заключается в проведении анализа демографической ситуации в Украине выявить те факторы, которые влияют на ее изменение. Эту проблему исследовали такие современные демографы, как И. А. Гундаров, Б. Ц. Урланис и др.

Средняя продолжительность жизни в Украине составляет 67,5 лет. Одной из причин сокращения продолжительности жизни является распространение в стране СПИДа. Неумолимая статистика показывает, что каждый месяц от СПИДа умирает около 200 человек. По показателю распространения ВИЧ-инфекции Украина занимает лидирующие позиции среди стран Европы и Центральной Азии.

Несмотря на профилактические работы, тенденция заражения людей от 20 до 40 лет не уменьшается. Большую роль играет передача СПИДа через кровь. Чаще всего это происходит с

© Логонова Е. С., 2008

инъекционными наркоманами, поэтому наркомания занимает высокое место в углублении демографического кризиса. Хотя количество наркоманов снижается, но все же, по данным МЗ Украины, 65% инфицированных ВИЧ являются потребители инъекционных наркотиков [1].

Специалисты Украинского центра профилактики и борьбы со СПИДом в МЗ Украины составили неутешительный прогноз на 2010 год. Исходя из их прогноза, общее количество смертей от СПИДа с начала эпидемии составит 459,39 тыс. человек; ежегодная смертность к 2010 году — 90 тыс. человек в возрасте от 25 до 34 лет [1]. Средняя продолжительность жизни снизится на 2 – 4,3 года.

Начиная с 2007 года и на сегодняшний день рождаемость повысилась. Да, разница между смертностью и рождаемостью сократилась, но она еще достаточно высока. Если в 2006 году на обычном, среднестатистическом участке детской поликлиники было 30 новорожденных детей, то сейчас этот показатель вырос в 2 раза — 60 детей.

Государство предусматривает денежную выплату за новорожденного ребенка. Это положительно повлияло на деторождаемость. Но ведь большую роль играет фактор здоровья этого ребенка. Каким он рождается?

Вернемся к среднестатистическому участку, который обслуживает детская поликлиника, из 60 новорожденных только 10 абсолютно здоровы.

Каковы же причины этого? Педиатры называют две. Во-первых, это вредные привычки. Практически все будущее родители и настоящие курят, употребляют спиртные напитки, даже наркотики. Тенденция идет к тому, что все больше девушек начинают курить, употреблять спиртные напитки. Это приводит к необратимым последствиям, которые потом выражаются в виде патологий, неизлечимых болезней у новорожденных.

Во-вторых, это плохая экология. Украина пережила одну из самых ужасных катастроф – Чернобыльскую аварию.

Усугубляет положение и то, что практически все производство, связанное с вредными выбросами в атмосферу, сосредоточено на Востоке и Юге Украины. Самый весомый "вклад" в загрязнение окружающей среды ежедневно вносят предприятия Донецкого и Приднепровского районов.

Много вреда наносят выхлопные газы автомобилей (выбрасывают в атмосферу большую массу свинца), а их количество с каждым днем растет, промышленные предприятия дают очень много пыли, магния и кремния. Эти соединения не токсичны, но они уменьшают прозрачность атмосферы.

Что касается Харькова, то на 1 харьковчанина приходится 46 килограмм вредных веществ, выбрасываемых в атмосферу за год. Из-за этого очень распространены болезни органов дыхания, астма, различные виды аллергии, сердечнососудистые заболевания, болезни печени, желчного пузыря, органов чувств. После проверки экологической ситуации города Харькова и области комплексная оценка результатов была определена как неблагоприятная.

Перечисленные выше факторы отрицательно сказываются на здоровье людей и приводят к сокращению продолжительности жизни населения.

Государство проводит ряд мер для повышения уровня рождаемости. Это денежные выплаты. Сразу при рождении ребенка выплачивается одноразово 5 тысяч гривен, а потом каждый месяц по 1 500 гривен. Предусмотрены специальные комиссии, которые следят за тем, чтобы полагаемая ребенку сумма денег тратилась именно на ребенка.

Наука не стоит на месте, поэтому существуют специальные институты искусственного оплодотворения, которые пользуются популярностью у бесплодных пар, а такими является каждая десятая пара.

Для того чтобы преодолеть эпидемию СПИДа, необходимо проводить всевозможные профилактические работы, объяснять, что надо регистрироваться инфицированным для получения детальной статистики и наблюдать зараженных людей, ведь официальная статистика сильно отличается от неофициальной.

Как было сказано выше, экологическая ситуация в Украине оставляет желать лучшего. Для ее улучшения необходимо развивать нетрадиционные источники энергии. Так, в Крыму успешно развивается одна из таких станций по превращению энергии ветра в электрическую.

В Европе, для улучшения экологической ситуации, введена знаковая система для машин. Каждая машина проходит соответствующий осмотр и ей либо выписывается пропуск для проезда по всему городу, по окраине или вообще запрещается. Возможно, введение такой системы необходимо и в наших городах.

В каждом городе Украины есть огромные свалки мусора, которые делают свой "вклад" в ухудшение экологии, поэтому необходимо создать заводы по утилизации мусора. Во-первых, появятся новые рабочие места. Во-вторых, мусор не будет ухудшать экологию.

Каждый человек должен знать и понимать, что уничтожая экологию, он уничтожает и себя самого и окружающих его людей.

Литература: 1. www.helpme.com.ua. 2. Защита окружающей среды. – К.: ДП Маршалл Кавендиш Украина, 2004. – 248 с. 3. www.aidsalliance.kiev.ua.

ПРОБЛЕМА ВИСОКОГО РІВНЯ ДИТЯЧОЇ СМЕРТНОСТІ В УКРАЇНІ

Україна в наш час перебуває у стані демографічної кризи. Показники смертності набагато перевищують показники народжуваності. Загальний коефіцієнт приросту населення – від’ємний. Ми можемо спостерігати тенденцію депопуляції населення. Великим є відсоток людей пенсійного віку, що значно скорочує трудовий потенціал країни. Збереження таких тенденцій розвитку не провіщає нам світлого майбутнього. Депопуляція та зниження частки працездатного населення може викликати багато політичних та економічних зіткнень, до яких відносимо руйнацію систем пенсійного та соціального забезпечення, що будуються саме на коштах, отриманих від сплати податків. Фактично молодь годує старих людей. Також слід зазначити, що дуже актуальною на даний момент є проблема високого рівня дитячої смертності. Смертність дітей віком до одного року в Україні значно перевищує європейські показники. Це питання потребує термінового вирішення, тому необхідно зупинитися на ньому для більш детального вивчення.

З 2007 року в країні діють нові стандарти визначення життєздатності дитини. Відтепер повноцінною людиною вважають плід, який народився на 22 тижні вагітності та важить 500 грамів. Це нововведення, звісно, вплинуло на ріст рівня смертності по Україні. Але не можна вважати цей факт основною причиною зазначеної проблеми.

Згідно з даними комітету статистики України кількість померлих дітей віком до 1 року з 2004 по 2007 роки збільшилась на 1 164 особи (рисунок) [1].

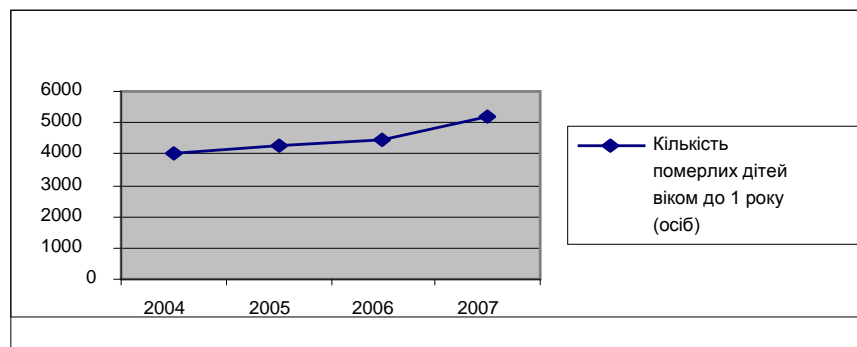

Рис. Статистика померлих дітей віком до 1 року за 2004 – 2007 роки

Спостерігається динаміка рівня дитячої смертності. Беручи до уваги цю інформацію, можна очікувати на збільшення показників 2008 року.

За статистикою 83,6% причин дитячої смертності формуються на етапах вагітності, пологів та післяродового періоду. 28% всіх новонароджених зі слабким здоров'ям. Взагалі 5% всіх дітей народжуються недоношеними. У кожного десятого з них – проблеми зі здоров'ям [1].

За даними 2007 р. з 5 188 померлих дітей 2 503 дитини померли за причини окремих станів, що виникають у перинатальному періоді, а 1 327 дітей за причини природжених вад розвитку, деформації та хромосомних аномалій.

Ознайомившись з причинами високого рівня дитячої смертності в Україні, потрібно визначити фактори, які його спричиняють. Виходячи з причин смертності, найбільше дітей померло в перинатальному періоді, який починається з 22-го повного тижня вагітності (в цей час в нормі маса тіла плода становить 500 г) і закінчується після 7 повних днів життя новонародженого (168 годин після народження). Основним чинником такої ситуації є недостатнє фінансування педіатрії. На оснащення одного місця для догляду за дитиною, що народилася з малою вагою, за підрахунками лікарів, необхідно 1 мільйон 600 тисяч гривень. Такі гроші батьки, звісно, заплатити не в змозі. Також потрібно придбати матеріали одноразового використання, такі, як рукавички, катетери, соски. В деяких областях України спостерігається нестача медичного персоналу. Витрати бюджетного фінансування на педіатрію найнижчі в медицині. Вони в тридцять разів нижчі, ніж у країнах ЄС [2].

Іншою причиною, що спричиняє великий відсоток смертності є природні вади розвитку, деформації та хромосомні аномалії. Чинниками цих проблем є складна екологічна ситуація в Україні та соціальна криза. Дуже високим є рівень забрудненості навколишнього середовища. За даними Центральної геофізичної обсерваторії найбільша забрудненість повітря в Одесі, екологічно небезпечними також вважають Дніпродзержинськ та міста Донбасу. В Донецькій області найбільша кіль-

кість викидів шкідливих речовин до атмосфери 15,7 тон на 1 кв. км [1]. Також слід зазначити, що саме в наш час будуть спостерігатися наслідки трагедії на Чорнобильській АЕС. "Люди, котрі зараз вступають у дітородний вік, у період внутрішньоутробного розвитку отримали велику кількість радіонуклідів, і це неминуче вплине на їх репродуктивну функцію", – прогнозує завідувач дитячим відділенням "Охматдиту" М. Голубчиков [3]. У наш час на рівні з екологічною кризою гострим є питання деградації молодого населення. Значної поширеності набуває паління, алкоголізм, наркоманія. Рівень поширеності наркотиків серед підлітків та молоді зростає, збільшується ризик ВІЛ, СНІДу та інших небезпечних хвороб, що передаються статевим шляхом. За статистикою серед жінок у дітородному віці палить кожна 3 – 4 жінка. В Україні проживають 700 тис. залежних від алкоголю громадян [1].

Звісно, робиться все можливе для зниження показників дитячої смертності. В країні проводяться різні благодійні акції для придбання якісного медичного обладнання. В результаті проведених благодійних акцій протягом шести місяців 2007 року зібрано понад 350 тис. грн., закуплене і передано комплекти медичного обладнання для реанімаційних відділень Дніпропетровської, Полтавської і Херсонської обласних дитячих клінічних лікарень. Але одноразова допомога не може вирішити всієї проблеми [4].

Отже, високий рівень дитячої смертності зумовлений глобальними причинами, а саме: економічною, екологічною та соціальною кризами. Тому можна зробити висновок, що зростання цього показника є неминучим, доки в країні не настане відносна стабільність та не будуть покращені екологічна й соціальна ситуації.

Література: 1. <http://www.ukrstat.gov.ua>. 2. <http://www.demoscope.ru>. 3. <http://www.podrobnosti.com.ua>. 4. <http://www.plast.org.ua>.

УДК 504.03 (477.7)

Сторублевцева А. С.

ЭКОЛОГИЧЕСКИЕ ПРОБЛЕМЫ КРУПНЕЙШИХ РЕК, ЧЕРНОГО И АЗОВСКОГО МОРЕЙ

Сегодня из-за грубых нарушений человеком на протяжении последних десятилетий всех правил и принципов рационального природопользования экосистема Днепра целиком деградировала, нарушены все вертикальные и горизонтальные связи между биотическими и абиотическими элементами. Основными причинами сложившейся кризисной ситуации являются: строительство на Днепре каскада водохранилищ, которые полностью изменили динамику стока, крупномасштабные мелиорации, строительство ряда крупных промышленных комплексов в бассейне, огромные объемы водозабора для промышленности и орошения, чрезвычайно сильное загрязнение. По этим же причинам деградировала и экосистема Днестра, где также вымерли ценные рыбы, на дне аккумулируются большие количества терригенных отложений тяжелых металлов, радионуклидов, гумусовых веществ, эродируют берега.

Из Днепра для промышленных нужд и нужд сельского хозяйства ежегодно отбирают около 15 млрд. м³ воды, а в атмосферу бассейна Днепра выкидывается около 10 млн. тонн газопылевых выбросов. Ежегодно с разными стоками (дождевыми и тальными водами) в Днепр и водохранилища попадает около 500 тысяч тонн азотных соединений, 40 тыс. т фосфорных, 20 тыс. т калийных, 1 тыс. т железа, 40 т никеля, 2 т цинка, 1 т меди, 0,5 т хрома.

Искусственно речной режим Днепра был трансформирован в озерный. Водообмен резко замедлился, создались зоны застоя (замора). Кроме этого водохранилища, значительно ухудшили окружающую среду (поднялся уровень грунтовых вод далеко от берегов, усилилось засоление почв, почти в 10 раз увеличился объем подземного стока, а вместе с ним значительно увеличился уровень загрязнения подземных вод, особенно в нижней части бассейна; изменился водно-солевой режим почв в зонах ирригации, снизилось содержание гумуса, усилилась эрозия береговой зоны). Такие же негативные явления характерны и для бассейна Днестра. Огромный вред водоемам его бассейна причиняют очень грязные (пестициды, нитраты) стоки с полей, выбросы промышленных предприятий.

Очень опасным явлением является постоянное повышение уровня радиационной загрязненности донных отложений Днепра, особенно Киевского водохранилища, а также быстрое накопление в илах Днепродзержинского и Днепропетровского водохранилищ большого количества железа, цианидов, хлоридов, хрома, меди, кобальта, свинца, цинка, кадмия, фенолов, нефтепродуктов. Днепр утратил способность к самоочищению [1, с. 250].

© Сторублевцева А. С., 2008

В очень тяжелом экологическом состоянии пребывает Азовское море, без преувеличения – это зона экологической катастрофы. 45 лет тому назад в нем вылавливали рыбы в 35 раз больше, чем в Черном море, в 12 раз больше, чем в Балтийском. В бассейне раньше водилось 114 видов рыб и общий вылов в лучшие годы превышал 300 тыс. т в год. Из них большая часть – ценные промысловые породы. Сегодня же выловы рыбы упали в шесть раз, а вылавливаемая рыба отравлена ядохимикатами настолько, что употреблять ее опасно для здоровья.

Воды Азова когда-то славились целебными свойствами, но в результате антропогенного загрязнения в 1987 году концентрация в них пестицидов выросла в 20 раз. Сегодня в донных отложениях моря содержание ядохимикатов, тяжелых металлов намного превышает норму [2, с. 265].

Экологическая ситуация в Черном море не намного лучше. Пока еще его спасают размеры и глубина. Как упоминалось выше, и в этот бассейн воды Днепра, Южного Буга, Днестра, Дуная ежегодно выносятся миллионы кубометров стоков, загрязненных огромным количеством токсических веществ. Имеют место крупные объемы загрязнения шельфовых зон бытовыми, канализационными стоками, связанными с индустрией туризма и рекреации. По этой причине в последние годы неоднократно закрывались пляжи Ялты, Феодосии, Евпатории, Алушты, Одессы. Именно по причине возникновения больших объемов грязных терригенных отложений в прибрежных районах северо-западной части Черного моря все чаще случаются заморы. В этом же регионе в связи с развитием разработки подводных нефтегазовых месторождений активизировалось загрязнение воды нефтепродуктами [2, с. 260].

В последние годы значительно повысилось в водах моря и донных отложениях содержание радионуклидов. Из-за нарушений регионального гидродинамического, гидрохимического и теплового балансов водных масс моря постепенно поднимается граница насыщенных сероводородом глубинных вод моря, и теперь она уже достигла глубины 80 – 100 метров, раньше была на глубинах 150 – 200 метров.

Резко ухудшилась ситуация в лиманах, заливах и водохранилищах. Огромную опасность представляют собой припортовые мощные заводы и Южный порт около Одессы, где производятся и концентрируются большие объемы жидкого аммиака, функционирует мощный аммиакопровод Одесса-Тольятти. Это очень ядовитое вещество перевозится танкерами емкостью до 50 – 120 тыс. тонн. Авария на заводе или одном таком танкере приведет к тяжелейшим экологическим и экономическим последствиям [3, с. 369].

Литература: 1. Билявский Г. А. Основы экологических знаний. Учебник / Г. А. Билявский, Р. С. Фурдуй. – К.: Лыбидь, 1997. – 288 с. 2. Голиков А. П. Вступление в экономическую и социальную географию. Учебник / А. П. Голиков, Я. Б. Олийнык, А. В. Степаненко. – К.: Лыбидь, 1997. – 320 с. 3. Масляк П. О. География Украины / П. О. Масляк, П. Г. Шищенко. – К.: Зодиак-ЭКО, 2000. – 432 с.

Кобзар В. Г.

УДК 504.03 (477.83)

ЕКОЛОГІЧНЕ СТАНОВИЩЕ ЛІСІВ ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Лісогосподарський комплекс Львівської області є одним з важливих факторів, який суттєво впливає на стан довкілля. Від інтенсивності розвитку лісового господарства, способів його ведення залежить екологічний стан території. Тому наслідки діяльності в даній галузі мають суттєве значення не тільки в економічному плані, а й впливають на соціально-економічний стан регіону в цілому.

За останнє тисячоліття площа лісів суттєво зменшилась. Так, на початку I тис. н. е. фактично вся територія області була зайнята лісами, а вже в XV ст. лісистість склала близько 46%, на початку XX ст. – 23%. Відбулось також пониження верхньої межі лісу: раніше (приблизно 10 тис. років тому) верхня межа лісу сягала висоти 1750 – 1800 м, то сьогодні вона сягає 1 200 – 1 400 м [1].

На даний період також змінився породний склад лісів. Причиною цього стало використання твердолистяних порід для виробництва поташу, кораблебудування, дубильних речовин, а також палива. Крім того, Австро-Угорський уряд у 1882 році прийняв рішення про заміну букових насаджень смерековими, що призвело до зменшення таких порід як бук, явір, ясен [1, с. 13].

Не краща ситуація спостерігалась протягом XX ст. Значної шкоди лісовому господарству області було завдано двома світовими війнами і в період окупації Галичини Польщею.

© Кобзар В. Г., 2008

У процесі розвитку ліс породжує органічну масу, накопичуючи при цьому сонячну енергію, виробляє кисень, сприяє затриманню вологи на полях, регулює рівень води в річках, фільтрує воду, попереджує повені тощо. Ліс – найскладніше угруповання, що позитивно впливає на кліматичний стан місцевості, флору і фауну. Як найбільш могутній тип рослинного покриву і основний компонент біосфери, ліс має велике водоохоронне, ґрунтозахисне, санітарно-гігієнічне, рекреаційне, культурно-історичне значення.

Ліс – це санітар атмосфери. Встановлено, що більш ніж 60% кисню виробляє рослинність та її головний компонент – ліс. Листя та хвоя дерев, вловлюючи шкідливі речовини, очищує повітря. Так, на одному гектарі ялинового лісу на хвої осідає до 32 т пилу, соснового – до 36 т, букового – до 6 т [2, с. 57].

Ліси значно впливають на систему водорегулювання території. Це позитивний вплив на формування весняних повеней і паводків, а також його протиерозійна роль. Водоохоронна роль лісів проявляється в позитивному впливі на водний режим рік шляхом збільшення їх ґрунтового живлення, а також на водний режим ґрунтів. Встановлений прямий зв'язок між лісистістю території і величиною поверхневого стоку. На безлісній площі останній складає 65% річної суми опадів. При лісистості 10% поверхневий стік складає 25% всієї річної суми опадів, при лісистості 20% він зменшується до 14%, при 40% – знижується до 8 – 9%, а при лісистості 100% (тобто коли площа суцільно зайнята лісом) – складає лише 5%. Тому вчені вважають, що оптимальна лісистість на рівнинах повинна складати 25 – 30%, а в гірських районах – 30 – 35% [3, стр. 99].

Лісний покрив значно зменшує поверхневий стік, виключає глибоке промерзання ґрунту, його видування. Завдяки розвинутим кореневим системам ліси з глибоких шарів ґрунту виносять на поверхню мінеральні поживні речовини, які разом з органічними сполуками, розкладаючись за допомогою бактерій, сприяють підтриманню і підвищенню родючості земель.

Одна з важливих функцій – протиерозійна. Адже ерозія ґрунтів, розвиток ярів, зсувів і селів, повені і паводки викликаються різким зниженням лісистості. Ця захисна функція має особливе значення в горах, оскільки дерева, закріплюючи ґрунт корінням, оберігають його від змивів, лавин, зсувів, селів, утворенню гірських потоків, який становить небезпеку для розташованих нижче угідь. Механізм протизсувної дії полягає в тому, що ліси, споживаючи вологу, зменшують вологість ґрунтів, унаслідок чого процес зсуву послаблюється.

Важливу роль відіграють ліси як кліматорегулюючий фактор. Знаходячись на шляху руху циклонів з Атлантики, ліси Львівської області відіграють виняткову роль у затриманні, випаровуванні і перенесенні вологи. Тільки гірськими лісами щороку затримується і переноситься в інші регіони біля 3,2 тис. м³ вологи. Букові ліси затримують протягом року в Карпатах 25,1% кількості опадів, смерекові ліси – відповідно 36,9%. При збільшенні індексу лісистості на 1% середній річний стік у басейні річок збільшується на 9,4 – 11,9 мм [3, с. 12].

Проведені в Карпатах дослідження показують, що лісовий покрив удвічі поліпшує зарегульованість стоку річок і чотириразово зменшує максимальний стік. Найсприятливішим є гідрологічний режим на водозборах річок, де ліси віком понад 40 років покривають 65 – 75% площі [3, стр.189].

Протягом тривалого часу у високогір'ях Карпат внаслідок випасання худоби значно знизилась верхня межа лісів, які затримують талі води з полонин.

З веденням лісового господарства пов'язана еродованість ріллі та сільськогосподарських угідь, особливо на горбогірних та передгірських територіях області. Ступінь еродованості угідь на рівнинній території області коливається в межах 12,5 – 15,8%, на височинній – 26 – 59%, на гірсько-передгірній – 45 – 66% [3, с. 175].

Унаслідок ведення монокультурного лісового господарства породний склад лісів області змінився. У Прикарпатті, де домінували угруповання дуба звичайного, площа дубових лісів зменшилась до 18%. На місці зведених корінних лісів створено штучні біоценози.

Вирубування, випасання худоби, рекреаційна діяльність, створення монокультур, застосування хімічних засобів безпосередньо відобразилось на видовому складі рослинного і тваринного світу. Архівні дані та археологічні знахідки свідчать про те, що протягом 12 сторіч на території регіону повністю було знищено 8 видів диких звірів і 10 видів птахів. До тварин, що зникли, належать зубр, тур, тарпан, бобер, сарна, бабак.

Таким чином, екологічні проблеми розвитку лісогосподарського комплексу Львівської області накопичувались протягом кількох століть. Загальне зменшення лісистості, зміна складу породної структури лісів у результаті їх неефективного використання в минулому є причиною природних катаклізмів (повеней, паводків, зсувів та ін.). Тому основні завдання подальшого ведення лісового господарства повинні бути спрямовані на відтворення лісового покриву, стабілізацію лісових екосистем, відновлення їх ґрунтозахисних, водорегулюючих, кліматорегулюючих і рекреаційних факторів.

Література: 1. Генсірук С. А. Лісові ресурси України, їх охорона і використання. – К.: Наук. Думка, 1973. – 528 с. 2. Синякевич Н. М. Стимулювання еколого-економічної ефективності лесопольовання / Н. М. Синякевич, Ю. Ю. Туньця. – Львов: Изд. ЛГУ "Вища школа", 1985. – 176 с. 3. Ковальчук І. Регіональний еколого-географічний аналіз. – Львів: Б. в. 1997. – 440 с.

ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ ВІДХОДІВ

Велика кількість відходів є одним із найнебезпечніших факторів засмічення навколишнього середовища. На захоронення сміття, його зберігання чи переробку потрібно виділяти чималу площу земель та коштів. До відходів відносять – залишки сировини матеріалів, виробів чи продуктів, які утворилися в процесі виробництва чи споживання, а також товари, які втратили свої споживчі властивості [1, с. 204]. За джерелами виникнення їх поділяють на чотири види: побутові, промислові, будівельні та сільськогосподарські, загальна маса яких щороку дорівнює близько 1 млрд т.

Тому актуальною для населених пунктів є проблема утилізації комунальних відходів. Її намагаються вирішити 56 спеціалізованих автопідприємств і 650 цехів, задіяні більше 7,5 тисяч сміттєприбиральних машин і більше 35 тис. робітників. Але при всьому цьому обслуговується лише 52% населення країни [2]. Найчастіше відходи вивозять на спеціальні полігони, сміттєзвалища, де вони піддаються анаеробній деградації. Цей метод є традиційним і на 65% дешевший від інших. Також їх знешкоджують на сміттєспалювальних заводах (ССЗ) або після сортування відправляють на переробку.

В Україні існує близько 3500 сміттєзвалищ, площа яких складає понад 180 тис. га [2, с. 205]. Більшість з них працює в режимі перевантаження та мають застаріле обладнання, пропускаючи в землю та ґрунтові води фільтрати. Також існує і чотири ССЗ. Вони знаходяться в Києві, Севастополі, Харкові та Дніпропетровську. Сміттєспалювальні заводи вже давно не працюють на повну потужність, тому що фізично та морально застаріли. Ще одна причина, яка впливає на їх якість роботи – подорожчання газу, який використовують для спалення. Блакитне паливо намагаються економити, в результаті чого сміття не згорає повністю до стану шлаку, а просто обгорає [2].

В Україні є також підприємства з переробки відходів. Наприклад, "Чорноморполіграфметал" займається утилізацією упаковок з білої жерсті, отримуючи вторинне олово та практично чорну жерсть. Остання використовується в металургійній промисловості. Потужність одеського підприємства дозволяє переробити до 4000 т відходів на рік і отримати не менш 20 т олова. Це особливо цінно, тому що його не виробляють у нашій країні. А в Голосіївському районі Києва не так давно було відкрито завод з переробки відходів, до складу яких входять органічні складники. Він може переробляти більше 100 т сміття за 24 години на пальне (бензин, солярку) і цінні хімічні з'єднання (метанол та інші). З однієї т сміття утворюється близько 600 кг даних продуктів. ВАТ "Склотарний завод", що переробляє до 6 000 тонн склосировини за рік, виробляє різноманітні склобанки. Такі підприємства, як "Грант", "Роксана" та "Роква" збирають та переробляють відходи полімерних матеріалів [3].

До промислових же відходів відносять шлами, недогарки, шлаки, відходи текстилю, золу, пил, смоли та інші, які щороку складаються в поверхневих сховищах. Загальний обсяг відходів досягає 25 млрд т, із них близько 2% належать до категорії високотоксичних. Площа зайнятих земель становить близько 130 тисяч га. На квадратний кілометр виділеної території їх припадає понад 41 тис. т, а на одного жителя – 480 т. В Україні існує 2 754 полігони для промислових відходів, із загальним обсягом близько 2500 млн. м³. Близько 63% з них не відповідають санітарно-гігієнічним вимогам через ненадійну гідроізоляцію неналежності шляхів під'їзду та т. ін. Також існує 119 державних сховищ і більше ніж 4700 складів, де накопичено 22 тис. т пестицидів, що є небезпечними і підлягають знищенню [1, с. 206 – 207].

Промислові відходи не тільки складають, але ще й знаходять їм інше призначення. Наприклад, вугільні відходи використовують як енергетичну сировину (шляхом спалення або газифікації); отримують сірку, будівельні матеріали; при рекультивації земель. Золошлакові – використовують в виробництві пористих наповнювачів для легких бетонів, а також як засипку для установа основ для асфальтобетонних покриттів. Відходи залізної руди використовують для будівництва дамб, виробництва будівельних матеріалів (в основному як наповнювачі важких бетонів). Шлаки після виплавки металів використовуються в цементній промисловості та для виробництва шлакової вати. З розплавлених шлаків відливають каміння для доріг, жаростійкі плитки, труби тощо. Відходи пластмаси використовують для виробництва того ж самого продукту або для менш відповідального призначення. Якщо утилізують без сортування за типами пластмаси, то тоді відходи використовують для виробництва тари, сувенірів та іграшок. Вони є дуже стійкі й довговічні. Відходи гуми утворюються в результаті виробництва гумовотехнічних виробів, товарів народного споживання, в шинній промисловості. До них відносять використані покришки, гумове взуття, конвеєрні стрічки. Найбільш цінним компонентом гумових відходів є каучук. Не дивлячись на можливості переробки, значну частину гуми вивозять на смітники і спалюють, не враховуючи також екологічні наслідки. І це тоді, коли навіть зношені автопокришки складаються з 75% каучуку та інших цінних складників, при піролізі (400 – 450 С) яких можна отримати гумове мастило [4].

Що стосується будівельних відходів, то з них усього 10% йде на вторинну переробку, а решта опиняється на звалищах. Це призводить до навантаження довкілля і не економить матеріальні та енергетичні ресурси. За складом вони майже не відрізняються від первинних матеріалів і могли б

використовуватися для виробництва цементу, наповнювачів для бетону та т. ін. Але оскільки це займає багато часу та затрат, то на даному виді послуг спеціалізується мало підприємств. Яскравий приклад компанії, яка виконує роботу, починаючи з руйнування і закінчуючи готовою вторинною продукцією є "Техбудмеханіка" в м. Київ [5].

Сільськогосподарські ж відходи використовують для одержання тепла як добриво та для інших цілей. Наприклад, кров вбитих тварин, виноградні вижимки і цибулинну шкарлупу використовують максимум на 50 відсотків, хоча вони є дуже дешевим первинним матеріалом для виготовлення біологічно активних добавок, багатих на білки, мінеральні солі, вітаміни та вуглеводи.

Через те що багато людей навіть не усвідомлюють масштаби екологічної загрози, підприємства не хочуть займатися переробкою та утилізацією відходів, тому що це не приносить бажаного прибутку за короткий термін, на нас чекає не світле майбутнє. Адже усього 20% сміття використовуються як вторинні матеріальні ресурси, а інші потрапляють на захоронення. Якщо ми будемо прислуховуватися до думки спеціалістів, які розраховували, що вже на першому етапі правильної утилізації відходів в Україні за рік можна переробити майже 1 млн. т вторинної сировини і випустити продукції приблизно на 1 млрд грн., і намагатися щось для цього зробити, то можливо залишимо кращі умови існування для наших майбутніх поколінь.

Література: 1. Бойчук Ю. Д. Екологія і охорона навколишнього середовища: Навч. посібник / Ю. Д. Бойчук, Е. М. Солошенко, О. В. Бугай. – 3-тє вид., випр. і доп. – Суми: ВТД "Університетська книга"; / К.: Вид. дім "Княгиня Ольга", 2005 – 304 с. 2. <http://www.dt.ua/3000/3320/3205/>. 3. <http://www.eco-mir.com/cat12/page3/> 4. <http://www.ekomet.com.ua>. 5. <http://file.menr.gov.ua/>. 6. Білявський Г. О. Основи екології: теорія та практиcum. Навч. посібник / Г. О. Білявський, Л. І. Бутченко. – К.: Лібра, 2006. – 368 с.

УДК 314.18 (477)

Тертишна Л. С.

ДЕМОГРАФІЧНА КРИЗА В УКРАЇНІ

Останнім часом демографічна ситуація в Україні залишається однією з найактуальніших тем у суспільстві. Скорочення чисельності населення країни, його неухильне старіння, зниження тривалості життя і низький рівень народжуваності викликає велике занепокоєння держави та громадськості. Так, у рекомендаціях минулорічних парламентських слухань з даної проблеми було зазначено, що "глибока демографічна криза не тільки стала серйозним гальмом соціально-економічного розвитку України, а й загрожує її національній безпеці" [1, с. 21].

Переважаюча більшість науковців переконливо доводили, що причини демографічної кризи мають історичне коріння й накопичувались протягом тривалого часу. Це Перша і Друга світові війни, три голодомори (1921, 1932 – 1933, 1947), форсована індустріалізація, примусова колективізація, масові репресії 1930 – 1950-х рр., Чорнобильська катастрофа тощо [2, с. 5]. Серед проблем сучасної ситуації виділяють основні: різке зниження народжуваності, що не забезпечує навіть відтворення поколінь, посилення деформації шлюбно-сімейних процесів, низька (за європейськими мірками) тривалість життя населення України, високий рівень дитячої смертності та чоловіків працездатного віку, значна різниця в тривалості життя між чоловіками і жінками, міграційні втрати населення, розвиток нелегальної трудової міграції.

Чи поліпшиться ситуація, якщо підвищиться народжуваність й знизиться смертність? Розрахунки показують, що із збільшенням тривалості життя чоловіків до 78 років і жінок до 83 років, а народжуваності – до двох дітей на одну жінку, кількість населення можна стабілізувати лише до середини XXI століття, а потім зменшення стане неминучим [3, с. 10]. Є прогнози фахівців ООН, за якими населення України може скоротитись істотноше: до 2026 року – до 42 млн, а до 2050 року – навіть до 35 млн осіб. Якщо такі прогнози здійсняться, то не виключено, що Україна змушена буде вдається до імпорту робочої сили [4, с.122].

Необхідно звернути увагу на проблему безробіття, яка однаково актуальна як для чоловіків (53%), так і для жінок (56%). Матеріальні нестатки викликають напруженість у сімейних стосунках та обмеження витрат на виховання та навчання дітей, провокують батьків на пошук додаткового заробітку, що призводить до фізичного і психічного перевантаження та зменшує резерв вільного часу, необхідного для занять з дітьми. Сім'я як основна демографічна одиниця фокусує всі проблеми сучасності. Треба змінити свідомість людини. Потрібно готувати громадянина, патріота, але насамперед – сім'янина [3, с. 10].

Ситуація ускладнюється й тим, що в нашій країні загострилися екологічні проблеми, зумовлені техногенним навантаженням на довкілля, чинниками якого є шкода, що її завдають навколишньому середовищу крупні промислові підприємства, хімічні та енергетичні комплекси, великі маш-

таби у використанні пестицидів у сільському господарстві. До того ж забруднення повітряного і водного басейнів, а також ґрунтів негативно позначається на здоров'ї людей, ставить під загрозу життя прийдешніх поколінь [1, с.10].

Актуальність екологічної проблеми знайшла відображення в прийнятому ООН Порядку денному на XXI століття. Однією з головних передумов такого розвитку є забезпечення основних рівноваг у розвитку населення, господарства і природи, збалансованість економічного, соціального та екологічного аспектів такого розвитку, як відтворення населення – основна складова його життєдіяльності. Воно є не лише ресурсом, а й динамічним чинником. Основним і визначальним у процесі демовідтворення є фізичне відновлення населення, тобто зміна поколінь, відновлення якісних характеристик населення, а також переміщень по території [5, с. 28 – 29].

Негативна тенденція зменшення чисельності населення і його природного зростання є значною мірою наслідком регресивних зрушень у стані здоров'я людей та медичному забезпеченні. Впродовж останніх 12 років скорочувалася питома вага умовно здорових людей у загальній кількості населення України. За даними Міністерства охорони здоров'я, лише 60% населення вважаються умовно здоровими, решта потребує системного лікування. Найгостріші проблеми здоров'я концентруються в захворюваності, інвалідності й смертності від хвороб системи кровообігу, новоутворень і таких соціально небезпечних інфекційних хвороб, як туберкульоз і СНІД [1, с. 28].

Неврахування зазначених факторів у політиці держави щодо природного середовища призводить до негативних економічних наслідків, прямого знищення матеріальних цінностей, погіршення стану здоров'я населення, моральної та фізичної деградації суспільства, що стає суттєвою загрозою національній безпеці України. Тому управління процесами впровадження у суспільне життя нових видів діяльності (атомна енергетика, екологія, генетика, медицина тощо) потребують виважених рішень на рівні як уряду, так і державних установ [1, с. 12].

Незважаючи на деякі позитивні зрушення, демографічна ситуація в Україні залишається складною і несприятливою. Зрозуміло, що акценти потрібно робити не лише на кількісних, а й на якісних параметрах демографічного відтворення, тобто належному соціальному захисті сімей з дітьми та осіб похилого віку, поліпшенні екологічної ситуації, зниженні виробничого та побутового травматизму, популяризації здорового способу життя [2, с. 5].

Демографічні прогнози показують, що Україна і надалі зазнаватиме скорочення чисельності населення та акселерацію його старіння, що потребує розробки довготривалої комплексної стратегії адаптації до функціонування в умовах нової демографічної реальності [1, с. 20].

Література: 1. Демографія та соціальна економіка. – 2004. – №1 – 2. – 220 с. 2. Праця і зарплата. – 2005. – №41. – 24 с. 3. Освіта України. – 2005. – №10. – 12 с. 4. Наук. зб. "Актуальні проблеми економіки". – 2004. – №8. – 200 с. 5. Наук. зб. "Актуальні проблеми розвитку економічного регіону". – 2005. – №1. – 270 с.

Луцьянчикова А. С.

УДК 314.17:33

ДЕМОГРАФИЯ И ЭКОНОМИКА: ЗАКОЛДОВАННЫЙ КРУГ

В начале XXI века человеческий потенциал начал пониматься как главное достояние любого цивилизованного общества. Но на тот момент уже многие государства столкнулись с проблемой воспроизводства населения и трудовых ресурсов. На сегодняшний день наиболее актуальными являются проблемы сокращения рождаемости и старения населения, слабо управляемые миграционные процессы, которые нарушают демографический баланс многих стран. Очевидно, что эти вопросы актуальны и для Украины, ведь по прогнозам специалистов к 2025 году население Украины составит не более 43 миллионов.

Демографический вопрос современной Украины рассматривают такие ученые, как Лариса Колесник (кандидат социологических наук), Элла Лебанова (заместитель директора Института демографии и социальных исследований), Ирина Прибиткова (доктор экономических наук, социолог, ведущий научный работник Института социологии НАН Украины), Владимир Богданов (социолог) и др.

Многие эксперты для решения демографических проблем в Украине предлагают реформирование экономики.

© Луцьянчикова А. С., 2008

Заместитель директора Института демографии и социальных исследований Элла Лебанова отметила, что "все социальные процессы в Украине, в том числе и демографические, связаны, в частности, с низким уровнем заработной платы... До тех пор, пока в стране не будет проведена реформа оплаты труда, ничего в контексте улучшения демографической ситуации не удастся изменить" [1].

Многие молодые семейные пары откладывают рождение ребенка на неопределенный срок по причине материальной необеспеченности. Более 37% семей бездетны даже после 5 лет брака. А каждый пятый трудоспособный украинец работает за границей. Среди мигрантов преобладают представители наиболее продуктивных и в детородном, и в экономическом отношениях возрастных групп. По различным подсчетам, за пределами Украины ищут работу и работают около 8 миллионов человек, что очевидно не способствует высокому уровню рождаемости [2].

Повысив размер социальных выплат, сделав более доступным хотя бы здравоохранение, в Украине уже в относительно короткие сроки можно повысить прирост населения. Необходимо обеспечить рост качества жизни. Пусть он будет медленным, но он должен идти. Кроме того, человек должен ощущать, что он нужен на родине не только как рабочая сила, но и как гражданин.

Но, согласно общепринятому мнению, Украина сейчас не находится в том состоянии, что бы суметь остановить убыль населения. Для этого необходимы колоссальные финансовые инвестиции. В свою очередь бюджет Украины не сможет покрыть такие расходы в ближайшие 30 – 40 лет.

Прогнозы на будущее весьма неутешительны. Абсолютно все отрасли экономики, науки, социальные институты Украины вскоре столкнутся с острой нехваткой людских ресурсов. Уже в 2004 г. начала проявляться нехватка молодых людей, способных учиться в высших учебных заведениях – низкая рождаемость обуславливает угрозу падения интеллектуального потенциала страны. Учитывая отрицательное сальдо миграции, картина становится совсем печальной. Доля пенсионеров постепенно увеличивается, в то время как доля граждан трудоспособного возраста уменьшается. Увеличение количества пенсионеров приводит к повышению государственных затрат на их социальное обеспечение. Одновременно не растет количество лиц трудоспособного возраста и налогоплательщиков, неминуемо возрастает налоговое давление. Но высокие налоги снижают мотивацию к труду, а следовательно, и его производительность, что негативно отражается на материальном благосостоянии. Украина постепенно превращается в страну пенсионеров, лишенных перспективы обеспечить себе достойное будущее трудом своих детей и внуков [3]. До 2055 года население Украины уменьшится настолько, что трудоспособное население не выдержит экономического напряжения: детей и пенсионеров станет столько, что их невозможно будет прокормить [4].

Будущая численность населения Украины и его состав будет зависеть, прежде всего, от масштабов и направления миграционных процессов. По мнению некоторых экспертов, именно отток населения из Украины значительно повлиял на сокращение численности нации. Главным образом на миграцию украинцев влияет неспособность экономики Украины обеспечить потребности многих слоев населения. Многие украинцы не имеют возможности получать зарплату, которая обеспечит их достойное существование, именно поэтому они не видят своего будущего в пределах нашего государства. Нехватку рабочей силы в ближайшем будущем можно компенсировать привлечением трудовых ресурсов "со стороны". Но следует не упустить один важный момент. Привлекать рабочую силу из-за границы (прежде всего это страны Азии и Африки), поддерживая высокий уровень иммиграции, государство может уничтожить свой собственный этнос. В Украине неминуемо будут возникать конфликты на религиозной и национальной почвах. Увеличив приток иммиграции, Украине грозит стать второй Францией или Москвой. Упрощенная миграционная политика не является наилучшим вариантом выхода Украины из демографического и экономического кризисов [5].

Прежде чем говорить о демографии, необходимо позаботиться об экономике. При всей серьезности демографической ситуации, экономика первична. Если в Украине решить экономические проблемы, то со временем решатся и демографические. Если люди ощутят уверенность в завтрашнем дне, то прирост населения обеспечен. Никакой убыли населения, а тем более массовой миграции украинцев на заработки за границу не будет.

То есть, чтобы решить демографические проблемы, необходимо преодолеть экономический кризис, желательными собственными трудовыми ресурсами, без привлечения дешевой рабочей силы из-за границы. Решив экономические проблемы, государство решит и демографические. Но, в свою очередь, решение экономических проблем требует огромных капиталовложений и большое количество трудовых ресурсов, именно эти два фактора развития экономики в Украине отсутствуют.

Развитие экономики зависит от демографии, а демографический вопрос решается посредством экономики.

Литература: 1. <http://www.podrobnosti.ua/society/2006/05/22/314811.html>. 2. <http://dialogs.org.ua/ru/material/full/2/3961>. 3. <http://www.uceps.org.ua/show/1063/>. 4. <http://www.ura-inform.com/press/2006/05/22/demografia/>. 5. <http://www.gmdh.net/pop/news/nasel7.htm>.

ПРОБЛЕМА РАЦІОНАЛЬНОГО ВИКОРИСТАННЯ ВОДНИХ РЕСУРСІВ

Завдяки своїм унікальним фізичним і хімічним властивостям, вода широко використовується в усіх областях виробничої та невиробничої сфер. Найбільшу цінність мають чисті прісні води, дефіцит яких все більше відчувається в Україні [1, с. 88].

Актуальність цієї проблеми дуже велика, тому що природні ресурси вичерпні, але використовуються в дуже великих кількостях. Розгляд цієї проблеми дуже важливий на даному етапі розвитку економіки країни. У зв'язку з тривалим економічним розладом, дуже мало уваги приділяється проблемі водних ресурсів.

Незважаючи на значне зменшення обсягів використаної води, яке спостерігається з 1991 р., відповідного зменшення антропогенного навантаження на водні ресурси, зокрема зі скидами забруднених вод, не відбувається. Використання води в Україні за останні роки зменшилось. Найбільшим користувачем води є промисловість, на другому місці – сільське господарство, на третьому – комунальне господарство.

Основний вплив водокористування на водні ресурси зумовлюється безповоротним водозабором і скидом забруднених речовин у водні об'єкти.

Джерелами забруднення визнають об'єкти, з яких здійснюється скид або інше надходження у водні об'єкти шкідливих речовин, що погіршують якість поверхневих вод, обмежують їх використання, а також негативно впливають на стан дна та берегових водних об'єктів [2].

Істотним чинником забруднення водних об'єктів залишаються підприємства вугільної, паливної галузей промисловості, кольорової металургії (понад 90% стоків були забрудненими), чорної металургії (63%), хімічної та нафтохімічної промисловості, машинобудування (майже половина) та житлово-комунального господарства (43%).

Основний обсяг промислового водокористування зосереджений у Вінницькій (понад 5%) області в межах басейну Південного Бугу, в Харківській, Донецькій і Луганській (понад 25%) областях басейну Сіверського Дінця, Київській, Дніпропетровській і Запорізькій (58%) областях басейну Дніпра. Найбільші водоемні і "брудні" промислові виробництва розміщені в найменш забезпечених водними ресурсами районах, що зумовлює виникнення гострих водно-ресурсних і екологічних проблем.

Велике значення для ефективного водопостачання міст матимуть у майбутньому субмаринні запаси прісних вод у районі гирл Дніпра та Дністра [3, с. 119].

За останні роки істотно погіршилась якість води основних джерел централізованого водопостачання, що обумовлено незадовільною водогосподарською діяльністю, забрудненням річкового стоку і підземних водоносних горизонтів органічними сполуками, фенолами, нітратами, нафтопродуктами, патогенними мікроорганізмами тощо. Дуже гостро стоїть питання раціонального використання питної води. Особливу тривогу викликає той факт, що в останні роки через економічні негаразди майже повністю припинилися будівництво і введення в експлуатацію нових потужностей, а також реконструкція діючих споруд і мережі [3, с. 293].

Цінність води, як і інших природних ресурсів у тому, що при її користуванні з'являються доходи. Як і інші фактори виробництва, вода бере участь у виготовленні продукту, кількість якого залежить у тому числі, і від природних властивостей водосховища. При найкращому з існуючих способів використання водосховища приносить ренту. Проблема полягає в тому, що як у випадку з "асиміляційним потенціалом" природного середовища, доволі важко інтерналізувати ці доходи або збитки, пов'язані з нераціональним використанням водосховищ [4].

Щоб вирішити цю проблему, законодавство країни має розробити чіткі рамки дозволеного використання водних ресурсів, кількість скидів. Державні контролюючі установи повинні суворо контролювати, чи всі норми виконуються. У зв'язку з економічною кризою в Україні, ця проблема не розглядається певним чином. Взагалі, вода – невід'ємна частина нашого життя, як життя людини так і виробництва. Для більшості країн світу вода є визначним фактором у розвитку продуктивних сил [1, с. 21]. Ця проблема стає гострішою з кожним роком, тому що стан водних ресурсів значно погіршується. Це вимагає термінових дій. Насамперед, з боку влади та організацій охорони навколишнього середовища. Охорона середовища та життя – найбільша проблема нашого та наступних поколінь, яку повинна вирішувати кожна людина. Перш за все, кожна людина повинна зрозуміти, у якому світі вона хоче жити, тому що це наша країна, наше середовище, наше життя.

Література: 1. Голиков А. П. Размещения производительных сил и регионалистика. Учеб. пособие / А. П. Голиков, А. Г. Дейнека, Н. А. Казакова. – Харьков: ООО "Олант", 2002. – 320 с. 2. Хвесик М. А. Розміщення продуктивних сил та регіональна економіка: Навч. посібник / М. А. Хвесик, Л. М. Горбач, П. П. Пастушенко. – К.: Кондор, 2004. – 344 с. 3. Розміщення продуктивних сил України: Підручник / За ред. проф. Є. П. Качана. – К.: ВД "Юридична книга", 2001. – 552 с. 4. http://revolution.allbest.ru/ecology/00000278_1.html

СПОСОБИ ВІДРОДЖЕННЯ НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

Оцінивши стан навколишнього середовища і рівень розвитку виробництва з погляду екологічності, виникає необхідність ухвалення конкретного рішення про спосіб збереження та відродження чистого навколишнього середовища. Вирішення цього питання хвилювало багатьох вчених світу, серед них були такі відомі екологи СРСР, як Л. В. Канторович, Б. Б. Прохоров, Ю. Н. Лапін. [1, с. 69]. Головне – вибрати найбільш природний спосіб, а саме: скоротити до мінімуму забруднення навколишнього середовища і дати природі можливість регенеруватися за рахунок внутрішніх сил. Тобто необхідно прийти до гармонізації відносин природи й техніки.

Адже будь-яке підприємство призначене для випуску тієї або іншої необхідної продукції (рис. 1).

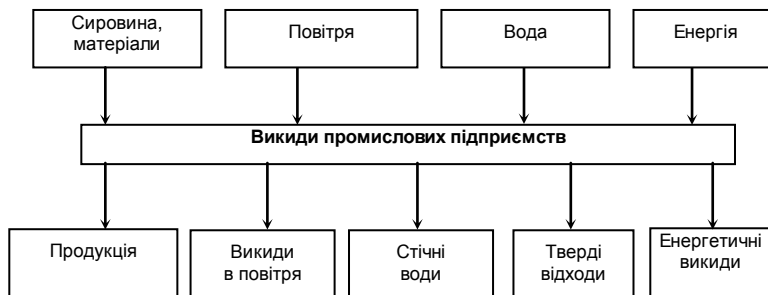

Рис.1. Викиди промислових підприємств

Проте завод або ферма існують в оточенні конкретного середовища – екологічних систем, які неминуче піддаються дії з боку виробництва. Зневага станом навколишнього середовища на користь економії засобів неминуче веде до негативних наслідків і для самого підприємства. Вирішувати подібні проблеми пропонується на основі гармонізації відносин природних і технічних компонентів шляхом створення та експлуатації так званих природно-технічних або геотехнічних систем, які у світлі екологічного підходу правильніше розглядати як еколого-економічні. Така система – це сукупність технічних пристроїв і елементів природного середовища, яке в ході сумісного функціонування забезпечує, з одного боку, високі виробничі та інші цільові показники, що взаємодіють з ними, а з іншого – підтримку в зоні свого впливу сприятливої екологічної обстановки, максимально можливої в кожному конкретному випадку збереження і відтворення природних ресурсів.

Виробництво впливає на природні системи (позитивний зворотний зв'язок). Ці дії (знак "плюс"), тобто фактично управління, можуть виявлятися у витяганні природних ресурсів, розміщенні виробничих відходів (забрудненні) й т. п. У свою чергу, навколишнє середовище також може впливати на підприємство (рис. 2). Подібні дії, так або інакше, можуть привести до руйнування керованої підсистеми, а, отже, і всієї еколого-економічної системи. Щоб цього не відбувалося, необхідні компенсаційні відповіді з боку керованої підсистеми щодо відношення до негативного зворотного зв'язку, що управляє через канали (знак "мінус"). Природні системи не мають у своєму розпорядженні достатнього запасу інформації для того, щоб компенсувати вплив на них виробництва. Тому відповідні функції управління повинна брати на себе людина [2, с. 145].

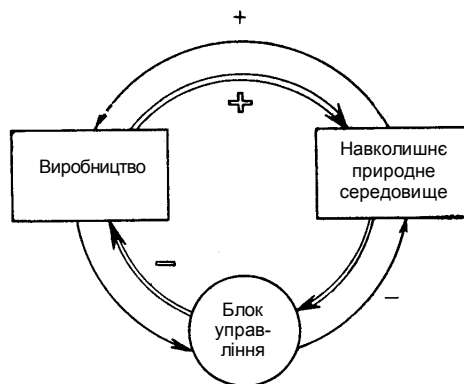

Рис. 2. Еколого-економічна система

Це означає, що в еколого-економічній системі повинен бути присутнім особливий блок управління. Він сприймає інформацію від природних систем (навколишнього середовища) про зміни, що відбуваються в них, оцінює можливі негативні наслідки і передає відповідну команду системі, що управляє (в даному випадку – виробничому підприємству). Як блок управління, можуть виступати органи влади або спеціально уповноважені ними служби (наприклад, служби охорони навколишнього середовища).

Усі ці операції є частиною екологізації виробництва й оптимізації природокористування.

З викладеного виходить, що еколого-економічні системи повинні забезпечувати два принципові підходи в управлінні навколишнім середовищем.

Перший полягає в запобіганні руйнуванню природних систем шляхом раціоналізації природокористування, тобто, по суті своїй, орієнтований на охорону природи.

Другий підхід – це забезпечення високої якості середовища, коли антропогенні чинники не виходять за межі толерантності (толерантність – стійкість живого організму до будь-якого екологічного чинника) людського організму.

Кінець кінцем необхідно вирішити перше найважливіше завдання: знайти межі толерантності людського організму до забруднюючих речовин, що містяться у викидах, скиданнях і твердих відходах підприємств. Ці межі і лежатимуть в основі нормативів, які не повинні перевищуватися в навколишньому середовищі (включаючи повітря, воду, ґрунт, рослинність, харчові продукти). Зрозуміло, що це необхідно, оскільки повністю ізолювати людину від присутності таких речовин неможливо. Далі кожне підприємство зобов'язане впровадити відповідні заходи (відповідно до профілю підприємства), щоб такі нормативи забезпечити.

Література: 1. Івашура А. А. Екологія. Навчальне видання / А. А. Івашура, В. М. Орехов. – Харків: ВД "ІНЖЕК", 2004. – 208 с. 2. Голиков А. П. Размещение производительных сил и регионалистика. Учебное пособие / А. П. Голиков, А. Г. Дейнека, Н. А. Казакова. – Харьков: "Отлант", 2006. – 320 с. 3. Одум Ю. Основы экологии. – М.: Мир, 1975. – 148 с.

Колишкін Д. С.

УДК 504.058 (477)

ВПЛИВ РАДІАЦІЙНОГО ЗАБРУДНЕННЯ НА ЕКОЛОГІЮ УКРАЇНИ

Іонізуюче випромінювання будь-якого виду й походження стає в наш час грізною небезпекою для людства. І чим далі, тим більше, тому що рівень радіаційного забруднення біосфери хоча й повільно, але підвищується. Тому тема роботи є актуальною. Мета роботи – показати, який вплив здійснює радіація на екологічний стан в Україні.

Іонізуючі випромінювання — це будь-які випромінювання, взаємодія яких із середовищем приводить до утворення позитивно й негативно заряджених часток, названих іонами. Найбільшу частку природного фону (близько 70%) іонізуючих випромінювань становлять природні джерела, в той час як частка джерел, які пов'язані із приладами медичних установ – 29%, а всіх інших джерел близько 1%. Незважаючи на таке співвідношення, громадськість хвилюють саме інші джерела. Аварія на ЧАЕС не змінила фон у середньому по країні. Але для жителів районів, безпосередньо постраждалих від катастрофи, величини й співвідношення доз радіації від різних джерел істотно відрізняються від середніх по країні [1].

Іонізуюча радіація, як і інші постійно діючі фізичні й хімічні фактори навколишнього середовища, у певних межах необхідні для нормальної життєдіяльності. Таким сприятливим впливом на людину володіють малі дози іонізуючої радіації, властиві природному радіаційному фону, до якого за мільйони років еволюції адаптоване життя на нашій планеті. Відомо, що вплив іонізуючої радіації в дуже малих дозах стимулює розвиток і ріст рослин. Десятки тисяч хворих поліпшують стан свого здоров'я на всесвітньо відомих курортах із джерелами мінеральних вод, що мають підвищений зміст радону. Оздоровчий ефект досягається шляхом короткочасного дозованого опромінення хворих радоном і дочірніми продуктами його розпаду на рівні підвищеного природного радіаційного фону. Малі дози викликають активацію відбудовних процесів, завдяки чому прискорюється видужання.

У нашому сторіччі людство піддається впливу іонізуючого випромінювання від штучних джерел, створених для медичних, наукових, технічних і військових цілей. Небезпеку для людини можуть становити головним чином такі техногенні джерела, як: аварійні ситуації на АЕС; випробування ядерної зброї; видобуток радіаційних речовин; наукові дослідження; технологічна необхід-

© Колишкін Д. С., 2008

ність виробництва й медицини; війна між ядерними державами; аварії й диверсії на інших ядерних об'єктах (сховищах відходів, атомних субмаринах тощо).

Перелічені в попередньому абзаці джерела небезпечні тим, що їхній вплив на оточуюче середовище може практично миттєво зробити певну територію непридатною для життя живих істот, бо відбувається різке підвищення радіаційного фону, що здійснює наступний вплив на живі організми: на дерева: серед деревних порід хвойні — найчутливіші до радіоактивного випромінювання. Хвоя жовтіє й дерева гинуть. Листяні більше витривалі. Якщо хвойні гинуть при опроміненні з разовою дозою в 2 000 рад, то листяні гинуть лише при опроміненні в 9 разів більше. З деякими деревами відбуваються зміни: незвичайно велике листя, могутніші пагони, інший колір листя (синій відтінок переважає над зеленню), збільшення обсягу листя в 1,5 раза; на тварин: на комах не впливає. В інших викликає мутації. При надмірному впливі може привести до загибелі організму; на людину: біологічна дія іонізуючого випромінювання на організм людини, відповідно до сучасних уявлень, виявляється детермінованими й стохастичними ефектами. Детерміновані ефекти — променеві ураження органів і тканин, мають граничний характер і можуть клінічно виявлятися при рівнях одноразового опромінення окремих органів у дозі більше 0,15 Гр, або хронічного багаторічного опромінення при потужності ефективної дози більше 0,15 Зв/рік. Променева хвороба людини може розвинути при опроміненні кісткового мозку в дозі більше 0,5 Гр або хронічному багаторічному опроміненні при потужності ефективної дози більше 0,4 Зв/рік. Одиниця дози в системі СИ — Гр, Гр (1 Гр=1, Дж/кг=100 радій). Мірою сумарного ефекту хронічного опромінення людини в малих дозах є ефективна доза, вимірювана в зивертах, Зв (1 Зв = 100 бер). За допомогою цієї універсальної величини враховуються особливості біологічної дії на людину зовнішніх джерел іонізуючого випромінювання й інкорпорованих радіонуклідів з різною локалізацією в організмі (ізотопи йоду, цезію, стронцію, плутонію й ін.). Відповідно до загальноприйнятої консервативної радіобіологічної гіпотези, будь-який як завгодно малий рівень опромінення обумовлює певний ризик виникнення стохастических ефектів. До них відносять індукцію: злоякісних новотворів (канцерогенна дія), деяких уроджених вад розвитку (тератогенна дія) і хвороб у нащадків опромінених (генетична дія) [2; 3].

Існують ефективні способи запобігати розпаду радіоактивних елементів (на АЕС для цих цілей використовується графіт). Але проблема полягає в тому, що звичайно радіаційне забруднення відбувається за якоїсь екстремальної ситуації, внаслідок чого радіонукліди забруднюють велику територію, де їхня дезактивація стає практично неможливою, чого допускати не можна, а щоб це не відбулося, необхідні наступні зміни: забезпечення належного рівня охорони об'єктів; посилення контролю при будівництві й експлуатації атомних об'єктів; підготовка персоналу до непередбачених обставин; підвищення вимог до захоронення радіоактивних відходів; по можливості розташування атомних об'єктів удалині від великих міст; неприпустимість великомасштабних ризикованих дослідів на непризначених для цього об'єктах; досягнення угод між ядерними державами в питаннях про скорочення запасів ядерної зброї [4; 5].

Література: 1. <http://www.in1.com.ua> 2. <http://www.referatik.com/ua> 3. <http://bestreferat.com.ua> 4. <http://www.dniprogef.net/first> 5. <http://referat.allserver.ru>

УДК 314.18(477)

Иушина В. Д.

ДЕМОГРАФИЧЕСКИЕ ПРОЦЕССЫ В УКРАИНЕ

Рассмотреть проблему демографических процессов необходимо потому, что знания о закономерностях воспроизводства населения в общественно-исторической обусловленности этого процесса, о воспроизводстве населения в целом и его компонентов как массовых социальных процессов, их количественных взаимосвязях с возрастнo-половой структурой населения, зависимости от социальных и экономических явлений, характере взаимодействия роста населения с общественным развитием, очень важны [1].

Этой темой занимались такие научные работники, как Г. Д. Довгань, Е. Н. Касьянова, Л. В. Костенко, М. Л. Обод, И. Н. Юрченко и многие другие, и каждый из них внес свой вклад в развитие этого вопроса.

Итак, какие же именно факторы влияют на демографические процессы?

На количество населения в стране влияет большое количество факторов, но главными из них являются природное и механическое движение населения.

© Иушина В. Д., 2008

Современные демографические процессы в Украине являются сложными и разнообразными. Они по-разному проходят в различных регионах Украины. Теперь Украина характеризуется самой неблагоприятной демографической ситуацией в мире.

Только в 1959 году население Украины достигло уровня 1941 года и постепенно возросло до 1993 года. Численность жителей нашей страны до 1991 года увеличивалась за счет природного и механического прироста (разницы между количеством эмигрантов и иммигрантов). С 1991 года в Украине началось природное уменьшение (депопуляция) населения, так как смертность превысила рождаемость. Смертность присуща всем без исключения возрастным группам. С 2003 г. Украине как стране с переходной экономикой присущи такие закономерности дифференциации смертности:

повышенная смертность в первые годы, особенно в первые дни жизни, что обусловлено слабостью новорожденного организма. Интенсивность смертности новорожденных может существенно снижаться при достаточно высоком развитии медицины;

снижение уровня смертности приблизительно до 8 – 12 лет, после чего ее показатели начинают расти, сначала медленно, а начиная с 45 – 50 лет – быстрыми темпами;

повышенная смертность мужчин сравнительно с женщинами (это явление получило название "надсмертность мужчин"). Это обусловлено как биологическими, так и социально-экономическими причинами: мужчины или чаще работают на вредных для здоровья и связанных с высоким риском травматизма предприятиях, или ритм их жизнедеятельности напряжен (имеют по 2 – 3 работы, чтобы прокормить семью), или они ведут нездоровый образ жизни (алкоголизм, курение и т. д.).

Причинами всего этого являются экологический кризис, который наступил из-за неправильной эксплуатации большого количества "грязных" предприятий, и радиационное загрязнение в результате чернобыльской катастрофы. На природный прирост населения влияет также экономический кризис.

С 1993 года численность населения нашей страны начала уменьшаться. Причиной этого является сложная социально-экономическая и экологическая ситуации, которые привели к падению уровня жизни значительной части граждан Украины, уменьшению рождаемости и смертности, эмиграции.

Прогнозируемая численность населения приведена в таблице [1].

Таблица

Общие демографические показатели

Название параметра	Значение	Год
Численность населения (тыс.)	46710,8	2006
Прогнозируемая численность населения к 2015 году (тыс.)	43335,0	2015
Прогнозируемая численность населения к 2050 году (тыс.)	29959,0	2050

Демографические процессы определяют некоторое соотношение между населением разного возраста и пола, то есть половозрастную структуру. Большинство населения Украины, по данным последней переписи, составляют женщины (51%). Однако заметный перевес их в численности жителей возрастных групп более 25 лет. Обусловлено это тем, что средняя продолжительность жизни женщин в нашей стране 73,5 лет, а мужчин – 63 года. Такая низкая средняя продолжительность жизни мужчин объясняется особенностями организма, а также их профессиями, которые часто опасны для здоровья и жизни.

Подводя итоги, можно сказать: средняя продолжительность жизни населения в нашей стране 68 лет – одна из самых низких в Европе. Поэтому малая часть людей преклонного возраста (особенно более 70 лет). Становится меньшим количество детей и подростков (до 16 лет), что связано с падением рождаемости. Отражается на половозрастной структуре населения и механический прирост населения, так как среди эмигрантов всегда преобладают мужчины, как правило, молодого возраста. Следует также заметить, что процесс снижения рождаемости, повышения уровня смертности берет свое начало далеко не в XX веке.

Еще в XIX веке наблюдались ярко выраженные демографические проблемы [2].

Необходимо принимать кардинальные меры относительно этих проблем. Требуется улучшение экологической ситуации в стране, пересмотрение основ социально-экономической (особенно социальной!) политики, обеспечение людей финансовыми средствами, необходимыми для проживания, и многие другие меры, призванные для исправления демографической ситуации в Украине.

Литература: 1. География: Экзамен 2004. 9 класс – К.: Б. и., 2004. – 96 с. 2. Багалея Д. И. История города Харькова за 250 лет его существования (1655 – 1905). Истор. монография. В 2-х т. Т. 2 / Д. И. Багалея, Д. П. Миллер. – Репринт. изд. – Харьков, 1993. – 982 с.

СНІДОМЕТР: ПРОБЛЕМА ВІЛ/СНІД ДЛЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

ВІЛ/СНІД – це проблема, яка стосується суспільства загалом і кожного з нас зокрема, й тільки об'єднавши зусилля, переборюючи байдужість, страхи та забобони, український народ зможе протистояти епідемії заради майбутнього нашої нації [1].

До цієї теми зверталися багато вчених, але найбільший обсяг матеріалу був зібраний Міжнародним альянсом боротьби ВІЛ/СНІД в Україні: найновіші статистичні дані та аналіз Центру соціального моніторингу України на чолі з Ольгою Балкіревою, Інституту економічних досліджень і політичних консультацій України на чолі з Ігорем Бурковським та Фердинандом Павлом, Українського центру профілактики та боротьби зі СНІДом Міністерства охорони здоров'я України на чолі з Юрієм Кругловим, Інституту економічного прогнозування НАН України на чолі з Марією Скрипниченко, а також Олександра Яременка з Міжнародного альянсу з ВІЛ/СНІДу в Україні та Валерія Хмарського з Міністерства охорони здоров'я України, Валентини Тешенко, завідуючої відділом демографії та відтворення трудових ресурсів НАН України.

Тема СНІДу надзвичайно актуальна та є однією з найбільш важливих проблем цивілізації і, особливо, нашої країни. Необхідно зрозуміти феномен ВІЛ/СНІД, який зі швидкістю геометричної прогресії поширюється в Україні. В основі цієї статті – не монотонне повторення морально-етичних постулатів, чи не завжди зрозумілих медичинських термінів, красномовні факти та аналіз впливу ВІЛ-інфекції на соціально-економічну та демографічну ситуацію в Україні в середньо- та довгостроковій перспективі. Дивовижно, що ще тільки в 1995 році Всесвітня організація охорони здоров'я класифікувала Україну як країну з низьким рівнем поширеності СНІДу, а вже в 2005 році (усього через десятиліття!) за дослідженнями DeBell and Carter Україна потерпала від найгіршої епідемії в Європі.

Отже, епідемія ВІЛ/СНІДу досягла катастрофічних розмірів. ВІЛ/СНІД для України – відносно нове явище; вірус почав швидко поширюватися тільки після 1994 року. Частота захворювань зростає лавиноподібно дуже тривожними темпами – з 1994 року в середньому на 33 відсотки щорічно. В більшості регіонів зростає кількість інфікованих, хворих на СНІД та померлих від цієї хвороби. Протягом дванадцяти місяців 2007 р. в країні зареєстровано 17 670 нових випадків інфікування ВІЛ серед громадян України та 18 – серед іноземців. Діагноз СНІД встановлено в 4 573 ВІЛ-інфікованих громадян України, включно з 115 дітьми віком до 14 років. Незважаючи на широкомасштабне впровадження антиретровірусної терапії в регіонах, епідемія ВІЛ-інфекції за 2007 рік забрала життя 2 507 хворих на СНІД, з них 23 дітей [2].

Найвищі рівні поширеності ВІЛ-інфекції спостерігаються в Одеській (414,2), Дніпропетровській (408,8 на 100 тис. нас.), Донецькій (389,6), Миколаївській (374,4) областях, м. Севастополь (311,3) та АР Крим (238,7). Тобто СНІД нерівномірно поширений по країні. До 2014 року смертність від ВІЛ/СНІДу у Дніпропетровській та Одеській областях буде перевищувати середньообласну в 1,5 – 2,1 раза.

Вплив СНІДу на демографію може бути спустошувачим. Демографічні наслідки епідемії ВІЛ/СНІДу пов'язані, передусім, з її впливом на показники захворюваності та смертності серед населення. Більшість випадків інфікування ВІЛ, як вже вказано вище, припадає на осіб найактивнішого репродуктивного віку (20 – 24 роки). Ця хвороба, безумовно, впливає на їхню дітородну функцію, і рівень народжуваності в Україні постійно знижується. Враховуючи тенденцію старіння нації та стабільний демографічний спад, високий рівень захворюваності на туберкульоз та інфекції, що передаються статевим шляхом, низький рівень розвитку системи охорони здоров'я, навіть помірне поширення ВІЛ може спричинити сильний довготерміновий демографічний вплив.

ВІЛ/СНІД став однією з головних перешкод на шляху економічного зростання України. СНІД впливає на всіх дійових осіб будь-якої економіки: домогосподарства, підприємства та уряд, а його наслідки стосуються багатьох аспектів цієї економіки. Серед цих наслідків – підвищення захворюваності та смертності, зменшення пропозиції робочої сили, її продуктивності, підвищення державних видатків на охорону здоров'я та зменшення кількості податкових надходжень, скорочення державних і приватних заощаджень й капіталовкладень.

До 2014 року зменшення чисельності робочої сили внаслідок ВІЛ-інфікування може сягнути 10%, що надзвичайно суттєво. За помірним сценарієм поширення СНІДу до 2014 року 169 тис. дітей втраять одного з батьків, а 42 тис. стануть повними сиротами. До 2014 року Україна може зазнати падіння загального добробуту до 8%, скорочення інвестицій – до 9% [3, с. 2].

Витрати на медичне обслуговування та лікування можуть бути надто великими на рівні домогосподарств, викидаючи сотні тисяч домогосподарств за межу бідності. На рівні підприємств зростуть витрати на виплату допомоги у зв'язку з хворобою та смертю, зменшиться кількість інвестицій. На державному рівні звужиться база оподаткування, перекладаючи більшу частину тягаря на здорову решту, зменшиться кількість працівників на державних підприємствах, включно з медичним

персоналом. Видатки бюджету значно зростають через виплати постійно та тимчасово безробітним внаслідок ВІЛ/СНІДу, дітям-сиротам. СНІД також впливатиме на торгівлю товарами й послугами та на платіжний баланс. Реальний ВВП може впасти до 6%!

Епідемія СНІДу в Україні поки що знаходиться на ранній стадії. Це означає, що своєчасне, дієве втручання, в тому числі антиретровірусне лікування, може зупинити цей страшний процес, повернути його назад, зменшити вплив СНІДу на соціально-економічний розвиток країни. Навіть у короткостроковому періоді очевидно, що ціна бездіяльності може бути надто високою. Розповсюдження епідемії потребує особливої уваги до молоді і жінок, а також до найбільш уражених областей, ефективного охоплення цих категорій та районів цільовими заходами, особливо програмами профілактики й лікування, а інформування і послуги повинні відповідати їхнім потребам. Крім того, особливості передачі хвороби висувають на перший план наявність чіткої стратегії профілактики, зосередженої на програмах зменшення шкоди, а також на статевому вихованні молоді. Беручи до уваги важливу роль, яку відіграють для економіки України найбільш уражені СНІДом Дніпропетровська, Донецька, Одеська області, цим регіонам слід надати пріоритет у реалізації заходів профілактики ВІЛ, просвіти та лікування.

Результати досліджень свідчать, що профілактика та лікування можуть бути економічно ефективними, а розширення масштабів лікування дозволить запобігти перевантаженню системи охорони здоров'я та зростанню видатків у майбутньому, які в іншому випадку були б неминучими. Хотілося б звернути на цю мегапроблему увагу нашого уряду, який не вважає необхідними виділяти достатні суми на порятунок життів тисяч людей та, в перспективі, економіки країни загалом, адже більшість необхідних заходів проводиться за рахунок приватних українських, але частіше іноземних підприємств.

Вирішальним фактором є час. Епідемія продовжує розповсюджуватися, тому необхідно терміново вжити заходів, особливо забезпечити доступність антиретровірусної терапії, адже ми повинні приборкати епідемію та суттєво зменшити її негативний вплив на соціально-економічний розвиток України.

Література: 1. Довгань Н. Подолати епідемію СНІД // Президент. – К., 2006. – №2. – с. 2. 2. Статистика. Фонд Олени Франчук "АНТИСНІД" // [www. antiids.org](http://www.antiids.org) 3. Соціально-економічні наслідки епідемії ВІЛ-інфекції/СНІД в Україні / О. Н. Балакірева (науковий керівник проекту), М. Ю. Варбан, А. А. Яременко, Л. І. Андрушак, О. Р. Артюх. – К.: Центр "Соціальний моніторинг", 2005. – 302 с. 4. Державне всеукраїнське об'єднання боротьби з ВІЛ/СНІДом // www. aids. ua 5. Епідемічна ситуація з ВІЛ/СНІД в Україні станом на 01.01.08 р. Міжнародний альянс боротьби з ВІЛ/СНІДом в Україні // www. aidsalliance. kiev. ua 6. Соціально-економічний і демографічний вплив ВІЛ/СНІДу в Україні. – К.: Міжнародний альянс боротьби з ВІЛ/СНІДом в Україні, 2005. – 54 с.

Суліменко К. К.

УДК 314.18 (477)

ГОЛОВНІ НАПРЯМКИ ДЕМОГРАФІЧНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ

Українському суспільству ніколи не бути процвітаючим чи навіть стабільним, якщо його населення не матиме відповідних умов життя, і не відчуватиме повної безпеки, не буде бачити перспектив для існування й розвитку кожної сім'ї та особи.

Проведені аналізи сучасної демографічної ситуації, а також її динаміки протягом останніх років, свідчать про наявність в Україні поряд із соціально-економічними проблемами глибокої демографічної кризи, більш інертної та практично некерованої, негативні наслідки якої для подальшого розвитку країни важко передбачити.

Цією проблемою займаються такі вчені, як О. А. Бугуцький, С. Й. Вовканич, В. С. Грицевич, Г. М. Глуханова, Л. А. Голуб та багато інших.

Соціально-економічна перебудова суспільства в Україні спричинила гострі проблеми. Їхнє вирішення передбачає розробку науково обґрунтованої комплексної програми подолання демографічної кризи, яка б охоплювала не тільки питання простого відтворення населення, але й його розвитку в широкому соціальному контексті.

© Суліменко К. К., 2008

При обмежених фінансових можливостях, а також занепаді системи соціального захисту основна увага і підтримка повинні бути спрямовані на вирішення проблем, що безпосередньо впливають на рівень захворюваності й смертності населення і, зокрема, дітей та жінок. [1]

У зв'язку з цим необхідно реформувати систему охорони здоров'я, на якій негативно позначилися зміни соціально-економічних умов, а також збільшити асигнування на розвиток цієї сфери. Тим більше, що в умовах стрімкого старіння населення потреба в коштах на охорону здоров'я та соціальне забезпечення осіб похилого віку постійно зростає.

В умовах, коли жінки становлять більшість серед тих, хто звільняється з виробництва, і меншість серед працевлаштованих, необхідно на практиці забезпечувати їхнє право на працю в поєднанні з виконанням материнської функції. Йдеться, по-перше, про профілактичні заходи, спрямовані на раціоналізацію праці жінок, які здійснюються на державному рівні і мають довготривалий характер. По-друге, про активну політику на ринку праці, спрямовану на зменшення безробіття серед жінок, більш повне урахування їхнього професійно-кваліфікаційного складу, надання можливостей перепідготовки і працевлаштування в конкретних умовах [2].

Населення має бути соціально захищеним, а специфічна демографічна політика повинна підсилюватися заходами держави щодо виходу з економічної кризи. Держава повинна забезпечувати соціальний захист своїх громадян, але не перетворювати їх на утриманців. Найвища мета такої політики – домогтися, щоб якомога менша частина населення залежала від суспільної благодійності.

Це, у свою чергу, передбачає вдосконалення умов реалізації трудового та духовного потенціалів населення, його ефективне включення в суспільний поділ праці, нарощування зусиль щодо примноження суспільного добробуту. Цьому можуть слугувати заходи щодо забезпечення зайнятості населення – створення нових робочих місць, навчання та перекваліфікація працездатних, особливо в тих галузях суспільного виробництва, де очікується найбільше безробіття [3].

Необхідно також проводити демографічні експертизи всіх законопроектів Верховної Ради, проектів указів Президента України, які обумовлюють права та інтереси населення.

В демографічному відношенні Україна стала однією із найгірших країн світу. В першу чергу, це викликано неефективною політикою країни до найменш захищених категорій населення. Темпи економічного зростання не віддзеркалюють життєвого рівня людей, повністю залежних від своєї держави.

Демографічна криза може перетворитись на демографічну катастрофу: соціальний механізм відтворення нації вщент руйнується, а вся структура суспільного життя надовго втратить свою особливу системну (емерджентну) властивість – зберігати міру відтворення конкретно-історичного населення як єдності досягнутої якості і кількості [4].

Втрата традицій багатодітності – загальна тенденція демографічної динаміки економічно розвинених країн. Але є та межа її зниження, яку не можна переступати, оскільки за нею – втрата передумов сприятливих демографічних перспектив країни. Ця межа – сполучення дводітності з тридітністю, яке забезпечує трохи розширене відтворення населення. Україна давно пододала цей бар'єр, про що свідчать показники вичерпаної плідності і розподіл народжених за чергою народження.

У ході розробки прогнозу смертності населення України до 2025 р. Інститутом економіки НАН України розглянуто три можливі його сценарії, які умовно названі песимістичним, середнім і оптимістичним. При розробці середнього (стабілізаційного) варіанта прогнозу смертності зроблено припущення, що в межах прогнозованого періоду будуть створені умови, які перешкоджатимуть подальшому погіршенню стану здоров'я населення. З'являться передумови зниження захворюваності та інвалідності, деякого підвищення тривалості життя, які, однак, не ведуть до принципових змін якості здоров'я, до переходу від досить відсталої до більш сучасної моделі здоров'я. Цей варіант можливий при істотному підвищенні життєвого рівня в Україні, поліпшенні екологічної ситуації, при перегляді ідеології української охорони здоров'я та збільшенні її фінансування на 40 – 50 відсотків [5].

Отже, демографічний чинник є одним з визначальних для забезпечення стабільного й безпечного розвитку держави, а проблеми оптимального демографічного розвитку слід розглядати як першочергові інтереси держави, як фактор і водночас як результат її функціонування.

Література: 1. Бугуцький О. А. Демографічна ситуація та використання людських ресурсів на селі. – К.: Знання, 1999. – 276 с. 2. Гуреш Т. Нема кого послати у Декрет!: Демографічна криза в Україні і в світі // Укр. слово. – 2000. – 18 – 24 травня – С. 15. 3. Вовканич С. Й. Регіональний деморозвиток: тенденції та парадокси / С. Й. Вовканич, С. О. Цапок // Матеріали доп. V Міжнар. конгр. укр. економістів "Україна в XXI столітті: концепції та моделі економічного розвитку". – Львів, 2000. – Ч. 2. – С. 7 – 10. 4. Грицевич В. С. Репродуктивний потенціал трудових ресурсів регіону в сучасних умовах // Зб. наук. пр. "Українське Полісся: вчора, сьогодні, завтра". – Луцьк, 1998. – С. 134 – 136. 5. Глуханова Г. Народжуваність у радіаційно забруднених регіонах України / Г. Глуханова, І. Курило // Міжвід. зб. наук. пр "Демографічні дослідження". – К., 1999. – Вип. 21. – С. 28 – 37.

ЕКОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ ТА ЕКОНОМІЧНІ ПЕРСПЕКТИВИ УТИЛІЗАЦІЇ ТВЕРДИХ ПОБУТОВИХ ВІДХОДІВ

У статті розглядається одна з важливих економічних і екологічних проблем – проблема утилізації твердих побутових та промислових відходів (ТПВ).

Мета роботи – проаналізувати стан утилізації з ТПВ у світі та у м. Харкові й окреслити можливі економічні та екологічні перспективи утилізації біогазу.

Керівники майже всіх держав світу визнали проблему ТПВ такою, що потребує невідкладного вирішення.

Маса світового потоку побутових відходів щорічно складає 400 млн. т. В розвинутих країнах світу 300 млн. т. промислових і побутових відходів щорічно переробляється, а 200 млн. т. з них повертається назад у виробництво [1].

З метою утилізації біогазу і переробки різних відходів такі держави, як Данія, Англія, Голландія, вкриті мережею преробних комбінатів, до яких ведуть всі стоки комунальних, тваринницьких і промислових відходів. Таким чином, знижуються викиди парникового газу метану в атмосферу, а використання біогазу приносить вагомий економічний ефект, приносячи більше 30 млрд. доларів прибутку та даючи роботу 300 тисячам працівників [2].

Значну проблему для екології та економіки Харківської області створюють полігони, на які вивозяться відходи. Великий обсяг ТПВ накопичено в Харкові на Дергачівському полігоні. Цей полігон сьогодні закритий, а поряд із ним відкрито новий полігон.

На Дергачівський полігон за період його експлуатації вивезено близько 33 млн. м³ відходів.

Кожен полігон ТПВ становить великий біохімічний реактор, в надрах якого в період експлуатації, а також протягом декількох десятиліть після закриття, внаслідок анаеробного розкладу органічних речовин, створюється біогаз, який утримує до 80% газу метану. За розрахунками, кількість зібраного біогазу на рік може становити не менше як 8 млн. м³ протягом 20 років. З літературних джерел відомо, що в Україні знаходиться 90 найбільш потужних полігонів ТПВ, на яких накопичується близько 15 млн. т. відходів, а потенціал біогазу, доступного для вироблення енергії, складає близько 400 млн. м³/рік. Виходячи з ціни за газ, який купуємо в Росії по 135 доларів за 1000 м³, лише на Дергачівському полігоні можна мати прибуток близько 1,8 млрд. доларів на рік.

Між тим в Україні немає жодної працюючої системи збирання та утилізації біогазу, не зважаючи на те, що система збирання і використання біогазу на полігонах ТПВ одержала широке розповсюдження у світі.

Наявність системи збирання та використання біогазу є обов'язковою вимогою при будівництві полігонів ТПВ у більшості розвинутих країнах світу.

В Україні лише на Луганському полігоні ТПВ упродовж 2002 – 2003 років реалізовано демонстраційний проект у межах українсько-американської програми ЕвоЛінкс. Було споруджено три демонстраційні свердловини. Перші заміри показали, що в трьох свердловинах кількість одержаного біогазу за годину склала 90 м³ при концентрації метану 60%. Повна система збору біогазу передбачає наявність тридцяти свердловин.

Ще одним джерелом отримання біогазу є споруди по очищенню стічних вод міських каналізацій, тваринницьких комплексів, птахофабрик, м'ясокомбінатів та ін. За даними АТ "УкркомунНДІ-проект" на Диканівських очисних спорудах вже декілька десятиліть експлуатувалися так звані "метантенки", куди потрапляли для знезараження лише 4% комунальних стоків. Щоденно в них вироблялося до 10 тис. м³ біогазу, що в зимовий період спалювалося для обігріву службових приміщень, а влітку – викидалося в атмосферу.

За розрахунками АТ "УкркомунНДІ-проект", при використанні всіх міських стоків можна було б забезпечити дешевими енергоресурсами майже половину Харкова.

Відомо, що утилізація біогазу можлива при його розділенні на метан і вуглекислий газ. Харківськими вченими розроблена установка, яка може виробляти 120 м³ газу за годину, та, на жаль, нею зацікавились за кордоном, але не в Харкові. Більше того, призупинена експлуатація і "метантенків", а небезпечний осад відстійників направляєється на відкриті, мулові карти. Влітку 2006 р. на них виникла катастрофічна ситуація – на всій площі мулових карт загорівся біогаз, викликавши забруднення атмосферного повітря в прилеглий житловій зоні [3].

Наведені вище факти свідчать про те, що ситуація з відходами в м. Харкові з року в рік погіршується, створюючи значні екологічні проблеми. Тому потрібна нова програма переробки відходів, яка б узагальнювала досвід розвинутих країн і свій особистий досвід. Її впровадження може

дати значний екологічний і економічний ефект. Така програма може наповнювати бюджет за рахунок прибутків від утилізації й реалізації вторинної сировини та біогазу.

В умовах виснаження світових сировинних ресурсів дуже нераціонально, як з економічної, так і з екологічної точки зору.

Література: 1. V Международная научно-практическая конференция "Проблемы сбора, переработки и утилизации отходов". – Одесса, 2004. – С. 3. 2. Мелкумов Ю. А. Мегаполис: бытовые отходы // Экология и жизнь. – 1999. – №3. – С. 39 – 41. 3. УкркомунНДІ. Звіт про науково-дослідну роботу "Закінчення розроблення обласної програми поводження з твердими побутовими відходами". Т. 1. – Харків, 2004 – 248 с. 4. Мюррей Р. Цель – Zero Waste / Пер. с англ. – М.: ОМНОО "Совет Гринпис", 2004. – 232 с.

УДК 504. 03 (477): 327

Богомаз О. Ю.

ЭКОЛОГИЧЕСКАЯ СТАБИЛЬНОСТЬ В УКРАИНЕ НА ПУТИ В ЕВРОСОЮЗ

Экологическую ситуацию в Украине можно охарактеризовать как критическую, которая формировалась на протяжении длительного периода из-за пренебрежения объективными законами развития и обновления природно-ресурсного комплекса Украины. Происходили структурные деформации народного хозяйства, при которых преимущественно развивались ресурсодобывающие, наиболее экологически опасные отрасли производства. Низкий уровень экологического сознания общества привел к значительной деградации окружающей среды Украины, чрезмерному загрязнению поверхностных и подземных вод, воздуха и земель, накоплению в очень больших количествах вредных, в том числе высокотоксических, отходов производства [1].

Выбросы вредных веществ в атмосферу стационарными источниками загрязнения по Украине растут быстрыми темпами. Если в 2000 году они составляли 3 959,4 тыс. тонн, то в 2006 – более 4 600 тыс. тонн [2]. Чернобыльская катастрофа с ее долгосрочными медико-биологическими, экономическими и социальными последствиями обусловила в Украине ситуацию, которая приближается к уровню глобальных экологических катастроф.

В статье рассматривается проблема экологической стабильности в Украине – это одна из важнейших проблем, которую необходимо решить для получения пропуска в Евросоюз. Ответить на вопрос: сможет ли Украина получить этот пропуск, можно, оценив экологическое состояние государства и сравнив экологическое законодательство Украины и ЕС.

Европейский Союз (ЕС) – это уникальный феномен экологической, политической и правовой интеграции. Он наделен, кроме законодательных, исполнительными и даже судебными полномочиями национального характера, что намного превышает полномочия других известных международных организаций.

В последнее время проблемы экологии все больше и больше беспокоят человечество. Охрана окружающей среды приобретает приоритетное направление и становится неотъемлемой частью государственного управления. На сегодня экологическое законодательство ЕС – это четко регламентированная по структуре и содержанию система, которая имеет значительное влияние не только на 27 стран – членов ЕС, – но и на другие европейские государства.

В ЕС принято свыше 300 экологических законодательных актов, однако не все они подлежат перенесению в национальное законодательство государств, готовящихся к вступлению в ЕС. Критерием степени приближения этих стран к требованиям ЕС служит соответствие национальных правовых норм тем, которые входят в специально выбранный перечень законодательных актов ЕС. Для стран – кандидатов в ЕС – из 300 законодательных актов обязательными являются 70 директив и 21 постановление. Требования директив и постановлений должны переноситься в национальное законодательство и внедряться теми странами Центральной и Восточной Европы, которые стремятся в ЕС. Сегодня, в начале третьего тысячелетия, Украина стремится стать государством, надежным партнером в решении глобальных и региональных проблем в европейском сообществе. Богатый природно-ресурсный потенциал, высокообразованное население, развитая индустрия создают все необходимые условия для вхождения Украины в ЕС. Но, как свидетельствует опыт, проводить эффективную политику в государстве достаточно сложно даже при условии процветающей экономики. Тем сложнее выглядит эта проблема в Украине, которая переживает системный кризис и вынуждена одновременно решать многие проблемы: социальные, экономические и экологические.

© Богомаз О. Ю., 2008

Структура и состав экологического законодательства Украины существенно не совпадают с теми, которые приняты в ЕС. В украинском законодательстве отсутствуют разделы: управление отходами, контроль промышленного загрязнения и управление риском, химические вещества и генетически модифицированные организмы, шум от передвижных и стационарных механизмов.

Очевидно, структура и состав экологического законодательства Украины нуждаются в улучшении. Охрана окружающей среды и рациональное использование природных ресурсов, обеспечение экологической безопасности общества и сохранение природной среды жизнедеятельности населения являются главными условиями стойкого экономического и социального развития Украины.

Перспективным шагом интеграции в ЕС должна стать кодификация действующего законодательства в сфере защиты окружающей среды. Поэтому очень важной является разработка экологического кодекса Украины. Залогом будущей экостабильности является также повышение уровня экологического образования населения. В условиях, когда экологическая ситуация в Украине находится в критическом состоянии, пропуск в Евросоюз не может быть получен.

Литература: 1. Закон України "Про загальнодержавну програму формування національної екологічної мережі України на 2000 – 2015 роки" від 21.09.2000 р. №1989-III. 2. Статистичний щорічник України за 2006 рік / За ред. О. Г. Осаулєнка. – К.: Вид. "Консультант", 2007. – 572 с.

Харьковская Е. В.

УДК 314.12

ПРОБЛЕМА ПРОСТРАНСТВЕННОГО ОБИТАНИЯ ЧЕЛОВЕЧЕСТВА

В данной статье рассматривается важнейшая проблема пространственного обитания человечества, поскольку население является главной производительной силой общества и в то же время главным потребителем всех создаваемых благ. Рождаемость – один из важных показателей развития общества и становления нации в высокоразвитых странах и проблема выживания в развивающихся странах.

В условиях, когда человечество достигло высокого уровня развития почти во всех сферах деятельности, перед ним возникают проблемы глобального характера, связанные с выравниванием развития слаборазвитых стран, решением экологических проблем, проблем ограниченных ресурсов. Однако наиболее острой является проблема быстрого увеличения численности населения на планете Земля, которая сегодня достигла уже почти 7 млрд. человек. При этом 90% прироста населения приходится на развивающиеся страны, доля которых в общей численности населения земного шара растет и превышает уже 80%.

В результате проведенных исследований подсчитано, что на каждого человека для материального благосостояния и психологического равновесия сегодня нужно около 2 га земли: примерно 0,6 га – для производства продовольствия; 0,2 га – для расселения и промышленных нужд; 1 – 1,2 га должны оставаться для отдыха и путешествий, а также для обеспечения экологической устойчивости биосферы. Даже несколько занижая эти критерии, комфортную емкость Земли можно определить в 5 млрд. человек. Порог комфортного пространства обитания на планете был перейден в 1987 г., когда численность населения нашей планеты превысила 5 млрд. человек [1].

Проблема увеличения численности населения Земли, которая в 2020 году должна составить приблизительно 8 млрд. человек, относится к развивающимся странам, где население неграмотно в основной своей массе, где свирепствует голод и болезни [2].

В условиях повышения образованности и развития стран "третьего мира", построения нормальной системы медицинского обслуживания эта проблема может стать бескризисной.

Но есть некоторые трудности, которые надо преодолеть. Решение этой проблемы лежит не столько в области демографии, высокой рождаемости, сколько в необходимости изменения неблагоприятных социально-экономических условий в странах, которые развиваются, преодолении их отсталости. Причина не в ресурсном ограничении, и даже не в глобальном недостатке ресурсов, а в правильном распределении богатства и труда.

Если объединить экономические усилия богатых стран и трудовой потенциал бедных, проблема отсталости сможет исчезнуть через 10 – 15 лет, а вместе с этим исчезнет и угроза экологического неравновесия и ухудшения состояния окружающей среды.

Литература: 1. Дольник В. Демографический взрыв глазами биолога. – М.: Знание-сила, 1999. – 256 с. 2. Капица С. П. Рост населения земли как глобальная проблема // Вести Библиотеки Ассамблеи Евразии. – 2005. – №3. – С. 8 – 19. 3. Иванов С. Ф. Развивающиеся страны: демографический взрыв. – М.: Изд. "Знание", 1990. – 172 с.

© Харьковская Е. В., 2008

ЕКОЛОГІЧНИЙ ФАКТОР ЯК ОСНОВА СТІЙКОГО РОЗВИТКУ

Однією з визначних подій, що сталася наприкінці ХХ сторіччя, можна вважати формування постіндустріального інформаційного суспільства та принципово нових засад розвитку людини в межах цього суспільства. Структура пріоритетів у ньому передбачає економічне зростання на основі нових технологій, інтелектуальної співпраці націй та виробництва інформації. Але найбільш значущою ознакою переходу від індустріального до інформаційного суспільства є усвідомлення місця людини в природі, а саме поглиблення кризи відносин суспільства та навколишнього середовища й визнання можливості знищення людства на планеті власними ж діями, що спрямовані на експлуатацію природи. Як ніколи раніше, гостро постала проблема жорсткого екологічного стану довкілля.

Особливо великі проблеми соціально-економічного розвитку та пов'язані з ними екологічні проблеми існують у різних країнах, що отримали важкий спадок від колишнього СРСР. Перш за все, це стосується України, яка сьогодні є однією з країн із найбільш трансформованим природним середовищем у всіх його проявах [1]. Україна все ще посідає провідне місце в списку країн з надвисокими витратами енергії, води, залізної руди та інших корисних копалин на одиницю ВВП, а також за обсягами виробництва промислових відходів на душу населення. Енерговитратність вітчизняної економіки в 3 – 4 рази вища, ніж у країнах Європи, та в 9 разів вища, ніж в Японії. Загалом 0,7% енергії виробляється з використанням так званої "зеленої енергетики", хоча потенційно Україна може досягти до 2015 року 20% частки "зеленої енергетики" – як передбачено у директивах Європейського Союзу. На одного громадянина України припадає 400 т індустріальних відходів. 45% населення нашої країни вживає питну воду, що не відповідає європейським стандартам якості [1; 2].

Сьогодні без перебільшення багато вчених та експертів схильні до думки, що в Україні наявна справжня кризова екологічна ситуація. Саме ця криза – одна з найголовніших причин деградації українського суспільства. За рівнем життя, його тривалості та рівнем освіти (індекс розвитку ООН) Україна серед інших держав займає позицію в другій сотні, при тому що в 1994 р. займала 45-ту, у 1997 р. – 94-ту [1].

Саме тому актуальність проблеми екологічного стану нашої держави не підлягає сумнівам. Ця проблема вимагає якнайшвидшого формування радикально нового суспільства – суспільства, що може і прагне розвиватися згідно з концепцією стійкого розвитку.

Метою даної роботи є висвітлення значення екологічного фактора для стійкого розвитку України.

У роботі вирішуються такі завдання:

1) визначаються фактори реалізації концепції стійкого розвитку;

2) пропонуються можливі заходи щодо поліпшення екологічної ситуації в Україні, що сприятимуть її стійкому розвитку.

Ще в червні 1992 року в Ріо-де-Жанейро відбувся "Загальнопланетний саміт" – конференція ООН про природне середовище та розвиток (РіО-92). На цьому саміті було задекларовано принципи стійкого екологічно безпечного розвитку та прийнято два історичних документи: "Декларацію у справі природного середовища та розвитку" і "Глобальну програму дій" (Агенда-21).

Представники 179 країн – членів ООН (Україну представляв голова Верховної Ради України І. Плющ) – закликали уряди всіх країн світу та громадян Землі до дотримання принципів стійкого екологічно безпечного розвитку в галузі соціальної, економічної та екологічної політики.

За визначенням Світової комісії ООН з розвитку та навколишнього середовища, стійкий розвиток – це розвиток, який забезпечує потреби теперішнього покоління без втрат для майбутнього покоління [1]. Тому охорона навколишнього середовища тісно пов'язана з соціальною та демографічною ситуацією. Соціальна деградація та збіднішання суспільства призводять до деградації навколишнього середовища, і навпаки [2]. З того часу західні суспільства швидко зрозуміли ситуацію та сприйняли екологічний імператив як принцип стійкого розвитку.

Сьогодні, через п'ятнадцять років після саміту в Ріо, у світі з'явилися нові виклики: вирости терористичні загрози, посилилась боротьба за вичерпні природні ресурси – органічні види палива, уран, воду, харчові продукти тощо; виникли нові військові конфлікти на Близькому Сході, зросла нерівність країн та народів, посилена процесами глобалізації. У світі дуже мало чого робиться задля панування принципів стійкого розвитку та реалізації принципів саміту Ріо в житті.

Так, згідно з доповіддю Національної розвідувальної Ради США [3], що розробляє сценарії до 2020 року, головною подією стане вихід на світову арену Китаю та Індії як нових глобальних гравців із загальним населенням 2,7 млрд. осіб, з потребами в енергоносіях та мінеральних ресурсах, які різко зростають. Європейський Союз і Росія (а також і Україна) відчують проблеми в галузі демографії – зменшення робочої сили та старіння населення. Очікуване зростання світової економіки

на 80% в 2020 р. порівняно з 2000 р. не дає ніякого шансу на збалансований економічний та екологічний розвиток [2].

І все ж, незважаючи на кризові явища, наразі немає доцільної альтернативи стратегії стійкого розвитку.

Безумовно, за відсутності необхідних сприятливих умов не можна сподіватись на реальний перехід України на принципи стійкого розвитку. М. Дробноход констатує, що для цього необхідно означити фактори, які гальмують чи заважають роботі щодо реалізації концепції стійкого розвитку. Серед переліку "несприятливих" умов більш доцільно виокремити наступні та, відштовхуючись від них, означити фактори, які конче необхідні для стійкого розвитку.

1. Подолання екологічної кризи. Це дозволить, перш за все, розраховувати на покращення демографічної ситуації (роль людського капіталу важко переоцінити під час переходу до суспільства стійкого розвитку, де більшою частиною суспільного багатства є знання та інформація).

2. Впровадження новітніх ефективних природозберігальних технологій у сільське господарство та промисловість. Це надасть можливість не лише зупинити деградацію природного середовища, а й виробляти якісний конкурентноспроможний продукт із нижчою собівартістю.

3. Реформування структури економіки, що була створена на ідеях єдиного народногосподарського комплексу колишнього СРСР і зараз не відповідає вимогам та можливостям України.

4. Пріоритет освіти, науки, національної культури в соціально-економічному розвитку держави. Доведено, що інвестиції в людський капітал найпродуктивніші та не бувають збитковими.

5. Подолання рівня злочинності та корупції (за цим показником Україна посідає третє місце в світі), що допоможе зменшити розрив між прошарками суспільства та уникати нестабільності в суспільних відносинах [1].

Погоджуючись із М. Лебедєвим, першими вагомими заходами реалізації основних положень концепції стійкого розвитку можна вважати інформування всіх прошарків населення про проблеми стійкого розвитку та вдосконалення нормативно-правової бази. Незважаючи на те, що ця концепція на даний момент знаходиться в центрі уваги світового суспільства, в Україні про неї або взагалі не чули або не приділяють належної уваги [4].

На думку М. Дробнохода, для України першочерговим завданням є створення матеріального забезпечення, яке б відповідало її значному природо-ресурсному та соціально-економічному потенціалу (5-те місце в Європі та 8-ме у світі) [1].

Але необхідно пам'ятати, що вирішення екологічних проблем надасть потужний потенціал для розвитку економіки. Тому важливим завданням є реабілітація навколишнього техногенно зміненого середовища та перехід на природозберігальні способи виробництва. Заходами щодо вирішення проблеми мають стати наступні:

1) державне забезпечення природоохоронних заходів, на які необхідно передбачити в бюджеті не 0,5% ВВП, а принаймні 7 – 8%;

2) стимулювання використання ресурсозберігальних технологій;

3) реформування сільського господарства (вирішення питання оцінки і продажу земельних ресурсів, зменшення рівня розораності ріллі, впровадження новітніх технологій, відновлення родючості ґрунтів);

4) вирішення проблеми каскаду Дніпровських водосховищ;

5) реформування ЖКГ та його співпраця з великим бізнесом;

6) створення єдиного Національного аварійного центру для попередження та швидкого реагування на надзвичайні ситуації (в Україні налічується до 1 000 екологічно небезпечних систем та об'єктів).

Підбиваючи підсумки, можна сказати, що для українського суспільства характерні різноманітні проблеми, більшість із яких вимагають надшвидкого вирішення. Усі ці проблеми тісно пов'язані, тому вирішувати їх треба комплексно. Але для цього необхідно подолати стереотипи мислення, наприклад про суперечності екології та економіки щодо того, що будь-які екологічні заходи збиткові для підприємства.

Для реалізації цих завдань необхідна чітка, обґрунтована, сприйнята українським суспільством державна стратегія дій на сучасному етапі та подальшу перспективу на принципах стійкого розвитку. Україна має чималий потенціал для того, щоб стати на шлях стійкого розвитку, але для реалізації цього потенціалу необхідно докласти зусиль, особливо у сфері формування нового типу мислення у громадян України. Спроби, що здійснюватимуться на всіх рівнях, мають отримати підтримку законодавчих і виконавчих органів влади.

Література: 1. Дробноход Н. Устойчивое экологически безопасное развитие: украинский контекст // Зеркало недели. – 2001. – №21 (345). – 2 – 8 июня. – С. 5 – 6. 2. Щербак Ю. Устойчивое развитие и будущее Украины // Ежедневная Всеукраинская газета. – 2007. – №167. – 3 октября. – С. 3. 3. Mapping the Global Future. Report of the National Intelligence Council's 2020 Project, 2004 // <http://www.menr.gov.ua> 4. Лебедєв М. А. Устойчивое развитие в Украине: проблемы и возможности / Збірка доповідей Міжнародної наукової конференції студентів "Проблеми стійкого розвитку України". – К.: Всеукраїнська екологічна ліга, 2004. – С. 15 – 18. 5. Інтернет-ресурс // <http://masters.donntu.edu.oak/2004/feht/lebedev/library/www.sustainable-cities.org>.

ДЕМОГРАФИЧЕСКАЯ "ЗИМА" В УКРАИНЕ И ЕЕ ПРИЧИНЫ

Сегодня Украина находится в ситуации демографического кризиса, который характеризуется тем, что естественный прирост населения равен отрицательному числу. С 1993 года в Украине наступила демографическая "зима", которая длится уже 15 лет. В течение этого периода, естественный прирост населения колеблется в отрицательных пределах: от 600 тыс. до 300 тыс. человек ежегодно. Вследствие этого население Украины уменьшилось более чем на 5 млн. человек или почти на 10%! Да ведь это численность населения родного для авторов Киргизстана! Получается, что с лица земли исчезло население целой страны, и этого никто не заметил.

Цель работы – выявить причины кризисной демографической ситуации в Украине и пути ее устранения. Причин такой кризисной ситуации в Украине, к сожалению, много.

Во-первых, это очень низкий коэффициент рождаемости, который составляет 1,2 и означает, что одна женщина рождает в среднем в течение жизни 1 – 2 детей. Это один из самых низких показателей в мире. В Кыргызстане этот показатель равен 2,6. Как это ни парадоксально, но при таком уровне рождаемости в Украине наблюдается один из самых высоких показателей заключения браков в Европе, а именно который равен 7,0 бракам на 1 000 населения. Но супружеские пары не могут себе позволить иметь более 1 – 2 детей, так как 80% населения обеспечены ниже среднего уровня. Люди боятся, что не смогут прокормить семью, в которой будет более 2-х детей [1].

Другим объяснением является то, что 870 тыс. семейных пар бесплодны, кроме того, 500 – 700 тыс. женщин делают аборт. В последние пять лет этот показатель постоянно растет.

Во-вторых, причина кризисной демографической ситуации в Украине – это очень высокий коэффициент смертности, который в два раза превышает коэффициент рождаемости. По этому показателю Украина занимает второе место после Российской Федерации. Такая высокая смертность связана со многими причинами. Самые важные – это неудовлетворительное состояние здоровья, проблема злоупотребления алкогольными напитками и табакокурение. От этого ежегодно умирает около 200 тыс. чел., большая часть из них – мужчины в возрасте 30 – 45 лет, то есть в трудоспособном возрасте. В этой связи Украина несет не только общечеловеческие, но и потери трудовых ресурсов [2].

В-третьих, причина кризисной демографической ситуации связана с неблагоприятным экологическим состоянием окружающей среды что приводит к появлению опасных заболеваний, от которых умирает очень большое количество населения. Возникает вопрос, что нужно делать, чтобы преодолеть демографическую "зиму"?

Нужно решать как минимум две проблемы, к которым относится повышение жизненного уровня населения до европейских стандартов и улучшение системы здравоохранения, что позволит снизить смертность и повысит рождаемость в стране. Для этого необходимы структурно-технологические преобразования в здравоохранении, суть которых заключается в формировании системы больничных касс, которые обеспечивают малообеспеченным слоям населения доступность медицинских услуг в критической ситуации, позволяют проводить диагностику, профилактику и лечение населения. Постепенно больничные кассы могут быть преобразованы в разветвленную систему медицинского страхования, которая, подобно Германии, формируется в регионах без поддержки центра, но в составе единого национального медицинского фонда образования. Это – основная ниша, где очевидна роль регионов в развитии здравоохранения, а значит, и преодолении последствий демографической "зимы" в Украине.

Литература: 1. Статистичний щорічник України за 2006 р. / За ред. О. Г. Осауленка. – Харків: Вид. "Консультант", Державний комітет статистики України, 2007. – 484 с. 2. Основные показатели здоровья населения и деятельности лечебно-профилактических учреждений за 2005 – 2006 г. – Харьков; К. Областной мед. информ.-аналит. центр, 2007. – 292 с.

ЦЕННОСТНО-РАЦИОНАЛЬНОЕ ПОТРЕБЛЕНИЕ: СУЩНОСТЬ И ПОТРЕБНОСТЬ ЭКОЛОГО- ЭКОНОМИЧЕСКОГО РАВНОВЕСНОГО РАЗВИТИЯ

Сегодня личное потребление все больше перестает определяться чисто рыночной целесообразностью и рациональностью, а на принятие экономических решений все больше оказывают влияние социальные, экологические и гуманитарные факторы. Все это говорит о том, что потребление более основательно, чем кажется при поверхностном рассмотрении. Оно модифицирует сущность всего живого на земле и саму человеческую природу. Потребление имеет опасный характер, поскольку наносит колоссальный ущерб окружающей среде. Экологический баланс нарушен, и происходят необратимые процессы. Противоречия между нарастающими потребностями общества и сравнительно ограниченными возможностями биосферы ставят под угрозу само будущее существование человека. "Проблема выживания человечества – уже реальность. Жесткая реальность вне зависимости от того, осознаем мы ее или нет" [1, с. 11]. Поэтому проблемы безопасного развития вышли на авансцену научного поиска, а, в частности, вопрос нахождения модели потребления, которая бы соответствовала бесконфликтному развитию человека и природы.

Цель статьи – обосновать необходимость перехода от потребления общества потребления к ценностно-рациональной модели потребления.

Личное потребление в обществе потребления изучали Р. Барт, З. Бауман, Ж. Бодрийяр, П. Бурдье, Дж. Гэлбрейт, И. Гофман, В. И. Ильин, К. Я. Кондратьев, В. Ф. Крапивин, Д. Лион, С. Майлз, Э. Моро, Дж. Ритцер, У. Ростоу, Э. Тоффлер, М. Фезерстоун, Ж. Форрестье, Э. Фромм и др. Аспект влияния модели личного потребления на ресурсно-экологическую составляющую на планете рассматривали А. Дурнинг, Я. Кай, Х. Линнеман, Д. Медоуз, М. Месарович, Э. Пестель, Дж. Тинберген, Дж. Форрестер, А. Эзера.

В современном мире система личного потребления находится в противоречивом состоянии. С одной стороны, она находится под давлением сложившихся приоритетов общества потребления, которое охватывает все большую территорию. Общество потребления диктует свои законы: наполняемость потребительскими товарами, стимулирование разнообразия потребления. "В условиях острой нехватки многих природных ресурсов навязано обществу уродливое потребление, гедонизм... Капитал процветает, а человечество движется к катастрофе" [1, с. 122]. С другой стороны, в противоречие этому формируется новая картина мира, основы которой можно найти в теории общего происхождения вселенной, возникшей в результате большого взрыва. В соответствии с этой теорией на нашей планете появилась жизнь от простейших до ее высшей формы – человека. Таким образом, имеет место единое происхождение человека и природы. Поэтому человек не имеет права хищнически вторгаться в природу и чрезмерно преобразовывать ее для удовлетворения своих потребностей. Он вправе осуществлять такие преобразования, которые бы не разрушали природное единство. На основании этих положений определяется новое место человека в мире и принципы формирования его личного потребления.

Рассмотрим подробнее вторую модель личного потребления. Итак, потребление было, есть и будет одной из важнейших составляющих жизни на земле, но организация потребления не только биологическая, а все больше превращается в социально доминирующую. Раньше потребление было защитной реакцией человека на природную среду. В первобытном обществе возникли социальные отношения потребления. В обществе произошла дифференциация по личному потреблению в зависимости от потребностей. Это было разумным, уже социальным отношением к потреблению. Сегодня снова требуется разумное отношение к потреблению, так как ресурсы, направляемые человеком на потребление, ограничены. Необходимо не потреблять так роскошно, нерационально, а потреблять так, чтобы существование продолжалось гармонично и сбалансированно.

Человеческие усилия нужно направлять не на преобразование внешнего, а на преобразование внутреннего мира человека, вследствие чего появится сбалансированное и сдержанное потребление, потребление, которое бы сохраняло систему в том виде, в котором она существует как единое целое. Доминирующим стать должно ценностно-рациональное потребление. Это потребление, которое направлено на удовлетворение разумных потребностей и которое одновременно отражает ценности единого целостного организма – человека и природы. Пути становления такого потребления являются повышение уровня культуры, воспитание в духе бережливости и уважения к природе.

Таким образом, в сфере личного потребления имеют место две модели: модель личного потребления общества потребления, при которой потребление не ограничено и поэтому оказывает пагубное влияние на окружающую среду, и модель потребления, при которой возможно решение

многочисленных мировых проблем и сбалансированное развитие человека и природы. Это модель ценностно-рационального потребления, которое направлено на удовлетворение разумных потребностей и отражает ценности единого организма – человека и природы.

Литература: 1. Григорян Г. М. Собственность: история и современность: Монография. – Харьков: Изд. ХГЭУ, 2002. – 188 с. 2. Задорожный Г. В. Глобализация как гуманитарный проект человечества (экономическая власть или культура?) // Социальная экономика. – 2003. – №2 – 3. – С. 5 – 30.

УДК [314.17:504.03] (477)

Тришина О. Ю.

ДЕПРЕСИВНІ ФАКТОРИ ДЕМОГРАФІЧНОГО ТА ЕКОЛОГІЧНОГО СТАНУ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ

Формування транзитивної економіки породжує в Україні нові соціально-економічні процеси і явища. Але характерними рисами вітчизняної економіки на сьогодні є спад виробництва, що спричиняє безробіття, призводить до зuboжіння більшості населення, тобто посилює соціальну, економічну, екологічну, демографічну, регіональну, галузеву депресивність.

Депресивність – це негативне суспільне явище, яке потребує всебічного дослідження і вживання дієвих заходів щодо її подолання. Вона прямо чи опосередковано впливає на рівень та якість життя через виробничу й соціальну сфери, знижуючи ефективність їхнього функціонування.

Процеси депресивності динамічні. Вони змінюються в часі залежно від інтенсивності впливу конкретних територіальних факторів.

Метою дослідження є виявлення депресивних факторів демографічного та екологічного стану регіонів України.

На осбливу увагу заслуговує екологічна депресивність, яка в окремих регіонах нині стала загрозливою для проживання людей.

В Україні зафіксовано високу забрудненість атмосферного повітря, водних ресурсів, ґрунтів, інтенсивне та недостатньо контрольоване вирубування лісів, великомасштабне зберігання токсичних відходів і найбільші в Європі склади зброї. Існують проблеми ефективного зрошення великих масивів засушливих земель Півдня, належного захисту дніпровських водосховищ від можливого руйнування їхніх гребель та раптового затоплення великих площ, упорядкування наявних і створення нових природоохоронних територій тощо.

Дуже напружена ситуація склалася на Донбасі та в Придніпров'ї. Саме тут створено потужну, загальноукраїнського значення, індустріальну базу важкої промисловості. Використання свіжої води в цих регіонах, відповідно найбільше: Донбас – 17,3%, Придніпров'я – 26%, а забір води з природних водних об'єктів для використання в розрахунку на одну особу наступний: Донбас – 207 м³, Придніпров'я – 521,5 м³, при тому що по Україні в середньому за 2005 рік цей показник дорівнював 211 м³ [1, с. 490 – 491].

Викиди шкідливих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних та пересувних джерел забруднення у розрахунку на квадратний кілометр у цих двох регіонах становлять: Донбас – 46,25 т, Придніпров'я – 25,3 т, що у 4,2 та 2,3 раза відповідно вище від середнього показника по Україні за 2005 рік (10,9 т). Той же показник екологічного фактора, тільки в розрахунку на одну особу: Донбас – 322,8 кг, Придніпров'я – 270,85 кг, в середньому по Україні – 140,1 кг [1, с. 498 – 499].

Також для цих регіонів характерні високі показники утворення відходів I – III класів небезпечки: Донбас – 33%, Придніпров'я – 30%, що в розрахунку на квадратний кілометр у 2005 році становило: Донбас – 15 т, Придніпров'я – 12,55 т, що в 3,75 та 3,13 раза вище, ніж середній показник по Україні відповідно [1, с. 502 – 503].

На Донбасі і в сусідніх індустріальних областях збігаються екологічна та соціально-економічна депресивність. Тут гостро стоять дві важливі проблеми: забезпечення роботою звільнених працівників та поліпшення екологічної ситуації, які виникли внаслідок різкого скорочення видобутку вугілля, залізних і марганцевих руд та зменшення випуску продукції інших галузей.

Одна з причин економічної та екологічної депресивності та, що, з огляду на сучасні геополітичні реалії та політичні зміни, які відбулися наприкінці ХХ ст., насамперед унаслідок розпаду СРСР і виникнення незалежної України, Донбас втратив статус "всесоюзної кочегарки", звузилися ринки збуту його продукції. Вплив на депресивність Донбасу мають і сучасні геополітичні реалії, через що цей район перетворився щодо споживачів вугілля та іншої традиційної донецької продукції з центрального в українській [2, с. 106].

У районах західної частини України також спостерігається висока екологічна депресивність. Одним із таких районів є землі поблизу Бурштинської електростанції. Також екологічні негаразди, пов'язані з масштабними сірчаними кар'єрами західної частини Львівщини.

© Тришина О. Ю., 2008

До екологічно депресивних належать також придніпровська територія Черкащини і Херсонщини, м. Київ, деякі райони Київської, Харківської, Хмельницької, Запорізької, Одеської областей, північна частина Автономної Республіки Крим. Це можна простежити за показниками стану навколишнього середовища у цих районах [1].

Дуже згубний вплив на довкілля мала Чорнобильська катастрофа, що сталася 26 квітня 1986 року і призвела до радіоактивного забруднення великих площ України та деяких прилеглих регіонів інших держав.

Демографічна депресивність в Україні переросла в глибоку демографічну кризу. Наша держава стала світовим лідером демографічної депресивності, яка виникла в Україні ще наприкінці 50-х років ХХ ст. і продовжується дотепер.

Станом на 1 листопада 2007 р в Україні проживало 46 424,2 тис. осіб. Упродовж січня – жовтня поточного року чисельність наявного населення зменшилася на 5,7 особи на 1 000 населення. Населення зменшувало виключно за рахунок природного скорочення, яке спостерігалось у 25 регіонах країни, крім Закарпатської та Рівненської областей, в яких зареєстровано природний приріст населення. Природний рух населення характеризувався зростанням народжуваності та смертності, але все ж таки суттєвим перевищенням кількості померлих над живонародженими. Рівень смертності в країні коливався від 11,4% до 21,1%.

Подолання депресивності пов'язане з певними чималими витратами, що в кожному конкретному випадку мають територіальні та галузеві особливості. Верхньою межею доцільності цих витрат можна вважати їх суспільну виправданість при тому, що суспільні витрати на подолання депресивності повинні бути тут меншими, ніж одержаний від цього сукупний ефект. Цю обставину необхідно враховувати під час ухвалення відповідних макроекономічних рішень.

В Україні в 2005 році було прийнято Закон "Про стимулювання розвитку регіонів". У першій статті Закону мова йде про необхідність об'єднання економічних, соціальних та екологічних інтересів на загальнодержавному й регіональному рівнях і максимально ефективного використання потенціалу регіонів в інтересах населення та країни в цілому.

Згідно зі статтею 11 Закону для подолання депресивності території центральним органом виконавчої влади з питань економічної політики за участю інших центральних органів виконавчої влади, відповідних місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування розробляється відповідна програма.

Програма подолання депресивності території передбачає, зокрема:

коротку характеристику депресивної території, аналіз причин депресивного стану;

заходи центральних і місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування щодо подолання стану депресивності території, строк їх здійснення, обсяги фінансування з державного, місцевих бюджетів та інших джерел, передбачених законодавством;

порядок здійснення моніторингу виконання програми, показники розвитку, за якими визначатимуться результати її виконання;

загальну оцінку очікуваної соціально-економічної ефективності реалізації програми [2].

Таким чином, виявлені фактори депресивності демографічного та екологічного стану регіонів України дають змогу розробляти та вдосконалювати програми щодо її усунення.

Література: 1. Про соціально-економічне становище України за січень – листопад 2007 року. – К.: Держкомстат України, 2007. – 548 с. 2. Закон України "Про стимулювання розвитку регіонів" // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – №51. – Ст. 548. 3. Заставний Ф. Проблеми депресивності в Україні (соціально-економічної, екологічної, демографічної): Монографія. – Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2006. – 348 с. 4. Подсолонко Е. А. Региональная экономика: конкурентоспособность и управление компетенциями. Монография. – Симферополь: КРП "Изд. "Крымучпедгиз", 2007. – 644 с.

Разгуляев Я. О.

УДК 379.85(477)

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГО ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ

У статті розглядаються перспективи сільського зеленого соціально-економічного розвитку регіонів України.

Мета роботи – показати, наскільки розвиток сільського зеленого туризму сприяє розвитку економіки та стану соціуму в сільській місцевості.

Сільський зелений туризм (СЗТ) – діяльність сільського населення з надання послуг із використанням майна особистого селянського, підсобного або фермерського господарства.

© Разгуляев Я. О., 2008

На сьогодні цей вид туризму має велике майбутнє. Саме розвиток сільського зеленого туризму може вирішити проблеми, які роками накопичуються в селах різних регіонів України. Це, в першу чергу, питання зайнятості, підвищення поінформованості сільського населення, збереження культурної спадщини, розвитку народних промислів тощо. Це висвітлено в працях сучасних українських теоретиків – Володимира Васильєва та Анатолія Карлова.

За умов послідовної розробки та впровадження складових механізму розвитку сільського зеленого туризму запорукою успіху на сьогодні вважається поєднання зусиль державних органів, громадськості та самих жителів сільської місцевості. Приклади і результати такої співпраці є у Волинській, Херсонській, Полтавській та інших областях [1 – 3].

До основних проблем, пов'язаних із розвитком СЗТ, належать недоліки в нормативно-законодавчій базі. Так, під час визначення центрального органу виконавчої влади, відповідального за розвиток цієї сфери, спрацював стереотип: "хоча й сільський, але туризм". У результаті розвитком СЗТ було доручено опікуватися лише державному органу виконавчої влади у сфері туризму, що не сприяло вирішенню проблем розвитку цієї сфери по суті. До того ж у проекті Закону України "Про внесення змін до Закону України "Про туризм" у статті 6 з переліку основних пріоритетних напрямів державної політики в галузі туризму пропонується вилучити "розвиток сільського, екологічного (зеленого) туризму" [1].

Тому для сталого розвитку СЗТ в Україні необхідно визначити роль і місце державних інституцій, зокрема Міністерства аграрної політики України, як у створенні сприятливого правового середовища для діяльності сільського населення, навчанні власників особистих селянських господарств, так і в наданні (на умовах конкурсу проектів через програму "Власний дім") довгострокових кредитів для створення біфункціонального житла та сприяння залученню інвестицій для розбудови інфраструктури на селі тощо. Наприклад, у Польщі селяни, які бажають розпочати діяльність у сфері сільського туризму, та ті, що вже надають такі послуги тим, хто відпочиває на базі своїх господарств, мають підтримку в тому, що на них не поширюється закон, який регулює підприємницьку діяльність і визначення понять підприємця та підприємства.

Цивілізований розвиток сфери сільського зеленого туризму неможливий без застосування сучасних маркетингових методів визначення та гарантування якості послуг. А тому Спілка сприяння розвитку сільського зеленого туризму в Україні має наміри найближчим часом ввести серед власників агросадіб добровільну систему категоризації сільської житлової бази. Такий проект вже почав реалізовуватися в Івано-Франківській області.

Сфера сільського зеленого туризму є справою, що нерозривно пов'язана з відродженням українського села та збереженням багатогранної традиційної культури нашого народу. Її розвиток спонукає до налагодження діалогу між українськими регіонами, виховання поваги до всіх культур і збереження духовності.

Отже, розвиток СЗТ сприятиме відродженню занепалої інфраструктури українського села. Він надасть додаткові робочі місця, прибуток для місцевих жителів і покращить соціально-економічний розвиток багатьох сіл України.

Література: 1. Закон України "Про внесення змін до Закону України "Про туризм" // <http://www.rada.gov.ua/laws/pravo/new> 2. Васильєв В. Відпочивайте в українському селі // Туризм сільський зелений. – 2005. – №3. – С. 15 – 24. 3. Карпов А. Зеленому туризму – зелену вулицю // Рідний край. – 2007. – №87. – С. 31 – 37.

Зміст

Секція 1 Сучасний соціально-економічний розвиток регіонів

Козерятська І. М. Соціально-економічний розвиток Запорізької області.....	3
Михалушко С. М. Економіка Донбасу: реалії та перспективи розвитку.....	5
Булкін С. М. Экономические и политические эффекты от приватизации ОАО "Турбоатом".....	7
Катречка А. О. Інвестування регіонів України.....	8
Романюк А. И. Проблема интеграции и интернационализации экономики Украины.....	9
Хоменко М. І. Сучасний стан і перспективи розвитку енергоринку України.....	10
Кузьміна Д. І. Стратегічне управління соціально-економічним розвитком Східного регіону України.....	12
Караптан Е. О. Границы Украины – символ незавершенного государственного строительства.....	13
Пугач Н. Ю. Зовнішня торгівля: проблеми її розвитку.....	15
Рыжков А. М. Проблемы функционирования ипотечного кредитования в Восточном экономическом регионе.....	16
Фесенко К. І. Основні напрями побудови розвиненої та сильної України.....	18
Смаль А. С. Дослідження проблеми енергетичної кризи та пошук альтернативних видів енергії.....	19
Корнієнко С. М. Основні напрями розвитку транспортної системи України.....	20
Пошिताя А. Н. Теневая экономика и пути ее преодоления.....	21
Ревака В. В. Проблеми розвитку промислового виробництва України.....	22
Сенина А. А. Проблемы привлечения инвестиций в регионы Украины.....	23
Ткачева Е. В. Энергоресурсы: построение экономических отношений между Украиной и Россией.....	24
Нехай М. Б. Проблема рейдерства в современной украинской экономике.....	25
Мацак Ю. В. Євроінтеграційні перспективи України за умов глобалізації.....	27
Василенко Ю. В. Природно-ресурсний потенціал як економічний фактор розвитку держави.....	29
Клименко Д. С. Розвиток газової промисловості України на прикладі Шебелинського газового родовища.....	31
Брек К. І. Іноземні інвестиції в економіку України: проблеми привабливості для інвесторів.....	32
Несвітайло М. А. Теоретичні підходи до підвищення ефективності функціонування регіонів України.....	33
Зубаков Р. В., Бекірова А. Н. Рівень життя населення: взаємозв'язок потреб і можливостей.....	36
Рижило Н. О. Економічні чинники розвитку регіональної політики в Україні.....	37

Литвин О. М. Диференціація регіонів, її вплив на соціально-економічний розвиток України.....	39
Козыревская О. Ю. Интеграционный курс Украины: геополитический выбор.....	41
Ларіонова А. М. Застосування програмно-цільового методу бюджетування на прикладі м. Куп'янськ.....	42
Казаков С. А. Преимущества и недостатки электронного оборота акций.....	44
Стукалов С. М. Інвестиції в людський капітал на підприємствах.....	45
Глуховецька В. Г. Активізація біржі як шлях до розвитку України.....	47
Шилина О. С. Сущность лизинга и перспективы его развития в Украине.....	50
Гриценко Р. Р. Розвиток туризму: регіональні аспекти.....	52

Секція 2

Стан демографії та екології в регіоні

Джурабоева З. Ш. Проблема незаконных миграций населения.....	53
Кирилюк А. О. Демографічний парадокс України.....	55
Логинова Е. С. Факторы, влияющие на демографическую ситуацию в Украине.....	56
Лябук М. В. Проблема високого рівня дитячої смертності в Україні.....	58
Сторублевцева А. С. Экологические проблемы крупнейших рек Черного и Азовского морей.....	59
Кобзар В. Г. Екологічне становище лісів Львівської області.....	60
Маслобойчикова Т. М. Переваги та недоліки відходів.....	62
Тертишна Л. С. Демографічна криза в Україні.....	63
Лукьянчикова А. С. Демография и экономика: заколдованный круг.....	64
Лобасенко В. В. Проблема раціонального використання водних ресурсів.....	66
Дикань Є. Г. Способи відродження навколишнього середовища.....	67
Колишкін Д. С. Вплив радіаційного забруднення на екологію України.....	68
Иушина В. Д. Демографические процессы в Украине.....	69
Фірстова Є. О. СНІДометр: проблема ВІЛ/СНІД для економіки України.....	71
Суліменко К. К. Головні напрямки демографічної політики в Україні.....	72
Дмуховська М. С. Екологічні проблеми та економічні перспективи утилізації твердих побутових відходів.....	74
Богомаз О. Ю. Экологическая стабильность в Украине на пути в Евросоюз.....	75
Харьковская Е. В. Проблема пространственного обитания человечества.....	76
Бойко О. О. Екологічний фактор як основа стійкого розвитку.....	77
Сакеев Ч. Э., Оразов Д. Г. Демографическая "зима" в Украине и ее причины.....	79
Сальтевская Т. Г. Ценностно-рациональное потребление: сущность и потребность эколого-экономического равновесного развития.....	80
Тришина О. Ю. Депресивні фактори демографічного та екологічного стану регіонів України.....	81
Разгуляев Я. О. Перспективи розвитку сільського зеленого туризму в Україні.....	82

Довідка про авторів

- Козерятська І. М.** — студент 1 курсу факультету МЕВ ХНЕУ
- Михалушко С. М.** — студент 1 курсу факультету МЕВ ХНЕУ
- Катречка А. О.** — студент 1 курсу факультету ЕІ ХНЕУ
- Хоменко М. І.** — студент 1 курсу факультету ЕІ ХНЕУ
- Кузьміна Д. І.** — студент 1 курсу факультету ЕП ХНЕУ
- Пугач Н. Ю.** — студент 1 курсу факультету МЕВ ХНЕУ
- Фесенко К. І.** — студент 1 курсу ФФ ХНЕУ
- Смаль А. С.** — студент 1 курсу ФФ ХНЕУ
- Корнієнко С. М.** — студент 1 курсу ФФ ХНЕУ
- Ревека В. В.** — студент 1 курсу ФФ ХНЕУ
- Мацак Ю. В.** — студент 1 курсу факультету ЕП ХНЕУ
- Василенко Ю. В.** — студент 1 курсу факультету ЕП ХНЕУ
- Клименко Д. С.** — студент 1 курсу факультету ЕП ХНЕУ
- Брек К. І.** — студент 1 курсу факультету ЕП ХНЕУ
- Несвітайло М. А.** — студент 1 курсу факультету ЕП ХНЕУ
- Зубаков Р. В.** — студент 1 курсу факультету ЕП ХНЕУ
- Бєкірова А. Н.** — студент 1 курсу факультету ЕП ХНЕУ
- Рижило Н. О.** — студент 3 курсу факультету ЕП ХНЕУ
- Литвин О. М.** — студент 3 курсу факультету ЕП ХНЕУ
- Булкин С. М.** — студент 2 курсу факультета ЭИ ХНЭУ
- Романюк А. И.** — студент 1 курсу факультета МЭО ХНЭУ
- Караптан Е. О.** — студент 1 курсу факультета МЭО ХНЭУ
- Рьжков А. М.** — студент 1 курсу ФФ ХНЭУ
- Пошитая А. Н.** — студент 1 курсу ФФ ХНЭУ
- Сенина А. А.** — студент 1 курсу ФФ ХНЭУ
- Ткачева Е. В.** — студент 1 курсу ФФ ХНЭУ
- Нехай М. Б.** — студент 1 курсу ФФ ХНЭУ
- Козьревская О. Ю.** — студент 1 курсу ФФ ХНЭУ
- Казачков С. А.** — студент 3 курсу факультета ЭП ХНЭУ
- Шилина О. С.** — студент 4 курсу факультета ЭП ХНЭУ
- Джурабоева З. Ш.** — студент 1 курсу факультета МЭО ХНЭУ
- Логинова Е. С.** — студент 1 курсу факультета МЭО ХНЭУ
- Сторублевцева А. С.** — студент 1 курсу факультета МЭО ХНЭУ
- Лукьянчикова А. С.** — студент 1 курсу факультета ЕИ ХНЭУ
- Иушина В. Д.** — студент 1 курсу факультета ЭП ХНЭУ
- Богомаз О. Ю.** — студент 1 курсу ФФ ХНЭУ
- Харьковская Е. В.** — студент 1 курсу ФФ ХНЭУ
- Сакеев Ч. Э.** — студент 1 курсу факультета ЭП ХНЭУ

Ларіонова А. М. — студент 1 курсу факультету ЕП ХНЕУ

Стукалов С. М. — студент 4 курсу факультету ЕП ХНЕУ

Глуховецька В. Г. — студент 4 курсу факультету ЕП ХНЕУ

Гриценко Р. Р. — студент 1 курсу ФФ ХНЕУ

Кирилюк А. О. — студент 1 курсу факультету МЕВ ХНЕУ

Лябук М. В. — студент 1 курсу факультету МЕВ ХНЕУ

Кобзар В. Г. — студент 1 курсу факультету МЕВ ХНЕУ

Маслобойчикова Т. М. — студент 2 курсу факультету ОіА ХНЕУ

Тертишна Л. С. — студент 1 курсу факультету ЕІ ХНЕУ

Лобасенко В. В. — студент 1 курсу факультету ЕІ ХНЕУ

Дикань Є. Г. — студент 1 курсу факультету ЕІ ХНЕУ

Колишкін Д. С. — студент 1 курсу факультету ЕІ ХНЕУ

Фірстова Є. О. — студент 1 курсу факультету МЕВ ХНЕУ

Суліменко К. К. — студент 1 курсу факультету ЕП ХНЕУ

Дмуховська М. С. — студент 1 курсу ФФ ХНЕУ

Бойко О. О. — студент 1 курсу факультету ЕП ХНЕУ

Трїшина О. Ю. — студент 3 курсу факультету ЕП ХНЕУ

Разгуляєв Я. О. — студент 1 курсу ФФ ХНЕУ

Оразов Д. Г. — студент 1 курса факультета ЭП ХНЭУ

Сальтевская Т. Г. — аспирант ХНУ им. В. Н. Каразина